

AGRIFOOD

4Future

Deliverable 4.7

**Training handbooks and guidelines for
trainers, including mobility opportunities**

Co-funded by
the European Union

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Grant agreement number	101104597
Project acronym	AgriFood4Future
Project name	AgriFood4Future: Centers of Vocational Excellence in Smart Farming and Sustainable Food Systems

Deliverable number	D4.7
Deliverable responsible	UCSC
Work package	WP4
Authors	Calliera M., Suci N., Diti, I.
Deliverable type	R-Document Report
Dissemination level	PU Public

DOCUMENT VERSION HISTORY			
Version	Date	Modification introduced	Modified by
1	26/5/2025		
2	01/09/2025	Revision based on the suggestion of D1.3 (Independent Quality Assessment) and Periodic Project Assessment (Project Officer). A visual/graphic annex for VET teachers in EN, IT, GR and ES has been included to enhance the usability of this document. The handbooks will be also available on the project website and the e-learning platform.	UCSC

Abstract

This deliverable is produced in the framework of the WP4 “Development of innovative teaching and training programmes in smart farming and sustainable food systems”

The aim of the task 4.5 is to improve the skills of Vocational Education Teachers in entrepreneurial and to provide specific training opportunities for teachers working in agri-food education, through a "peer-to-peer" training process.

Gaining Access to this educational content VETs will have the opportunity to integrate these skills in the field of education but also into the communities they interact with, with a desirable positive impact on work and businesses related to the agri-food chain.

The document include the EN, IT, ES and GR version.

The document include the Annex 2: “Handbook for Agrifood4future Train the Trainers program”

Table of content

List of abbreviation	4
Introduction	
ENGLISH	5
1 Handbooks on Entrepreneurial skills	6
1.1 <i>The European Framework for Entrepreneurial Skills</i>	6
1.2 EntreComp	8
1.3 Training opportunities on entrepreneurship education for teachers	13
1.3.1 The entrecompeurope resources	15
1.3.2 Course on Teaching entrepreneurship	16
1.3.3 The Entrepreneurial School (TES).	22
2 Mobility opportunities and living labs for knowledge sharing	26
3 Forum for teachers for online learning session and discussion and in-person COVE Forum	29
3.1 The online forum for VET teacher	29
3.2 The COVE forum event for VET teacher	30
4 Annex I	31
ITALIANO	
Introduzione	32
1 Manuali sulle competenze imprenditoriali	33
1.1 Il Quadro Europeo per le Competenze Imprenditoriali	33
1.2 EntreComp	35
1.3 Imprenditorialità e insegnanti VET	40
1.3.1 Le risorse di entrecompeurope	42
1.3.2 Corso sull'insegnamento dell'imprenditorialità	43
1.3.3 The Entrepreneurial School (TES)	50
2. Opportunità di mobilità e living labs per la condivisione della conoscenza	54
3. Forum per insegnanti per sessioni di apprendimento online e discussione e incontri di formazione nazionali	58
3.1 Il forum online per i docenti VET	58
3.2 Eventi nazionali (COVE) di formazione per docenti VET	59
4 Annex I	59
ESPAÑOL	

1 Manuales sobre competencias emprendedoras	61
1.3.1 Los recursos de entrecompEurope	70
1.3.2 Curso sobre la enseñanza del emprendimiento	72
1.3.3 The Entrepreneurial School (TES)	79
2. Oportunidades de movilidad y living labs para el intercambio de conocimiento	83
3. Forum para docentes para sesiones de aprendizaje online y debate	86
3.1 El foro en línea para los docentes de VET.	86
3.2 Eventos nacionales (COVE) de formación para docentes de VET	87
4 Annex I	

Ελληνικά

Εισαγωγή	89
1. Εγχειρίδια για τις Επιχειρηματικές Δεξιότητες	90
1.3 Ευκαιρίες κατάρτισης για την επιχειρηματική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών	98
1.3.1 Οι πόροι του EntreCompEurope	100
1.3.2 Μάθημα για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας	101
1.3.3 Το Entrepreneurial School (TES)	109
2 Ευκαιρίες κινητικότητας και living labs για διαμοιρασμό γνώσης	113
3 Φόρουμ για εκπαιδευτικούς για διαδικτυακές συνεδρίες μάθησης και συζήτησης	117
3.1 Το διαδικτυακό φόρουμ για τους εκπαιδευτικούς EEK/VET	117
3.2 Εθνικές εκδηλώσεις (COVE) κατάρτισης για εκπαιδευτικούς EEK/VET	118
4 Annex I	119

Annex 2: Train the trainers AGRIFOOD4FUTURE Handbook (EN, IT, ES and GR versions)

List of abbreviation

AF4F	AGRIFOOD4FUTURE
VET	Vocational Education Teachers
COVE	Centres of Vocational Excellence
EntreComp	European Framework for Entrepreneurial Skills
CFEE	Comprehensive Framework for Entrepreneurship Education
COSME	Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises (SMEs)
TES	The Entrepreneurial School

Introduction

This deliverable is produced in the framework of the WP4 “Development of innovative teaching and training programmes in smart farming and sustainable food systems”

The aim of the task 4.5 “Train the trainers” is to improve the skills of Vocational Education Teachers in entrepreneurial skills and to provide specific training opportunities for teachers working in agri-food education, through a “peer-to-peer” training process.

Gaining access to this educational content, VETs will have the opportunity to integrate skills in the field of education but also into the communities they interact with, with a desirable positive impact on work and businesses related to the agri-food chain.

The deliverable will, thus, cover the following issues:

- **The handbooks on Entrepreneurial skills.**
- **Mobility opportunities and living labs for knowledge sharing**
- **Forum for teachers for online learning session and discussion**

1 Handbooks on Entrepreneurial skills

With the aims to improve the skills of Vocational Education Teachers in entrepreneurial skills the handbooks intend:

- to provide a general overview of the European Framework for Entrepreneurial Skills – EntreComp;
- to provide concrete information on opportunities for teachers and on potential sources of concern;
- to provide information on the Entrepreneurial skills course selected that trainers should attend and finish between June –August 2025 to be able to implement ideas in their courses and support new trainers at national level through the COVE activities.

VET teachers are selected by the project VET providers (AKMI-Greece, Phorma-Mentis-Italy and CESUR-Spain) responsible for four VET curricula development and implementation.

1.1 The European Framework for Entrepreneurial Skills

What is entrepreneurship education, and why teach entrepreneurship?

For more than 20 years, the EU has actively promoted entrepreneurship education, resulting in policies that support its growth and widespread agreement on the importance of entrepreneurship skills. Notably, in 2006, the EU officially recognized initiative and entrepreneurship as a key competence.

By 2006, the European Commission had identified a ‘sense of initiative and entrepreneurship’ as one of the eight key competences necessary for all members of a knowledge-based society. The 2008 *Small Business Act for Europe*, the 2012 *Communication on Rethinking Education*, the 2013 *Entrepreneurship Action Plan 2020*, and the New Skills Agenda for Europe, have kept the need to promote entrepreneurship education and entrepreneurial learning under the spotlight.

Entrepreneurship education is crucial for enhancing Europe's economic competitiveness by fostering business creation and improving youth

employability. Students involved in such programs are significantly more likely to start their own businesses (surveys show that three to six times are more likely to start a business in the future)¹. The role of entrepreneurship as an instrument to improve employability levels is also stressed in the Annual Growth Survey 2013². This has led to a wealth of initiatives across Europe.

Entrepreneurship Education: A Guide for Educators

Recognized as a high-return investment, the European Commission supports integrating entrepreneurial learning across all education levels and emphasizes the need for practical entrepreneurship experiences before the end of compulsory schooling.

In this framework, teachers play a vital role in entrepreneurship education by shaping student outcomes through the development of entrepreneurial skills and fostering a creative, risk-taking learning environment. They must act as entrepreneurial role models, engage students with active methods, and collaborate with businesses and communities. For successful implementation, educational institutions need a clear vision and strategies, including high-quality initial and ongoing teacher training. Integrating entrepreneurship education into curricula, strong leadership support, and active teaching networks are essential to maintain quality and effectiveness.

In 2012, DG Enterprise and Industry and DG Education and Culture organized two transnational events in Dublin and Brdo to enhance teacher preparation for entrepreneurship education. Around 170 delegates from over 30 countries participated, including EU member states, accession, and partner countries. Experts and practitioners shared frameworks, guidelines, methods, and projects, while workshops fostered the exchange of innovative ideas. The events covered diverse aspects of implementing entrepreneurship education in teacher training. As a result, a guide -Entrepreneurship Education: A Guide for Educators (2014)¹ was prepared presenting selected inspiring practices from the events, highlighting key success factors and providing contacts for further information and with practical recommendations to encourage educators to advance entrepreneurship education initiatives.

¹ European Commission— DG Enterprise and Industry- Entrepreneurship Education: A Guide for Educators (2014) By ICF GHK ISBN 978-92-79-30910-6 doi:10.2769/51003

² See p11, Annual Growth Survey COM(2012) 750 http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2013_en.pdf.

Despite strong interest in building entrepreneurial skills, nearly ten years after the 2006 EU Recommendation on key competences, there was still no common agreement on what defines entrepreneurship as a competence. Additionally, the absence of clear learning outcomes for entrepreneurship education was a major barrier to its development in Europe. Therefore, there was a clear need to establish a well-defined framework outlining entrepreneurship in terms of knowledge, skills, and attitudes, and to provide citizens with effective tools to assess and develop this key competence.

1.2 EntreComp

What is EntreComp

On the basis of this premises, the European Commission developed a research project EntreComp, in cooperation with stakeholders and experts across Europe, with the primary objective of supporting and inspiring actions aimed at improving the entrepreneurial capacity of European citizens and organizations, to inform, promote and inspire the development of entrepreneurial competences at all levels of education, training and in the world of work.

The project started in 2014 and was launched on July 20, 2016 within the framework of the New Skills Agenda for Europe (EUROPA.EU/!PN98BM)

The New Skills Agenda for Europe is a comprehensive initiative launched by the European Commission to improve skills development across the EU, aiming to support sustainable competitiveness, social fairness, and resilience. It builds on previous skills policies and focuses on ensuring access to education, training, and lifelong learning for all Europeans, helping individuals and businesses develop relevant skills for the evolving labor market, especially in light of digital transformation and the green transition³.

Among its measures are modernizing vocational education and training (VET), promoting STEM and entrepreneurial skills. In reference to this last point, the Joint Research Centre, in partnership with DG Employment, Social Affairs and Inclusion, established the European framework of “entrepreneurial skills” understood as “*an individual’s ability to turn ideas into action*”.

³https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/european-skills-agenda_en

In this context, entrepreneurship is defined as “the ability to act on opportunities and ideas to create value for others, which can be social, cultural or financial”⁴

Entrepreneurship education should therefore not be confused with general business or economic studies, as its aim is to promote creativity, innovation and self-employment and should then be considered as a transversal competence that creates value across all domains.

EntreComp is a comprehensive, flexible and multipurpose tool and a reference framework designed to develop entrepreneurial skills in various educational and professional contexts and to support and inspire actions aimed at enhancing the entrepreneurial capacity of European citizens and organization.

Recognized as a key competence for lifelong learning, the framework is organized into 3 main areas (Ideas and Opportunities, Resources, Into Action), 15 skills and 442 learning outcomes distributed across 8 levels of competence. Its flexibility generally allows for sector-specific adaptations as indicated in figure 1 ad 2.

Figure 1. The EntreComp organization levels: areas and skills

The 8 levels represent a *progression model*, ranging from basic to expert. This model helps to track the development of entrepreneurial skills over time. - Levels: 1. Discover, 2. Explore, 3. Experiment, 4. Dare, 5. Improve, 6. Strengthen, 7. Expand, 8. Transform. - Each level represents an increase in the autonomy and complexity of the skills. - Learning outcomes are specific to each level and skill.

⁴ Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884

More into details, as described in the *Pocket Guide For Aspiring Entrepreneurs*⁵:

Ideas & opportunities is about looking for the ways you can create values for others by creating your vision, using your creativity and spotting opportunities while making sure these ideas are ethical and sustainable.

Resources is about the resources you have inside yourself, how to mobilise them while understanding your skills, strengths and capabilities as well as knowing where you can find other resources elsewhere.

Into action is about taking the initiative, doing it and learning from experiences, while along the way understanding risks, because nothing is straightforward

Each area contains five competences, (in total 15 competences) which, together, are the building blocks of entrepreneurship as a competence. There is no single core competence in EntreComp, and the competences are of equal importance.

Beneath each of the 15 competences are a number of different threads that describe what the particular competence really means in practical terms. These threads are the building blocks of each competence. Each thread has associated learning outcomes across eight-level progression levels, from foundation to intermediate, advanced and expert levels. This sense of progression is important when considering the development of a learner over time, the different starting points of learners or exploring to create a coherent entrepreneurship education pathway. In addition, it provides a comprehensive list of 442 learning outcomes, which offers inspiration and insight for those designing interventions from different educational contexts and domains of application.

⁵ European Commission (EntreComp Europe). (2022.).*Pocket Guide for Aspiring Entrepreneurs*. <https://entrecomeurope.eu/wp-content/uploads/EntreComp-Europe-Pocket-Book-for-Aspiring-Entrepreneurs.pdf>

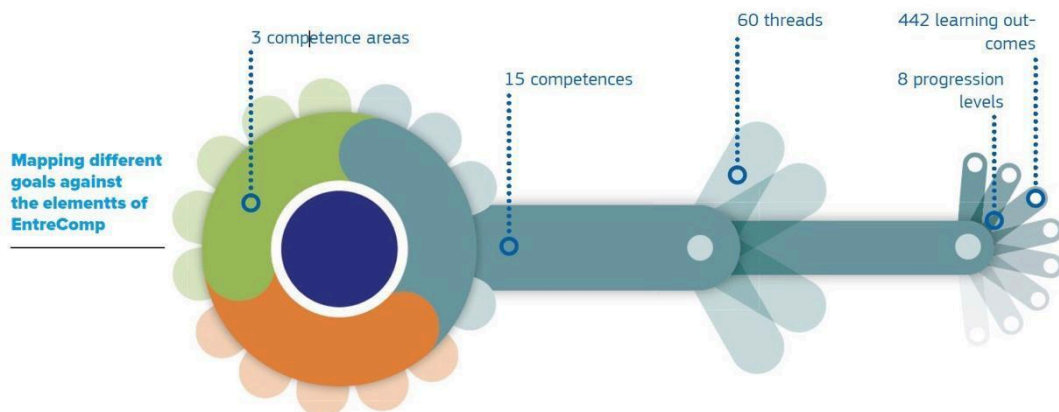

Figure 2. Areas, competences, threads and learning outcomes of EntreComp.

With this structure the framework has the potential to be used in a variety of ways including:

- mobilise interest in entrepreneurship and inspire action;
- create value by adapting the framework to specific contexts;
- appraise and assess levels of entrepreneurship competence;
- implement entrepreneurial ideas and projects;
- recognise entrepreneurship skills.

EntreComp can be used by a variety of actors and is particularly useful to those who, for interest or work, are involved in formal education, non-formal learning and inclusion activities in organisations and companies of all size.

To become familiar with EntreComp framework EC published the document “Inspired By Entrecomp: Diving Into The European Entrepreneurship Competence Framework In A 75 - 90 Minute Workshop”.⁶

This document was originally developed as a brainstorming session for the European Development Days on 5 June 2018, at Brussels and proposes a

⁶ Ratto-Nielsen, J. McCallum, E. Bacigalupo, M. INSPIRED BY ENTRECOMP: DIVING INTO THE EUROPEAN ENTREPRENEURSHIP COMPETENCE FRAMEWORK IN A 75 - 90 MINUTE WORKSHOP Seville: European Commission, 2019, PUBSY No. JRC112988

workshop format that anyone can use to allow participants to get acquainted with EntreComp.

Through a hands-on workshop, interested people are able to generate ideas that create value for others in any field that matters to them.

For more information, teachers are advised to read the document that develops in detail the 15 skills that make up entrepreneurship through the 8 progressive levels, which can be found in Annex 1.

To find out more about EntreComp Europe and supporting material:

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework_en

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework/entrecomp-support-material_en

To find out more about EntreComp community here the link <https://entrecomeurope.eu>

1.3 Training opportunities on entrepreneurship education for teachers

Entrepreneurship and VET teachers

The concept of entrepreneurship competence varies among and within countries

As an example, in the *Entrepreneurship competence in vocational education and training in Europe* report of 2023, it is reported that “Sweden’s policy documents refer to entrepreneurship as a competence, while Italy, Austria and Finland mainly refer to entrepreneurship education. Latvia’s policy refers to transversal skills, which include entrepreneurship skills. Policy documents in Croatia make use of synonyms such as entrepreneurship, entrepreneurship competence, enterprising. In Spain, the term entrepreneurship competence is not part of the vocabulary in VET policy documents; instead, VET curricula refer to entrepreneurship and professional, personal, and social competences”⁷.

Also, teachers’ and trainers’ views on the integration of entrepreneurship in VET are diverse with different understandings of its definition, implementation, and relevance in different contexts. Vocational Education and Training (VET) plays a vital role in fostering entrepreneurship competence. In Europe, efforts have been made to develop entrepreneurial learning ecosystems within VET. However, stronger connections between the various components of these ecosystems and enhanced collaboration among stakeholders are still needed. These ecosystems mainly operate at local and regional levels, relying heavily on personal networks and relationships.

At the policy level, entrepreneurship is mainly viewed as an action-oriented set of skills that encourages innovative thinking and the creation of new businesses. The emphasis is placed on self-awareness, self-confidence, and developing an entrepreneurial mindset.

However, in educational practice, the focus often shifts more towards business-related activities. This is often due to limited awareness within the

⁷ Cedefop (2023). *Entrepreneurship competence in vocational education and training in Europe: synthesis report*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/08062>

VET sector of relevant policies, as well as the use of training tools and methods that primarily concentrate on business management tasks⁶.

There is also a lack of confidence and pedagogical expertise in designing and delivering teaching and learning activities that promote entrepreneurship competence.

Much has already been produced and the results and progress of projects developed both at national and European level are available serving as adaptable models for diverse contexts.

To support education and training for teachers the European Commission through its platform list a series of initiatives and documents with the aim of establishing a bridge between the worlds of education and industry/work world and a point of reference for initiatives that promote and support entrepreneurship learning and cover the needs of VET teachers and trainers⁸.

Among the various opportunities, in the framework of the project the following have been selected:

- The EntreComp Europe resources
- Course on teaching entrepreneurship
- The Entrepreneurial School

Selected resources on entrepreneurship education for VET teachers are planned to be presented to the VET teachers selected by the project VET providers (AKMI-Greece, Phorma-Mentis-Italy and CESUR-Spain) responsible for four VET curricula development and implementation, with a webinar organised in May - June 25.

In the webinar, a preliminary and introductory session is planned with two interventions:

-Policies that support growth and widespread agreement on the importance of entrepreneurship skills.

-The entrepreneurship education in Europe.

⁸https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/learn-and-planentrepreneurship/entrepreneurship-education/projects-and-studies-entrepreneurship-education_en

The second session will be dedicated to present the toolkit -projects and studies selected on entrepreneurship education for VET teachers - and the selected course that trainers (VET teachers) should attend.

Below a description of the selected tools/opportunities is presented.

1.3.1 The entrecompeurope resources

EntreComp Europe is an initiative co-funded by the COSME programme of the European Union.

The aim of this three-year project is to explore how to implement EntreComp through strategies and activities in the work of the organization and practitioners involved in the project and across their communities.

EntreCompeurope is a consortium of fourteen partners from five countries: Belgium, Italy, Moldova, Spain, and Turkey. This Eu CEOSME⁹-funded initiative aims to build national and regional EntreComp communities to promote entrepreneurial competence across youth work, education, employment, and enterprise sectors. The consortium fosters collaboration, shares good practices, and supports the implementation of the EntreComp framework in diverse national contexts.

At the end of the project, the partners share several publications created during this project that are available in the [entrecompeurope.eu](https://entrecompeurope.eu/resources/) website at “resources” website page <https://entrecompeurope.eu/resources/>

This collection of resources aims to provide useful insights and inspiration for an entrepreneurial “*learning journey*” including a set of case studies based on national and transnational practices that demonstrate EntreComp in action across lifelong learning sectors.

The materials and resources listed are diverse and relatively recent (from 2020 to 2023) but still useful to better understand the EntreComp framework, some are also downloadable in different languages as the publication *EntreComp: A Practical Guide*.

⁹ COSME, the programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises (SMEs)

1.3.2 Course on Teaching entrepreneurship

The European Commission has emphasised the teacher's central role. Good initial teacher education is a prerequisite to ignite the 'entrepreneurial spark' and inspire their students. Indeed, to stimulate intrapreneurship intended as "*the ability to act on opportunities and ideas to create value for others, which can be social, cultural or financial*" a wide range of competence are needed.

This course selected (<https://academy.europa.eu/courses/teaching-entrepreneurship>) is offered by the European Commission through the Eu academy platform (<https://academy.europa.eu>) an EU-owned online hub created to provide a learning environment that can foster and improve the quality of the application of knowledge

To access the course, registration on the platform is required.

It is an online, one-day self-paced higher education course to learn how to teach through entrepreneurship specifically designed for beginners, implemented by the consortium led by Strascheg Center for Entrepreneurship, and supervised by the DG GROW, DG EAC, ETF, JRC and EISMEA.

Targets are "educators in higher education of all disciplines that wish to integrate entrepreneurship into their classroom and are interested to learn how to teach through entrepreneurship and encourage their students and peers to develop an entrepreneurial mindset."

The course is structured in 7 modules, as listed below. The description of the individual modules is taken without significant changes directly from the course

Module 1 – Pedagogy, Self-Reflection

Module 1 provides a general introduction to entreTime and the EntreComp framework. It describes why entrepreneurship is important for not only startups, but also for innovative employees, social change-makers and active citizens. Module 1 also provides a Comprehensive Framework for Entrepreneurship Education (CFEE) to design courses, degree programmes or even university-level entrepreneurship strategies along with how to create learning outcomes and teach entrepreneurship using student-centric learning pedagogies and self-reflection.

It is structured in 8 video lessons.

Learning Objectives:

- ✓ Provide background on entrepreneurship, entreTime and EntreComp
- ✓ Use the CFEE to analyse, design, develop, implement and evaluate a new courses or degrees
- ✓ Learn theories on how to create learning outcomes based on EntreComp
- ✓ Understand how to use of the self-reflection assignment

Learning Outcomes:

- ✓ Understand entreTime and EntreComp
- ✓ Use CFEE designing a new course or degree programme
- ✓ Develop learning outcomes
- ✓ Select student-centric learning pedagogies
- ✓ Use self-reflection as a course assignment

Module 2 - Entrepreneurial mindset, personality and competences

Module 2 focuses on entrepreneurial mindset and competences. Carol Dweck's Mindset Theory provides insights into the importance of constant development and learning in order to be entrepreneurial. It also highlights having focus as a central aspect of both subject knowledge and entrepreneurial competences when teaching. Finally, you will gain insight into how to apply Mindset Theory and bring the EntreComp competence development into your teaching.

It is structured with 10 video lessons.

Learning Objectives:

- ✓ Learn what the entrepreneurial mindset is
- ✓ Learn what resilience is and how it complements the entrepreneurial mindset
- ✓ Review Carol Dweck's Mindset Theory and how it is linked to being entrepreneurial
- ✓ Demonstrate how EntreComp can be applied in various teaching scenarios

Learning Outcomes:

- ✓ Understand aspects of the entrepreneurial mindset

- ✓ Use Carol Dweck's Mindset Theory to analyse entrepreneurship
- ✓ Incorporate EntreComp competences as a part of any educational offering
- ✓ Apply Mindset Theory and Resilience in teaching
- ✓ Use EntreComp as a tool in teaching

Module 3 - Innovation, creativity and opportunity spotting

Module 3 shows how to foster innovation by following the design thinking process. In this module you are introduced to creativity techniques and tools to spot opportunities and ideation. It provides a discussion on the interplay between innovation and creativities and how these influence the ability to recognise and take entrepreneurial action.

It is structured with 8 video lessons.

Learning Objectives:

- ✓ Introduce learners to a framework that helps to address challenges and make decisions
- ✓ Demonstrate the “why's” of subject area learning and building entrepreneurial competences
- ✓ Recognise how creative and disruptive thinking can help foster participation and reflection
- ✓ Recognise how to generate ideas and validate them

Learning Outcomes:

- ✓ Incorporate engaging, learning and, investigating in teaching opportunity recognition
- ✓ Integrate entrepreneurial ecosystem concepts to teach innovation
- ✓ Use opportunity recognition and innovation in teaching
- ✓ Apply design thinking in the classroom and group work

Module 4 – System thinking, ecosystems, networks

Module 4 builds an understanding of some of the most complex aspects of being an entrepreneurial educator. It discusses how we can think beyond the content of the classroom and involve external stakeholders as an essential part

of the learning process. Systemic thinking and understanding ecosystems can broaden student horizons and help them make the necessary connections between different aspects within a larger system.

It is structured with 6 video lessons.

Learning Objectives:

- ✓ Introduce systems thinking and its implications
- ✓ Provide the foundations to understand entrepreneurial ecosystems
- ✓ Learn about the power of networks
- ✓ Discuss the complexity of systems

Learning Outcomes:

- ✓ Incorporate systems thinking into the classroom
- ✓ Apply the concept of ecosystems and especially entrepreneurial ecosystems
- ✓ Map ecosystem stakeholders and incorporate them into educational offerings
- ✓ Incorporate the inter-relations of a system into develop entrepreneurial ideas
- ✓ Connect systems thinking, entrepreneurial ideas and networks in teaching

Module 5 - Intrapreneurship, Co-Creation, Business Modelling

Module 5 discusses the concept of intrapreneurship and its evolution through time. It highlights its importance and provides practical advice on how to reinvigorate organisations from within. The module outlines different techniques for developing a business model. It discusses co-creation as an indispensable aspect for all organisations. And discusses how intrapreneurship can be a transformational concept for Higher Education Institutions and provides specific examples and practical advice on how it can be implemented.

It is structured with 9 video lessons.

Learning Objectives:

- ✓ Introduce the concept of intrapreneurship and the internal organisational perspective

- ✓ Discuss how entrepreneurial behaviour can be encouraged and sustained in organisations
- ✓ Understand the value of business modelling and use of different methods
- ✓ Present the need for continuous innovation and use of co-creation as tool for innovation

Learning Outcomes:

- ✓ Understand key drivers, frameworks and tools of intrapreneurial practice
- ✓ Use the entrepreneurial mindset in existing organisations including higher education
- ✓ Apply entrepreneurship interdisciplinary programmes and in different faculties
- ✓ Design new courses that incorporate entrepreneurship as a concept
- ✓ Incorporate business concepts, co-creation and innovation into educational offerings

Module 6 - Responsibility and sustainability

Module 6 provides insights on how to integrate responsible, ethical and sustainable dimensions into entrepreneurship education. It emphasises how entrepreneurship can be used as a force for good and help to create a more sustainable future. It also discusses how social responsibility is a key aspect of entrepreneurship.

It is structured with 9 video lessons.

Learning Objectives:

- ✓ Provide a background on responsible entrepreneurship
- ✓ Introduce sustainability aspects as it relates to entrepreneurship education
- ✓ Discuss social responsibility as a key aspect of entrepreneurship
- ✓ Understand the concept of impact innovation

Learning Outcomes:

- ✓ Understand basic sustainability and ethical issues in entrepreneurship education

- ✓ Motivate students to learn about impact innovation and responsible entrepreneurship
- ✓ Differentiate between outputs, outcomes and impact
- ✓ Integrate responsible entrepreneurship concepts into learning objectives
- ✓ Apply concepts of impact innovation in the classroom

Module 7 - Communication, Coaching, Storytelling

Module 7 explores and discusses a number of approaches to communication. It highlights coaching skills such as listening, suggestion and questioning and their importance for the entrepreneurship educator. The module helps in reflecting on how educators can best encourage ideas and action. And it offers storytelling as one of the best ways in which to give direction and develop a cohesive focus on ideas, research and business opportunities. Storytelling makes ideas come to life and gives them purpose and gets them noticed.

It is structured with 9 video lessons.

Learning Objectives:

- ✓ Define what is clear communication and assumptions on what is transferred and received
- ✓ Present coaching as a way of aligning students to be able to achieve optimal result
- ✓ Discover the stories that are part of learning, scientific or academic progress
- ✓ Demonstrate the need for careful delivery and messaging in communication

Learning Outcomes:

- ✓ Understand how students and teachers can become better listeners
- ✓ Differentiate what helps communication be more clear and effective
- ✓ Apply aspects of coaching to teaching entrepreneurship
- ✓ Integrate storytelling into lesson planning and discussion of the entrepreneurial mindset
- ✓ Articulate how investors, customers and others need stories to learn about and support ideas

At the end of the course, after having taken a short test, the course awards a certificate.

To achieve the certificate, seven quizzes (one for module) need to be completed.

Each quiz is designed to test the module content understanding and mastery of the course material, ensuring that students have the necessary knowledge and skills.

1.3.3 The Entrepreneurial School (TES).

The Entrepreneurial School (TES)¹⁰ is a major EU entrepreneurship education program co-funded by the European Commission's Competitiveness and Innovation Programme (CIP)¹¹. It aims at supporting teachers' professional development in applying entrepreneurial learning in several subjects and learning environments (primary, secondary, upper secondary and vocational schools).

The initiative bridges educational practice with real-world entrepreneurial needs through its collaborative, multi-stakeholder approach.

This objective is achieved primarily by developing the Virtual Guide to Entrepreneurial Learning with entrepreneurial tools and methods organized in teacher-friendly packages and by training over 4,000 teachers in 18 countries in Europe

The Virtual Guide and teacher training scheme.

It is a practical resource for teachers in primary, secondary, and vocational schools aiming to integrate entrepreneurial education into their daily teaching methods and learning processes. It offers over 100 tools and methods, good practices, and framework documents collected from 85 schools across 10 countries. The guide includes self-assessment and review tools to help teachers and schools evaluate and improve the entrepreneurial aspects of their teaching regularly.

¹⁰ <https://www.tesguide.eu/default.aspx>

¹¹ <https://ec.europa.eu/cip/>

Designed for all age levels-from primary to upper secondary, including vocational education-the materials cover a wide range of subjects such as STEM, languages, arts, and history. They address common teaching challenges like assessment, teaching methods, and inclusion, while promoting entrepreneurial learning outcomes including creativity, leadership, business, and innovation skills. The guide's goal is to make entrepreneurial learning easy to apply across any subject and age group.

The materials are publicly accessible through the website's search features, and users are encouraged to contribute by sharing best practices or reviewing existing tools to continuously enhance the guide.

The website is divided in four sessions:

1-Tools and Methods

This structured database helps educators quickly locate relevant resources tailored to their needs.

Tools and methods are designed to support entrepreneurial teaching and learning, to address teachers' needs promoting entrepreneurial learning in primary, secondary, vocational schools and higher education.

Usable from primary level to upper secondary schools and in initial teacher training.

All the materials were tested in schools and adapted to national curricula. Practical examples across multiple European countries, searchable through key criteria are provided

- The subject covered by the tools (e.g. science, technology, engineering, math) and where they can be used (e.g. extra-curricular activities, across multiple subjects, etc.).
- The most common issues that teachers are facing in their day-to-day practices.
- The learning outcomes or rather the abilities and competences the students develop using a given tool or method (e.g. problem solving, financial capability, basic skills, etc.).

2- Schools and Good Practice

In this section, selected Good Practice Schools and Case Study Schools from several countries are listed, with examples of visions, plans, job descriptions and frameworks to learn from and to use in school, taking into account that in primary education, the cross-curricular approach is important and entrepreneurship is normally not taught as a separate subject; while in upper secondary education, the integrated approach increases, and should find integration in both compulsory and optional subjects.

3-Policy and Strategy

In this session the most recent European policy documents on entrepreneurial learning could be found, together with strategy and research documents published by national governments and other institutions.

Indeed several European countries have implemented national strategies or initiatives to support entrepreneurship education following the European Commission policy guidelines and in many countries, multiple ministries are working together with key actors in the community to implement and scale up entrepreneurship learning in schools building an ecosystem in interaction with business and industry, with NGOs and a variety of institutions.

Specific learning outcomes and impact indicators for entrepreneurship education are defined.

4-Assess your school

All the pilot schools of TES have scored themselves according to a quality framework in the area of entrepreneurship education, based on the work of the two universities: University of Warwick and Lappeenranta University of Technology.

In this section two web-based tools are provided:

- a self-assessment for teachers in primary, secondary and vocational school;
- a quality checklist for schools.

Centre for Education and Industry (CEI) has adapted the Quality Framework and National Standard for Entrepreneurship Education and developed a quality review process (CEI10, CEI35 and the Entrepreneurship Education Activities Audit). The quality checklist is organised into five elements, each of which describes and identifies quality processes:

- The vision of enterprise education in terms of concept and communication
- Conducting an enterprise education audit
- Planning and managing enterprise education
- Delivering an enterprise education curriculum
- Assessing and evaluating enterprise education

To enable the user to undertake an initial review of their school/college's enterprise education provision the 10 Key Concepts for Effective Entrepreneurship Education Delivery (CEI10), a ten-item questionnaire is provided. The questionnaire requires an estimated 10 minutes to complete.

2 Mobility opportunities and living labs for knowledge sharing

The aim of this issue is to collect all the “field visits ” and practical activities of the project and beyond the project, and to create a Database.

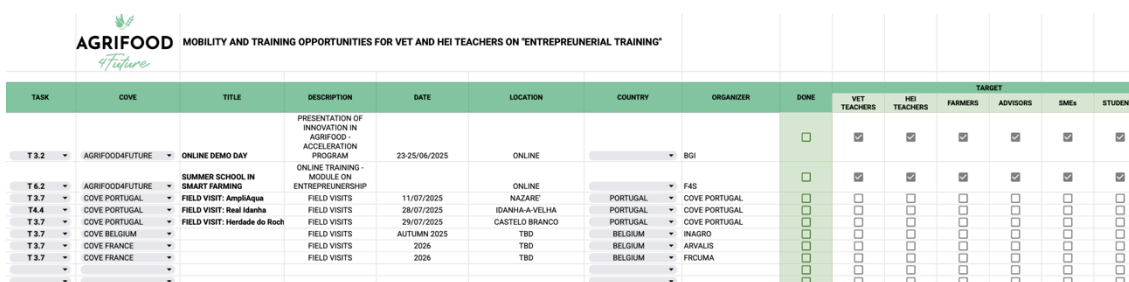
Priority and selection are given to countries where the VET schools are present, therefore ES, IT and GR to encourage the trainers participation.

Database (see figure 3) created will be continuously updated by partners, and be added to the "training" page of the project site under the heading "train the trainers“.

The database is accessible here

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Fh_EJ6RdKywrD8hVOPtFIQprawcT5uZiRNDb9YSd_z0/edit?usp=drive_link

Activities organized by Working Groups e COVE and also beyond the project are considered a good opportunity to implement and improve the database

TASK	COVE	TITLE	DESCRIPTION	DATE	LOCATION	COUNTRY	ORGANIZER	DONE	TARGET					
									VET TEACHERS	HEI TEACHERS	FARMERS	ADVISORS	SMEs	STUDENTS
T.3.2	AGRIFOOD4FUTURE	ONLINE DEMO DAY	PRESENTATION OF INNOVATION IN AGRIFOOD ACCELERATION PROGRAM	23-25/06/2025	ONLINE		BGI	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
T.3.2	AGRIFOOD4FUTURE	SMART FARMING	ONLINE TRAINING - MODULE ON ENTREPRENEURSHIP		ONLINE		FIS	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
T.3.7	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: AmpliAgua	FIELD VISITS	11/07/2025	NAZARE	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T.4.4	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: Real Idanha	FIELD VISITS	28/07/2025	IDANHA-A-VELHA	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T.3.7	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: Herdade do Roch	FIELD VISITS	29/07/2025	CASTELO BRANCO	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T.3.7	COVE BELGIUM		FIELD VISITS	AUTUMN 2025	TBD	BELGIUM	INAGRO	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T.3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	ARVALIS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T.3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	FRCUMA	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Figure 3 database mobility and living labs

Synergies with other Tasks

T3.3 Develop and implement an open-innovation test farm program for start-ups farmers and VET student: DEMO DAY

T3.7 Design and implementation of COVE networking, demo days and site/farm visits

T4.3 Design and implement and educational and training programs for “advisors for farmers”: module’s practical activities (in-person events)

T6.2 Design and implementation of an international summer school in smart farming

Mobility opportunities and the database will be disseminated on LinkedIn and through the newsletters.

Should be noted that these mobility opportunities and labs are without funding, but we suggest searching for possible funds through VET schools (staff mobility).

Below some examples of events suitable for VET teachers:

- **Online Demo Day**, on June 23 and 24 (Monday and Tuesday), from 9:00 to 12:00 (Lisbon time).

This Demo Day will showcase the 19 start-ups that are about to finish their Go to Market plans and final pitches. Each start-up will present a 10-15-minute pitch over the first two days, with the final day dedicated to announcing the 1st and 2nd place winners.

- **Summer school on smart farming.**

The summer school also includes an entrepreneurial online module planned the week 1 in data June 30. Below the description of the module session

Session 1: Problem Tree Analysis as a Tool for Problem Clarification

In this session, participants will learn how to use the problem tree analysis method to break down complex challenges into their root causes and effects. By mapping out the “trunk” (core problem), “roots” (causes), and “branches” (consequences), you’ll develop a holistic understanding of the issue at hand. The practical group work will help you collaboratively identify and clarify the fundamental problem your entrepreneurial project seeks to address, laying a strong foundation for effective solution design.

Session 2: Identifying Market Opportunities—Sizing and Framing the Problem

This session focuses on recognizing and evaluating market opportunities by analyzing both the size of the potential market and how the problem is framed. You'll learn techniques to assess the scale and relevance of the issue, explore different ways to articulate the problem to attract stakeholders or investors, and understand how problem framing influences solution development. Through group activities, you will practice identifying promising market niches and refining your problem statements for maximum impact.

Session 3: Define Your Persona to Achieve Product-Market Fit

Here, you'll discover the importance of defining your target persona—the ideal customer profile—to ensure your product or service truly meets market needs. The session will guide you through creating detailed personas based on real data and insights, helping you align your offering with customer expectations and preferences. Group exercises will enable you to test and refine your personas, a crucial step toward achieving product-market fit and building a sustainable business.

Registration here:

<https://agrifood4future.com/event-item/summer-school-in-smart-farming/>

□ Field visit

AmpliAqua, Nazaré: July 11th (within CoVE dissemination)

Real Idanha, Idanha-a-Velha: July 28th (within T4.4)

Herdade do Rochão, Castelo Branco: July 29th (within CoVE dissemination)

3 Forum for teachers for online learning session and discussion and in-person COVE Forum

3.1 The online forum for VET teacher

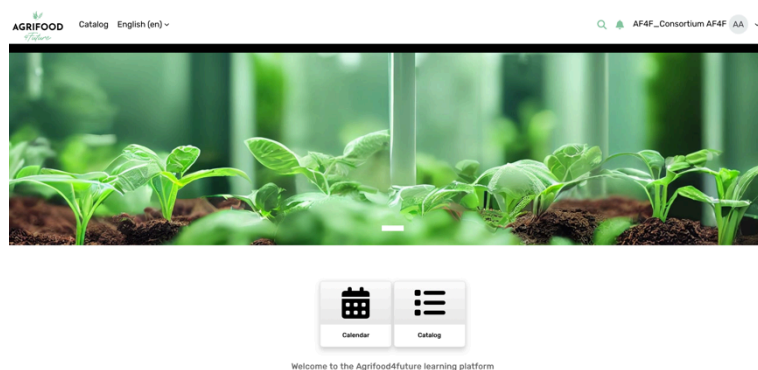
The forum will be part of the AF4F e-learning platform. The aim is to exchange experiences and online training about entrepreneurship training in the VET and HEI ecosystem.

It will be used by the VET teachers and if necessary, by the HEI teachers.

All the teachers will have access to it but not other people. The VET/HEI teachers will have a username and a password to access the forum. It is planned to have in-person/online meetings between VET teachers at local level, 1 per year in each country in turn.

Chatting functionality and a virtual meeting room will be available.

Link to webinar and EU academy in the e-learning platform page will be provided.

My courses

3.2 The COVE forum event for VET teacher

To support the cascading exchange of experiences typical of the "train the trainers" program, VET teachers, in addition to the possibility of virtual exchange through the online forum hosted on the e-learning platform, will have the opportunity to train their colleagues in dedicated events organized at the COVE level. The event calendar will be defined in collaboration with the COVE leaders once the first teacher training pathway has been completed.

During this event, teachers who have completed the training pathway proposed by the program will, in turn, act as trainers for their colleagues. The event, conducted in the local language, will be open to all teachers of VET and HEI courses from the institutions involved.

4 Annex I

EntreComp into Action - Get inspired, make it happen: A user guide to the European Entrepreneurship Competence Framework

Downloadable

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC109128>

Introduzione

Questo deliverable è prodotto nell'ambito del WP4 "Sviluppo di programmi innovativi di insegnamento e formazione nell'agricoltura intelligente e nei sistemi alimentari sostenibili".

L'obiettivo del compito 4.5 "Formare i formatori" è migliorare le competenze degli insegnanti della formazione professionale (VET - Vocational Education Teachers) nelle abilità imprenditoriali e fornire opportunità di formazione specifica per gli insegnanti che operano nell'educazione agroalimentare, attraverso un processo di formazione "peer-to-peer".

Accedendo a questo contenuto educativo, gli insegnanti della formazione professionale avranno l'opportunità di integrare competenze nel campo dell'educazione, ma anche nelle comunità con cui interagiscono, con un impatto positivo auspicabile sul lavoro e sulle attività legate alla filiera agroalimentare.

Il deliverable coprirà, quindi, i seguenti temi:

- **I manuali sulle competenze imprenditoriali.**
- **Opportunità di mobilità e living labs per la condivisione della conoscenza.**
- **Forum per insegnanti per sessioni di apprendimento online e discussioni.**

1 Manuali sulle competenze imprenditoriali

Con l'obiettivo di migliorare le competenze imprenditoriali degli insegnanti della formazione professionale, i manuali intendono:

- fornire una panoramica generale del Quadro Europeo per le Competenze Imprenditoriali – EntreComp;
- fornire informazioni concrete sulle opportunità per gli insegnanti e sulle potenziali fonti di preoccupazione;
- fornire informazioni sui corsi sulle competenze imprenditoriali selezionati, che i formatori dovranno frequentare e completare tra giugno e agosto 2025, per poter implementare idee nei loro corsi e supportare nuovi formatori a livello nazionale attraverso le attività COVE.

Gli insegnanti della formazione professionale VET sono selezionati dai VET provider del progetto (AKMI-Grecia, Phorma-Mentis-Italia e CESUR-Spagna), responsabili dello sviluppo e dell'implementazione di quattro curricula VET.

1.1 Il Quadro Europeo per le Competenze Imprenditoriali

Cos'è l'educazione all'imprenditorialità e perché insegnarla?

Da oltre 20 anni, l'UE promuove attivamente l'educazione all'imprenditorialità, con politiche che ne sostengono la crescita e un ampio consenso sull'importanza delle competenze imprenditoriali. In particolare, nel 2006, l'UE ha ufficialmente riconosciuto l'iniziativa e l'imprenditorialità come competenze chiave.

Nel 2006, la Commissione Europea aveva identificato il "senso di iniziativa e imprenditorialità" come una delle otto competenze chiave necessarie per tutti i membri di una società basata sulla conoscenza. Il Small Business Act for Europe del 2008, la Comunicazione del 2012 su un nuovo approccio all'educazione, il Piano d'Azione per l'Imprenditorialità 2020 del 2013 e la Nuova Agenda per le Competenze in Europa hanno mantenuto alta l'attenzione sulla necessità di promuovere l'educazione all'imprenditorialità e l'apprendimento imprenditoriale.

L'educazione all'imprenditorialità è fondamentale per aumentare la competitività economica dell'Europa, favorendo la creazione di imprese e migliorando l'occupabilità dei giovani. Gli studenti coinvolti in tali programmi hanno una probabilità significativamente maggiore di avviare un'attività in proprio (le indagini mostrano che hanno da tre a sei volte più probabilità di avviare un'impresa in futuro)¹². Il ruolo dell'imprenditorialità come strumento per migliorare i livelli di occupabilità è sottolineato anche nell'Annual Growth Survey 2013¹³. Questo ha portato a numerose iniziative in tutta Europa.

Educazione all'Imprenditorialità: una guida per gli educatori

Riconosciuta come un investimento ad alto rendimento, la Commissione Europea sostiene l'integrazione dell'apprendimento imprenditoriale a tutti i livelli di istruzione e sottolinea la necessità di esperienze pratiche di imprenditorialità prima della fine dell'istruzione obbligatoria.

In questo contesto, gli insegnanti svolgono un ruolo fondamentale nell'educazione all'imprenditorialità, influenzando i risultati degli studenti attraverso lo sviluppo delle competenze imprenditoriali e promuovendo un ambiente di apprendimento creativo e propenso al rischio. Devono agire come modelli imprenditoriali, coinvolgere gli studenti con metodi attivi e collaborare con imprese e comunità. Per un'implementazione efficace, le istituzioni educative necessitano di una visione chiara e strategie, inclusa una formazione iniziale e continua di alta qualità per gli insegnanti. L'integrazione dell'educazione all'imprenditorialità nei curricula, un forte supporto dalla leadership e reti di insegnamento attive sono essenziali per mantenere qualità ed efficacia.

Nel 2012, la DG Enterprise and Industry e la DG Education and Culture hanno organizzato due eventi transnazionali a Dublino e Brdo per migliorare la preparazione degli insegnanti all'educazione all'imprenditorialità. Circa 170 delegati provenienti da oltre 30 paesi, tra cui Stati membri UE, paesi candidati e partner, hanno partecipato. Esperti e operatori hanno condiviso quadri di riferimento, linee guida, metodi e progetti, mentre i workshop hanno favorito lo

¹² European Commission— DG Enterprise and Industry- Entrepreneurship Education: A Guide for Educators (2014) By ICF GHK ISBN 978-92-79-30910-6 doi:10.2769/51003

¹³ See p11, Annual Growth Survey COM(2012) 750
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2013_en.pdf.

scambio di idee innovative. Gli eventi hanno coperto diversi aspetti dell'implementazione dell'educazione all'imprenditorialità nella formazione degli insegnanti. Come risultato, è stata preparata una guida – Entrepreneurship Education: A Guide for Educators (2014) – che presenta pratiche ispiratrici selezionate dagli eventi, evidenzia i fattori chiave di successo e fornisce contatti per ulteriori informazioni, con raccomandazioni pratiche per incoraggiare gli educatori a promuovere iniziative di educazione all'imprenditorialità.

Nonostante il forte interesse per lo sviluppo delle competenze imprenditoriali, quasi dieci anni dopo la Raccomandazione UE del 2006 sulle competenze chiave, non vi era ancora un accordo comune su cosa definisca l'imprenditorialità come competenza. Inoltre, l'assenza di risultati di apprendimento chiari per l'educazione all'imprenditorialità rappresentava un grande ostacolo al suo sviluppo in Europa. Pertanto, si è resa necessaria la definizione di un quadro ben strutturato che delinea l'imprenditorialità in termini di conoscenze, competenze e atteggiamenti, e che fornisca ai cittadini strumenti efficaci per valutare e sviluppare questa competenza chiave.

1.2 EntreComp

Cos'è EntreComp

Sulla base di queste premesse, la Commissione Europea ha sviluppato un progetto di ricerca chiamato EntreComp, in collaborazione con portatori di interesse ed esperti in tutta Europa, con l'obiettivo principale di supportare e ispirare azioni volte a migliorare la capacità imprenditoriale dei cittadini e delle organizzazioni europee, per informare, promuovere e stimolare lo sviluppo delle competenze imprenditoriali a tutti i livelli di istruzione, formazione e nel mondo del lavoro.

Il progetto è iniziato nel 2014 ed è stato lanciato il 20 luglio 2016 nell'ambito della Nuova Agenda per le Competenze in Europa (EUROPA.EU/!PN98BM).

La Nuova Agenda per le Competenze in Europa è un'iniziativa globale lanciata dalla Commissione Europea per migliorare lo sviluppo delle competenze in tutta l'UE, con l'obiettivo di sostenere la competitività sostenibile, l'equità sociale e la resilienza. Si basa sulle politiche precedenti in materia di competenze e si concentra sull'assicurare l'accesso all'istruzione, alla formazione e all'apprendimento permanente per tutti gli europei, aiutando individui e imprese

a sviluppare competenze rilevanti per il mercato del lavoro in evoluzione, soprattutto alla luce della trasformazione digitale e della transizione verde.

Tra le sue misure vi sono la modernizzazione dell'istruzione e formazione professionale (VET), la promozione delle competenze STEM e delle competenze imprenditoriali. Riguardo a quest'ultimo punto, il Centro Comune di Ricerca, in collaborazione con la DG Occupazione, Affari Sociali e Inclusione, ha istituito il quadro europeo delle "competenze imprenditoriali", intese come "la capacità di un individuo di trasformare le idee in azione".

In questo contesto, l'imprenditorialità è definita come "la capacità di agire su opportunità e idee per creare valore per gli altri, che può essere sociale, culturale o finanziario".

L'educazione all'imprenditorialità non deve quindi essere confusa con gli studi generali di economia o business, poiché il suo scopo è promuovere la creatività, l'innovazione e l'autoimpiego, e deve essere considerata come una competenza trasversale che crea valore in tutti i settori.

EntreComp è uno strumento completo, flessibile e polivalente e un quadro di riferimento progettato per sviluppare competenze imprenditoriali in vari contesti educativi e professionali e per supportare e ispirare azioni volte a migliorare la capacità imprenditoriale dei cittadini e delle organizzazioni europee.

Riconosciuto come competenza chiave per l'apprendimento permanente, il quadro è organizzato in 3 aree principali (Idee e Opportunità, Risorse, Mettere in Azione), 15 competenze e 442 risultati di apprendimento distribuiti su 8 livelli di competenza. La sua flessibilità permette generalmente adattamenti specifici per settore, come indicato nelle figure 1 e 2

Figura 1. I livelli organizzativi di EntreComp: aree e competenze

Gli 8 livelli rappresentano un modello di progressione, che va dal livello base a quello esperto. Questo modello aiuta a monitorare lo sviluppo delle competenze imprenditoriali nel tempo.

Livelli: Scoprire, Esplorare, Sperimentare, Osare, Migliorare, Rafforzare, Espandere, Trasformare

Ogni livello rappresenta un aumento dell'autonomia e della complessità delle competenze. I risultati di apprendimento sono specifici per ogni livello e competenza.

Più nel dettaglio, come descritto nella *Pocket Guide For Aspiring Entrepreneurs*:

- **Idee e opportunità** riguardano la ricerca di modi per creare valore per gli altri, sviluppando la propria visione, usando la creatività e individuando opportunità, assicurandosi che queste idee siano etiche e sostenibili.
- **Risorse** riguarda le risorse che hai dentro di te, come mobilitarle comprendendo le tue competenze, punti di forza e capacità, oltre a sapere dove trovare altre risorse altrove.
- **Mettere in azione** riguarda il prendere l'iniziativa, agire e imparare dall'esperienza, comprendendo lungo il percorso i rischi, perché nulla è semplice e lineare.

Ogni area contiene cinque competenze (in totale 15 competenze) che, insieme, costituiscono i mattoni dell'imprenditorialità come competenza. Non esiste una competenza centrale unica in EntreComp, e tutte le competenze hanno pari importanza.

Sotto ciascuna delle 15 competenze ci sono diversi filoni che descrivono cosa significa realmente quella competenza in termini pratici. Questi filoni sono i mattoni di ogni competenza. Ogni filone ha associati risultati di apprendimento distribuiti su otto livelli di progressione, dal livello base a quello intermedio, avanzato ed esperto. Questo senso di progressione è importante quando si considera lo sviluppo di un apprendente nel tempo, i diversi punti di partenza degli studenti o la creazione di un percorso coerente di educazione all'imprenditorialità. Inoltre, fornisce un elenco completo di 442 risultati di apprendimento, che offre ispirazione e spunti a chi progetta interventi in diversi contesti educativi e ambiti di applicazione.

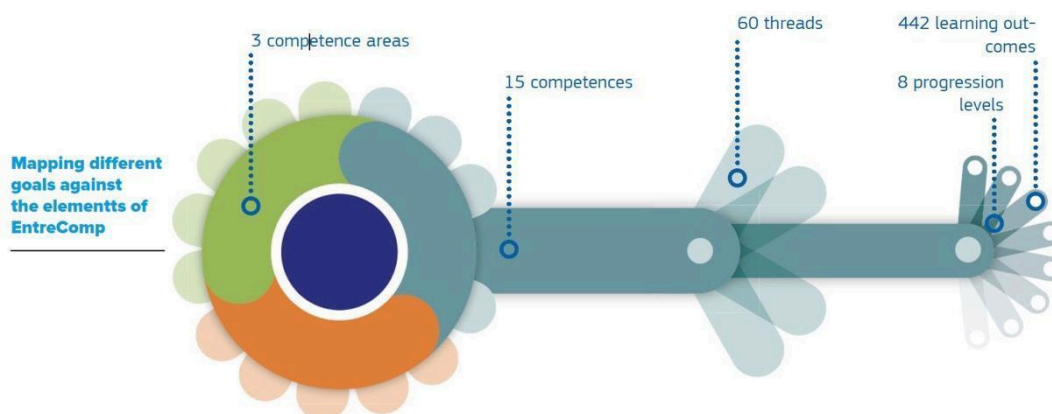

Figura 2. Aree, competenze, filoni e risultati di apprendimento di EntreComp

Con questa struttura, il quadro ha il potenziale di essere utilizzato in diversi modi, tra cui:

- mobilitare l'interesse per l'imprenditorialità e ispirare all'azione;
- creare valore adattando il quadro a contesti specifici;
- valutare e misurare i livelli di competenza imprenditoriale;
- implementare idee e progetti imprenditoriali;
- riconoscere le competenze imprenditoriali.

EntreComp può essere utilizzato da una varietà di attori ed è particolarmente utile per coloro che, per interesse o lavoro, sono coinvolti nell'istruzione formale, nell'apprendimento non formale e nelle attività di inclusione in organizzazioni e aziende di tutte le dimensioni.

Per familiarizzare con il quadro EntreComp, la Commissione Europea ha pubblicato il documento “Inspired By Entrecomp: Diving Into The European Entrepreneurship Competence Framework In A 75 - 90 Minute Workshop”.

Questo documento è stato originariamente sviluppato come sessione di brainstorming per gli European Development Days del 5 giugno 2018 a Bruxelles e propone un formato di workshop che chiunque può utilizzare per permettere ai partecipanti di conoscere EntreComp.¹⁴

Attraverso un workshop pratico, le persone interessate possono generare idee che creano valore per gli altri in qualsiasi ambito a loro rilevante.

Per maggiori informazioni, si consiglia agli insegnanti di leggere il documento che sviluppa in dettaglio le 15 competenze che compongono l'imprenditorialità attraverso gli 8 livelli progressivi, disponibile nell'Appendice 1.

Per saperne di più su EntreComp Europe e sul materiale di supporto:

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework_en

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework/entrecomp-support-material_en

Per scoprire di più sulla comunità EntreComp, ecco il link:

<https://entrecompeurope.eu>

¹⁴ Ratto-Nielsen, J. McCallum, E. Bacigalupo, M. INSPIRED BY ENTRECOMP: DIVING INTO THE EUROPEAN ENTREPRENEURSHIP COMPETENCE FRAMEWORK IN A 75 - 90 MINUTE WORKSHOP Seville: European Commission, 2019, PUBSY No. JRC112988

1.3 Imprenditorialità e insegnanti VET

Il concetto di competenza imprenditoriale varia tra e all'interno dei paesi.

Ad esempio, nel rapporto *Entrepreneurship competence in vocational education and training in Europe* del 2023, si riporta che: “I documenti politici della Svezia si riferiscono all'imprenditorialità come competenza, mentre Italia, Austria e Finlandia si riferiscono principalmente all'educazione all'imprenditorialità. La politica della Lettonia fa riferimento a competenze trasversali, che includono le competenze imprenditoriali. I documenti politici della Croazia utilizzano sinonimi come imprenditorialità, competenza imprenditoriale, intraprendenza. In Spagna, il termine competenza imprenditoriale non fa parte del vocabolario nei documenti politici VET; invece, i curricula VET si riferiscono all'imprenditorialità e alle competenze professionali, personali e sociali”¹⁵.

Anche le opinioni di insegnanti e formatori sull'integrazione dell'imprenditorialità nella formazione professionale (VET) sono diverse, con differenti interpretazioni della sua definizione, implementazione e rilevanza nei vari contesti. La formazione professionale (VET) svolge un ruolo vitale nel promuovere la competenza imprenditoriale. In Europa, sono stati fatti sforzi per sviluppare ecosistemi di apprendimento imprenditoriale all'interno della formazione professionale; tuttavia, sono ancora necessarie connessioni più forti tra le varie componenti di questi ecosistemi e una maggiore collaborazione tra gli stakeholder. Questi ecosistemi operano principalmente a livello locale e regionale, basandosi molto su reti e relazioni personali.

A livello politico, l'imprenditorialità è vista principalmente come un insieme di competenze orientate all'azione che incoraggiano il pensiero innovativo e la creazione di nuove imprese. L'attenzione è posta sull'autoconsapevolezza, l'autostima e lo sviluppo di una mentalità imprenditoriale.

Tuttavia, nella pratica educativa, l'attenzione si sposta spesso maggiormente sulle attività legate al business. Ciò è spesso dovuto a una limitata consapevolezza all'interno del settore VET delle politiche rilevanti, nonché all'uso di strumenti e metodi di formazione che si concentrano principalmente sulle attività di gestione aziendale.

¹⁵ Cedefop (2023). *Entrepreneurship competence in vocational education and training in Europe: synthesis report*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/08062>

Vi è inoltre una carenza di fiducia e competenze pedagogiche nella progettazione e nell'erogazione di attività di insegnamento e apprendimento che promuovano la competenza imprenditoriale.

Molto è già stato prodotto e i risultati e i progressi dei progetti sviluppati sia a livello nazionale che europeo sono disponibili come modelli adattabili a diversi contesti.

Per supportare l'educazione e la formazione degli insegnanti, la Commissione Europea, attraverso la sua piattaforma, elenca una serie di iniziative e documenti con l'obiettivo di creare un ponte tra il mondo dell'istruzione e quello del lavoro/industria e di fungere da punto di riferimento per iniziative che promuovono e supportano l'apprendimento imprenditoriale, coprendo le esigenze di insegnanti e formatori VET.

Tra le varie opportunità, nell'ambito del progetto sono state selezionate le seguenti:

- Le risorse di EntreComp Europe
- Corso sull'insegnamento dell'imprenditorialità
- The Entrepreneurial School

Le risorse selezionate sull'educazione all'imprenditorialità per insegnanti VET saranno presentate agli insegnanti VET selezionati dai fornitori di formazione professionale del progetto (AKMI-Grecia, Phorma-Mentis-Italia e CESUR-Spagna), responsabili dello sviluppo e dell'implementazione di quattro curricula VET, tramite un webinar organizzato alla fine di maggio 2025.

Nel webinar è prevista una sessione preliminare e introduttiva con due interventi:

- Politiche che supportano la crescita e il consenso diffuso sull'importanza delle competenze imprenditoriali.
- L'educazione all'imprenditorialità in Europa.

La seconda sessione sarà dedicata alla presentazione del toolkit – progetti e studi selezionati sull'educazione all'imprenditorialità per insegnanti VET – e del corso selezionato che i formatori (insegnanti VET) dovranno frequentare.

Di seguito una descrizione degli strumenti/opportunità selezionati.

1.3.1 Le risorse di entrecompeurope

EntreComp Europe è un’iniziativa cofinanziata dal programma COSME dell’Unione Europea¹⁶.

L’obiettivo di questo progetto triennale è esplorare come implementare il quadro EntreComp attraverso strategie e attività nel lavoro delle organizzazioni e dei professionisti coinvolti nel progetto e all’interno delle loro comunità.

EntreComp Europe è un consorzio di quattordici partner provenienti da cinque paesi: Belgio, Italia, Moldavia, Spagna e Turchia. Questa iniziativa finanziata dal programma COSME dell’UE mira a costruire comunità nazionali e regionali di EntreComp per promuovere la competenza imprenditoriale nei settori del lavoro giovanile, dell’istruzione, dell’occupazione e dell’impresa. Il consorzio favorisce la collaborazione, condivide buone pratiche e supporta l’implementazione del quadro EntreComp in diversi contesti nazionali.

Al termine del progetto, i partner condividono diverse pubblicazioni realizzate durante il progetto, disponibili sul sito web entrecompeurope.eu nella sezione “resources” all’indirizzo <https://entrecompeurope.eu/resources/>.

Questa raccolta di risorse ha lo scopo di fornire spunti utili e ispirazione per il proprio “percorso di apprendimento” imprenditoriale, inclusa una serie di casi studio basati su pratiche nazionali e transnazionali che dimostrano EntreComp in azione nei settori dell’apprendimento permanente.

I materiali e le risorse elencati sono vari e relativamente recenti (dal 2020 al 2023), ma ancora utili per comprendere meglio il quadro EntreComp; alcuni sono anche scaricabili in diverse lingue, come la pubblicazione *EntreComp: A Practical Guide*.

¹⁶ COSME, the programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises (SMEs)

1.3.2 Corso sull'insegnamento dell'imprenditorialità

La Commissione Europea ha sottolineato il ruolo centrale dell'insegnante. Una buona formazione iniziale degli insegnanti è un prerequisito per accendere la "scintilla imprenditoriale" e ispirare i propri studenti. Infatti, per stimolare l'intrapreneurship, intesa come "la capacità di agire su opportunità e idee per creare valore per gli altri, che può essere sociale, culturale o finanziario", è necessaria una vasta gamma di competenze.

Questo corso selezionato (<https://academy.europa.eu/courses/teaching-entrepreneurship>) è offerto dalla Commissione Europea attraverso la piattaforma Eu Academy (<https://academy.europa.eu>), un hub online di proprietà dell'UE creato per fornire un ambiente di apprendimento che possa favorire e migliorare la qualità dell'applicazione della conoscenza.

Per accedere al corso è richiesta la registrazione sulla piattaforma.

Si tratta di un corso online di livello universitario, a ritmo autonomo, della durata di un giorno, pensato per imparare come insegnare attraverso l'imprenditorialità, specificamente progettato per principianti, implementato dal consorzio guidato dal Strascheg Center for Entrepreneurship e supervisionato da DG GROW, DG EAC, ETF, JRC ed EISMEA.

Target del corso sono educatori dell'istruzione superiore di tutte le discipline che desiderano integrare l'imprenditorialità nelle proprie lezioni e sono interessati a imparare come insegnare attraverso l'imprenditorialità, incoraggiando i loro studenti e colleghi a sviluppare una mentalità imprenditoriale."

Il corso è strutturato in 7 moduli, come elencato di seguito. La descrizione dei singoli moduli è riportata senza modifiche significative direttamente dal sito del corso.

Modulo 1 – Pedagogia, Autoriflessione

Il Modulo 1 offre una introduzione generale a entreTime e al framework EntreComp. Descrive perché l'imprenditorialità è importante non solo per le startup, ma anche per i dipendenti innovativi, i promotori del cambiamento sociale e i cittadini attivi. Il Modulo 1 fornisce inoltre un Quadro Completo per l'Educazione all'Imprenditorialità (CFEE) per progettare corsi, programmi di

laurea o persino strategie di imprenditorialità a livello universitario, insieme a indicazioni su come creare risultati di apprendimento e insegnare l'imprenditorialità utilizzando pedagogie centrate sullo studente e l'autoriflessione.

È strutturato in 8 lezioni video.

Obiettivi di apprendimento:

- ✓ Fornire una panoramica sull'imprenditorialità, su entreTime e su EntreComp
- ✓ Utilizzare il CFEE per analizzare, progettare, sviluppare, implementare e valutare nuovi corsi o percorsi di laurea
- ✓ Apprendere le teorie su come creare risultati di apprendimento basati su EntreComp
- ✓ Comprendere come utilizzare il compito di autoriflessione

Risultati di apprendimento:

- ✓ Comprendere entreTime e EntreComp
- ✓ Utilizzare il CFEE per progettare un nuovo corso o percorso di laurea
- ✓ Sviluppare risultati di apprendimento
- ✓ Selezionare pedagogie centrate sullo studente
- ✓ Utilizzare l'autoriflessione come compito all'interno del corso

Modulo 2 – Mentalità imprenditoriale, personalità e competenze

Il Modulo 2 si concentra sulla mentalità imprenditoriale e sulle competenze. La teoria della Mentalità (Mindset Theory) di Carol Dweck fornisce approfondimenti sull'importanza dello sviluppo e dell'apprendimento costante per essere imprenditoriali. Sottolinea inoltre come la capacità di concentrazione sia un aspetto centrale sia per la conoscenza disciplinare sia per le competenze imprenditoriali nell'insegnamento. Infine, si acquisirà una comprensione di come applicare la Mindset Theory e introdurre lo sviluppo delle competenze EntreComp nella propria didattica.

È strutturato in 10 lezioni video.

Obiettivi di apprendimento:

- ✓ Apprendere cos'è la mentalità imprenditoriale
- ✓ Comprendere cos'è la resilienza e come si integra con la mentalità imprenditoriale
- ✓ Rivedere la Mindset Theory di Carol Dweck e come si collega all'essere imprenditoriali
- ✓ Dimostrare come EntreComp può essere applicato in diversi scenari di insegnamento

Risultati di apprendimento:

- ✓ Comprendere gli aspetti della mentalità imprenditoriale
- ✓ Utilizzare la Mindset Theory di Carol Dweck per analizzare l'imprenditorialità
- ✓ Incorporare le competenze EntreComp come parte di qualsiasi offerta educativa
- ✓ Applicare la Mindset Theory e la resilienza nell'insegnamento
- ✓ Utilizzare EntreComp come strumento nell'insegnamento

Modulo 3 – Innovazione, creatività e individuazione di opportunità

Il Modulo 3 mostra come favorire l'innovazione seguendo il processo del design thinking. In questo modulo vengono introdotte tecniche e strumenti di creatività per individuare opportunità e generare idee. Offre inoltre una discussione sull'interazione tra innovazione e creatività e su come queste influenzino la capacità di riconoscere e intraprendere azioni imprenditoriali.

È strutturato in 8 lezioni video.

Obiettivi di apprendimento:

- ✓ Introdurre i discenti a un framework che aiuta ad affrontare le sfide e a prendere decisioni
- ✓ Dimostrare i "perché" dell'apprendimento delle materie e della costruzione delle competenze imprenditoriali
- ✓ Riconoscere come il pensiero creativo e disruptivo possa favorire la partecipazione e la riflessione
- ✓ Riconoscere come generare idee e validarle

Risultati di apprendimento:

- ✓ Incorporare coinvolgimento, apprendimento e indagine nell'insegnamento del riconoscimento delle opportunità
- ✓ Integrare i concetti di ecosistema imprenditoriale per insegnare l'innovazione
- ✓ Utilizzare il riconoscimento delle opportunità e l'innovazione nell'insegnamento
- ✓ Applicare il design thinking in classe e nel lavoro di gruppo

Modulo 4 – Pensiero sistemico, ecosistemi, reti

Il Modulo 4 costruisce la comprensione di alcuni degli aspetti più complessi dell'essere un educatore imprenditoriale. Discute come si possa pensare oltre il contenuto della classe e coinvolgere stakeholder esterni come parte essenziale del processo di apprendimento. Il pensiero sistemico e la comprensione degli ecosistemi possono ampliare gli orizzonti degli studenti e aiutarli a stabilire le connessioni necessarie tra diversi aspetti all'interno di un sistema più ampio.

È strutturato in 6 lezioni video.

Obiettivi di apprendimento:

- ✓ Introdurre il pensiero sistemico e le sue implicazioni
- ✓ Fornire le basi per comprendere gli ecosistemi imprenditoriali
- ✓ Apprendere il potere delle reti
- ✓ Discutere la complessità dei sistemi

Risultati di apprendimento:

- ✓ Incorporare il pensiero sistemico in classe
- ✓ Applicare il concetto di ecosistemi e in particolare degli ecosistemi imprenditoriali
- ✓ Mappare gli stakeholder degli ecosistemi e integrarli nelle offerte educative
- ✓ Incorporare le interrelazioni di un sistema nello sviluppo di idee imprenditoriali
- ✓ Collegare il pensiero sistemico, le idee imprenditoriali e le reti nell'insegnamento

Modulo 5 – Intrapreneurship, co-creazione, business modelling

Il Modulo 5 discute il concetto di intrapreneurship (imprenditorialità interna) e la sua evoluzione nel tempo. Ne evidenzia l'importanza e fornisce consigli pratici su come rivitalizzare le organizzazioni dall'interno. Il modulo illustra diverse tecniche per sviluppare un modello di business. Discute la co-creazione come aspetto indispensabile per tutte le organizzazioni. Inoltre, approfondisce come l'intrapreneurship possa essere un concetto trasformativo per le istituzioni di istruzione superiore, fornendo esempi specifici e consigli pratici su come può essere implementato

È strutturato in 9 lezioni video.

Obiettivi di apprendimento:

- ✓ Introdurre il concetto di intrapreneurship e la prospettiva organizzativa interna
- ✓ Discutere come il comportamento imprenditoriale può essere incoraggiato e sostenuto nelle organizzazioni
- ✓ Comprendere il valore del business modelling e l'uso di diversi metodi
- ✓ Presentare la necessità di una innovazione continua e l'uso della co-creazione come strumento per l'innovazione

Risultati di apprendimento:

- ✓ Comprendere i principali driver, framework e strumenti della pratica intraprenditoriale
- ✓ Utilizzare la mentalità imprenditoriale nelle organizzazioni esistenti, comprese quelle dell'istruzione superiore
- ✓ Applicare programmi interdisciplinari di imprenditorialità e in diverse facoltà
- ✓ Progettare nuovi corsi che incorporino l'imprenditorialità come concetto
- ✓ Incorporare concetti di business, co-creazione e innovazione nelle offerte educative

Modulo 6 – Responsabilità e sostenibilità

Il Modulo 6 fornisce approfondimenti su come integrare le dimensioni della responsabilità, dell'etica e della sostenibilità nell'educazione all'imprenditorialità. Sottolinea come l'imprenditorialità possa essere utilizzata come forza positiva e contribuire a creare un futuro più sostenibile. Discute inoltre come la responsabilità sociale sia un aspetto chiave dell'imprenditorialità.

È strutturato in 9 lezioni video.

Obiettivi di apprendimento:

- ✓ Fornire una panoramica sull'imprenditorialità responsabile
- ✓ Introdurre gli aspetti della sostenibilità in relazione all'educazione all'imprenditorialità
- ✓ Discutere la responsabilità sociale come aspetto chiave dell'imprenditorialità
- ✓ Comprendere il concetto di innovazione a impatto

Risultati di apprendimento:

- ✓ Comprendere le questioni di base sulla sostenibilità e sull'etica nell'educazione all'imprenditorialità
- ✓ Motivare gli studenti a conoscere l'innovazione a impatto e l'imprenditorialità responsabile
- ✓ Distinguere tra risultati, esiti e impatto
- ✓ Integrare i concetti di imprenditorialità responsabile negli obiettivi di apprendimento
- ✓ Applicare i concetti di innovazione a impatto in classe

Modulo 7 – Comunicazione, coaching, storytelling

Il Modulo 7 esplora e discute diversi approcci alla comunicazione. Sottolinea le competenze di coaching come l'ascolto, il suggerimento e la capacità di porre domande, evidenziando l'importanza per l'educatore all'imprenditorialità. Il modulo aiuta a riflettere su come gli educatori possano incoraggiare al meglio idee e azioni. Offre inoltre lo storytelling come uno dei modi migliori per dare direzione e sviluppare una visione coesa su idee, ricerca e opportunità di business. Lo storytelling dà vita alle idee, conferisce loro uno scopo e le rende più visibili.

È strutturato in 9 lezioni video.

Obiettivi di apprendimento:

- ✓ Definire cosa sia una comunicazione chiara e le ipotesi su ciò che viene trasmesso e ricevuto
- ✓ Presentare il coaching come un modo per allineare gli studenti al fine di raggiungere risultati ottimali
- ✓ Scoprire le storie che fanno parte dell'apprendimento, del progresso scientifico o accademico
- ✓ Dimostrare la necessità di una comunicazione accurata e ben strutturata

Risultati di apprendimento:

- ✓ Comprendere come studenti e insegnanti possono diventare ascoltatori migliori
- ✓ Distinguere ciò che rende la comunicazione più chiara ed efficace
- ✓ Applicare aspetti del coaching all'insegnamento dell'imprenditorialità
- ✓ Integrare lo storytelling nella pianificazione delle lezioni e nella discussione sulla mentalità imprenditoriale
- ✓ Articolare come investitori, clienti e altri abbiano bisogno di storie per conoscere e sostenere le idee

Al termine del corso, dopo aver sostenuto un breve test, viene rilasciato un attestato.

Per ottenere l'attestato è necessario completare sette quiz (uno per modulo).

Ogni quiz è pensato per valutare la comprensione dei contenuti del modulo e la padronanza del materiale didattico, assicurando che gli studenti abbiano le conoscenze e le competenze necessarie.

1.3.3 The Entrepreneurial School (TES)

The Entrepreneurial School (TES)¹⁷ è un importante programma europeo di educazione all'imprenditorialità, cofinanziato dal Programma per la Competitività e l'Innovazione (CIP)¹⁸ della Commissione Europea. Mira a supportare lo sviluppo professionale degli insegnanti nell'applicazione dell'apprendimento imprenditoriale in diverse materie e contesti educativi (scuole primarie, secondarie, secondarie superiori e istituti professionali).

L'iniziativa collega la pratica educativa con le esigenze imprenditoriali del mondo reale attraverso un approccio collaborativo e multi-stakeholder.

Questo obiettivo viene raggiunto principalmente attraverso lo sviluppo della Guida Virtuale all'Apprendimento Imprenditoriale, che raccoglie strumenti e metodi imprenditoriali organizzati in pacchetti pensati per gli insegnanti, e attraverso la formazione di oltre 4.000 insegnanti in 18 paesi europei

La Guida Virtuale e il programma di formazione per insegnanti

È una risorsa pratica per insegnanti delle scuole primarie, secondarie e professionali che intendono integrare l'educazione imprenditoriale nei loro metodi di insegnamento quotidiani e nei processi di apprendimento. Offre oltre 100 strumenti e metodi, buone pratiche e documenti quadro raccolti da 85 scuole in 10 paesi. La guida include strumenti di autovalutazione e revisione per aiutare insegnanti e scuole a valutare e migliorare regolarmente gli aspetti imprenditoriali del loro insegnamento.

Progettata per tutte le fasce d'età, dalla scuola primaria alla secondaria di secondo grado, compresa l'istruzione professionale, i materiali coprono una vasta gamma di materie come STEM, lingue, arte e storia. Affrontano sfide comuni dell'insegnamento come la valutazione, i metodi di insegnamento e l'inclusione, promuovendo al tempo stesso risultati di apprendimento imprenditoriali quali creatività, leadership, competenze aziendali e innovative. L'obiettivo della guida è rendere facile applicare l'apprendimento imprenditoriale a qualsiasi materia e fascia d'età.

I materiali sono accessibili pubblicamente tramite le funzioni di ricerca del sito web e gli utenti sono incoraggiati a contribuire condividendo buone pratiche o recensendo gli strumenti esistenti, per migliorare continuamente la guida.

¹⁷ <https://www.tesguide.eu/default.aspx>

¹⁸ <https://ec.europa.eu/cip/>

Il sito web è suddiviso in quattro sezioni:

1 – Strumenti e Metodi

Questo database aiuta gli educatori a trovare rapidamente risorse rilevanti adattate rispetto le loro esigenze.

Strumenti e metodi sono pensati per supportare l'insegnamento e l'apprendimento imprenditoriali, rispondendo alle necessità degli insegnanti che promuovono l'apprendimento imprenditoriale nelle scuole primarie, secondarie, professionali e nell'istruzione superiore.

Utilizzabile dal livello primario fino alla scuola secondaria superiore e nella formazione iniziale degli insegnanti.

Tutti i materiali sono stati testati nelle scuole e adattati ai curricula nazionali. Sono forniti esempi pratici provenienti da diversi paesi europei, ricercabili attraverso criteri chiave:

- La materia trattata nella sezione strumenti (ad esempio scienze, tecnologia, ingegneria, matematica) e dove possono essere utilizzati (ad esempio attività extracurricolari, su più materie, ecc.).
- Le problematiche più comuni che gli insegnanti affrontano nella loro pratica quotidiana.
- I risultati di apprendimento o piuttosto le abilità e competenze che gli studenti sviluppano utilizzando un determinato strumento o metodo (ad esempio problem solving, competenza finanziaria, abilità di base, ecc.).

2 – Scuole e Buone Pratiche

In questa sezione sono elencate scuole selezionate come esempi di buone pratiche e casi di studio provenienti da diversi paesi, con esempi di visioni, piani, descrizioni di mansioni e framework da cui imparare e da utilizzare nella propria scuola. Si tiene conto del fatto che, nell'istruzione primaria, l'approccio trasversale è importante e l'imprenditorialità normalmente non viene insegnata come materia separata; mentre nell'istruzione secondaria superiore, l'approccio integrato aumenta e dovrebbe trovare spazio sia nelle materie obbligatorie sia in quelle opzionali.

3 – Politica e Strategia

In questa sezione si possono trovare i più recenti documenti di policy europei sull'apprendimento imprenditoriale, insieme a documenti di strategia e ricerca pubblicati dai governi nazionali e da altre istituzioni.

Infatti, numerosi paesi europei hanno implementato strategie o iniziative nazionali per sostenere l'educazione all'imprenditorialità seguendo le linee guida della Commissione Europea e, in molti paesi, più ministeri lavorano insieme ad attori chiave della comunità per implementare e ampliare l'apprendimento imprenditoriale nelle scuole, costruendo un ecosistema in interazione con imprese e industria, con ONG e una varietà di istituzioni.

Sono inoltre definiti specifici risultati di apprendimento e indicatori di impatto per l'educazione all'imprenditorialità.

4 – Valuta la tua scuola

Tutte le scuole pilota del progetto TES si sono autovalutate utilizzando un quadro di qualità nell'ambito dell'educazione all'imprenditorialità, sviluppato in base al lavoro di due università: l'Università di Warwick e la Lappeenranta University of Technology.

In questa sezione sono forniti due strumenti online:

- Un'autovalutazione per insegnanti delle scuole primarie, secondarie e professionali;
- Una checklist di qualità per le scuole.

Il Centre for Education and Industry (CEI) ha adattato il Quadro di Qualità e lo Standard Nazionale per l'Educazione all'Imprenditorialità e ha sviluppato un processo di revisione della qualità (CEI10, CEI35 e il Repertorio delle Attività di Educazione all'Imprenditorialità).

La checklist di qualità è organizzata in cinque elementi, ciascuno dei quali descrive e identifica processi di qualità:

- La visione dell'educazione imprenditoriale in termini di concetto e comunicazione
- La conduzione di un audit sull'educazione imprenditoriale
- La pianificazione e gestione dell'educazione imprenditoriale
- L'erogazione di un curriculum di educazione imprenditoriale

- La valutazione dell'educazione imprenditoriale

Per consentire all'utente di effettuare una revisione iniziale dell'offerta di educazione imprenditoriale della propria scuola, viene fornito un questionario di 10 punti (CEI10), che richiede circa 10 minuti per essere completato

2. Opportunità di mobilità e living labs per la condivisione della conoscenza

L'obiettivo di questa attività è raccogliere tutte le "visite sul campo" e le attività pratiche del progetto, nonché quelle svolte al di fuori del progetto stesso, e creare una banca dati.

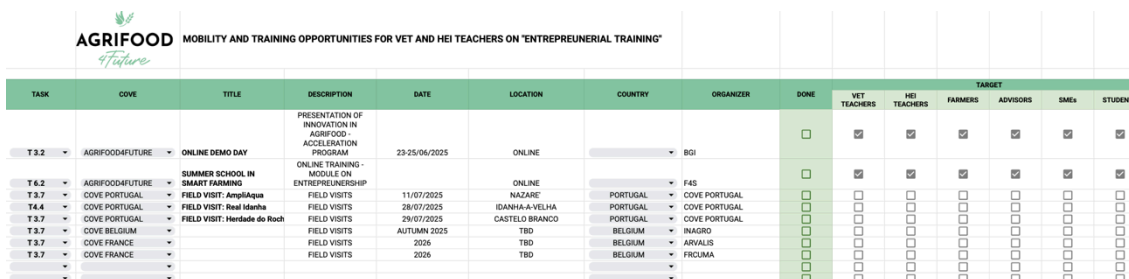
Verrà data priorità e selezione ai paesi nei quali sono presenti le scuole VET (Formazione Professionale), quindi ES (Spagna), IT (Italia) e GR (Grecia), al fine di incoraggiare la partecipazione dei formatori.

La banca dati (vedi figura 3) creata sarà costantemente aggiornata dai partner e sarà aggiunta alla pagina "formazione" del sito del progetto sotto la voce "formazione dei formatori".

Il database è accessibile al seguente link

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Fh_EJ6RdKywrD8hVOPtFIQprawcT5uZiRNDb9YSd_z0/edit?usp=drive_link

Le attività organizzate dai Gruppi di Lavoro e da COVE, nonché quelle svolte oltre il progetto, sono considerate un'ottima opportunità per implementare e migliorare la banca dati.

TASK	COVE	TITLE	DESCRIPTION	DATE	LOCATION	COUNTRY	ORGANIZER	DONE	TARGET					
									VET TEACHERS	HEI TEACHERS	FARMERS	ADVISORS	SMEs	STUDENTS
T 3.2	AGRI FOOD 4 FUTURE	ONLINE DEMO DAY	PRESENTATION OF INNOVATION IN AGRIFOOD - ACCELERATION PROGRAM	23-25/06/2025	ONLINE		BGI	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
T 6.2	AGRI FOOD 4 FUTURE	SUMMER SCHOOL IN SMART FARMING	ONLINE TRAINING - MODULE ON ENTREPRENEURSHIP		ONLINE		F4S	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
T 3.7	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: AmpAqua	FIELD VISITS	11/07/2025	NAZARE	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 4.4	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: Real Ibertha	FIELD VISITS	28/07/2025	IBANHA-A-VELHA	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.2	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: Herdade do Roch	FIELD VISITS	28/07/2025	CASTELO BRANCO	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE BELGIUM		FIELD VISITS	AUTUMN 2025	TBD	BELGIUM	INAGRO	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	ARVALIS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	FRUMA	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Figura 3: Banca dati mobilità e living labs

Sinergie con le task di progetto

T3.3 Sviluppare e implementare un programma di test farm a innovazione aperta per agricoltori start-up e studenti VET: DEMO DAY

T3.7 Progettazione e realizzazione della rete COVE, demo days e visite a siti/fattorie

T4.3 Progettazione e realizzazione di programmi educativi e formativi per “consulenti per agricoltori”: attività pratiche del modulo (eventi in presenza)

T4.6 Progettazione e realizzazione di una summer school internazionale sull’agricoltura smart

Le opportunità di mobilità e la banca dati saranno diffuse su LinkedIn e tramite le newsletter.

Va sottolineato che queste opportunità di mobilità e i laboratori non sono finanziati, ma suggeriamo di cercare possibili fondi attraverso le scuole VET (mobilità dello staff).

Di seguito alcuni esempi:

- **Demo Day online**, 23 e 24 giugno (lunedì e martedì), dalle 9:00 alle 12:00 (ora di Lisbona).

Questo Demo Day presenterà le 19 start-up che stanno per completare i loro piani di Go to Market e i pitch finali. Ogni start-up presenterà un pitch di 10-15 minuti nei primi due giorni, mentre l’ultimo giorno sarà dedicato all’annuncio dei vincitori del primo e secondo posto.

- **Summer school sull’agricoltura smart.**

La summer school include anche un modulo imprenditoriale online previsto nella settimana 1, 30 giugno ora 14.30

Di seguito la descrizione delle sessioni del modulo:

Sessione 1: Analisi dell’albero dei problemi come strumento per chiarire un problema

In questa sessione, i partecipanti impareranno a utilizzare il metodo *dell’albero dei problemi* per scomporre le sfide complesse nelle loro cause ed effetti. Mappando il “tronco” (problema centrale), le “radici” (cause) e i “rami” (conseguenze), il partecipante svilupperà una comprensione olistica della questione affrontata. Il lavoro pratico di gruppo aiuterà a identificare e chiarire collettivamente il problema

fondamentale che il progetto imprenditoriale intende affrontare, ponendo solide basi per la progettazione di soluzioni efficaci.

Sessione 2: Identificare le opportunità di mercato – Dimensionare e contestualizzare il problema

Questa sessione si concentra sul riconoscimento e la valutazione delle opportunità di mercato, analizzando sia la dimensione del potenziale mercato, sia come il problema viene contestualizzato. I partecipanti impareranno tecniche per valutare la portata e la rilevanza della questione, esploreranno diversi modi di articolare il problema per attrarre stakeholder o investitori e comprenderanno come la contestualizzazione del problema influisce sullo sviluppo della soluzione. Attraverso attività di gruppo, si eserciteranno nell'identificare promettenti nicchie di mercato e nel perfezionare la definizione dei problemi per massimizzare l'impatto.

Sessione 3: Definisci la tua persona per raggiungere il product-market fit

In questa sessione scoprirai l'importanza di definire la tua persona target – il profilo del cliente ideale – per assicurarti che il tuo prodotto o servizio risponda realmente alle esigenze del mercato. La sessione ti guiderà nella creazione di persone dettagliate basate su dati e insight reali, aiutandoti ad allineare la tua offerta con le aspettative e le preferenze dei clienti. Gli esercizi di gruppo ti permetteranno di testare e perfezionare le tue persone, un passo fondamentale per raggiungere il product-market fit e costruire un'attività sostenibile.

Registrazione qui:

<https://agrifood4future.com/event-item/summer-school-in-smart-farming/>

□ Visite sul campo

AmpliAqua, Nazaré: 11 luglio (nell'ambito della disseminazione CoVE)

Real Idanha, Idanha-a-Velha: 28 luglio (nell'ambito di T4.4)

Herdade do Rochão, Castelo Branco: 29 luglio (nell'ambito della disseminazione CoVE)

3. Forum per insegnanti per sessioni di apprendimento online e discussione e incontri di formazione nazionali

3.1 Il forum online per i docenti VET

Il forum farà parte della piattaforma e-learning AF4F. L'obiettivo è quello di scambiare esperienze e formazione online riguardo alla formazione imprenditoriale nell'ecosistema VET (Istruzione e Formazione Professionale) e HEI (Istruzione Superiore).

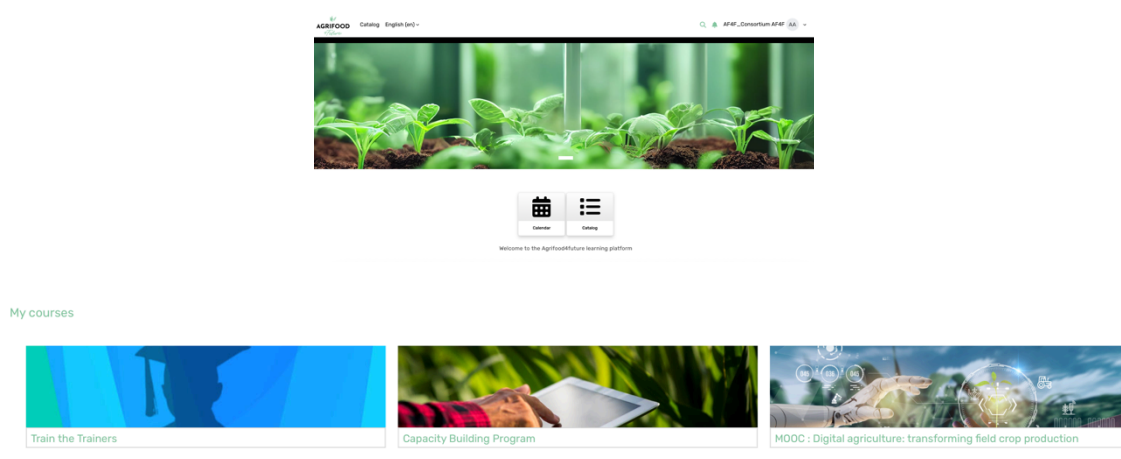
Sarà utilizzato dagli insegnanti VET e, se necessario, anche dagli insegnanti HEI.

Tutti gli insegnanti avranno accesso al forum, ma non altre persone. Gli insegnanti VET/HEI avranno un nome utente e una password per accedere al forum.

È previsto organizzare incontri in presenza/online tra insegnanti VET a livello locale, 1 per anno in ciascun paese a turno.

Sarà disponibile una funzione di chat e una stanza virtuale per riunioni.

Nella pagina della piattaforma e-learning sarà fornito anche un link ai webinar e all'UE Academy.

3.2 Eventi nazionali (COVE) di formazione per docenti VET

Per supportare lo scambio di esperienze a cascata proprio del programma “train the trainers” i VET teachers, oltre alla possibilità di scambio virtuale tramite il forum online ospitato nella piattaforma di e-learning, avranno la possibilità di formare i propri colleghi in eventi dedicati organizzati a livello di COVE. Il calendario degli eventi sarà definito in collaborazione con i COVE leader una volta completato il primo percorso di formazione dei docenti.

Durante tale evento i docenti che hanno completato il percorso formativo proposto dal programma, saranno a loro volta docenti per i colleghi. L’evento, in lingua locale, sarà aperto a tutti i docenti dei corsi VET e HEI delle istituzioni coinvolte.

4 Annex I

[EntreComp into Action - Get inspired, make it happen: A user guide to the European Entrepreneurship Competence Framework](#)

Downloadable

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC109128>

Introducción

Este entregable es producido en el marco del WP4 “Desarrollo de programas innovadores de enseñanza y formación en agricultura inteligente y sistemas alimentarios sostenibles”.

El objetivo de la tarea 4.5 “Formar a los formadores” es mejorar las competencias de los docentes de la formación profesional (VET – Vocational Education Teachers) en habilidades emprendedoras y ofrecer oportunidades de formación específica para los docentes que trabajan en la educación agroalimentaria, a través de un proceso de formación “peer-to-peer” (entre pares).

Accediendo a este contenido educativo, los docentes de la formación profesional tendrán la oportunidad de integrar competencias en el campo de la educación, pero también en las comunidades con las que interactúan, con un impacto positivo esperado en el trabajo y en las actividades relacionadas con la cadena agroalimentaria.

El entregable cubrirá, por lo tanto, los siguientes temas:

- **Manuales sobre competencias emprendedoras.**
- **Oportunidades de movilidad y living labs para el intercambio de conocimientos.**
- **Foro para docentes para sesiones de aprendizaje en línea y discusiones.**

1 Manuales sobre competencias emprendedoras

Con el objetivo de mejorar las competencias de los docentes de Formación Profesional en habilidades emprendedoras, los manuales pretenden:

- Proporcionar una visión general del Marco Europeo para las Competencias Emprendedoras – EntreComp.
- Ofrecer información concreta sobre oportunidades para los docentes y sobre posibles fuentes de preocupación.
- Proporcionar información sobre los cursos de competencias emprendedoras seleccionados que los formadores deben realizar y completar entre junio y agosto de 2025 para poder implementar ideas en sus cursos y apoyar a nuevos formadores a nivel nacional a través de las actividades COVE.

Los docentes VET son seleccionados por los proveedores VET del proyecto (AKMI-Grecia, Phorma-Mentis-Italia y CESUR-España), responsables del desarrollo e implementación de cuatro planes de estudios VET.

1.1 El Marco Europeo para las Competencias Emprendedoras

¿Qué es la educación emprendedora y por qué enseñar emprendimiento?

Durante más de 20 años, la UE ha promovido activamente la educación emprendedora, lo que ha dado lugar a políticas que apoyan su crecimiento y a un amplio consenso sobre la importancia de las competencias emprendedoras. En particular, en 2006, la UE reconoció oficialmente la iniciativa y el emprendimiento como una competencia clave.

En 2006, la Comisión Europea había identificado el “sentido de la iniciativa y el espíritu emprendedor” como una de las ocho competencias clave necesarias para todos los miembros de una sociedad basada en el conocimiento. El Acta de Pequeñas Empresas para Europa de 2008, la Comunicación de 2012 sobre “Repensar la educación”, el Plan de Acción para el Emprendimiento 2020 de

2013 y la Agenda de Nuevas Capacidades para Europa han mantenido la necesidad de promover la educación emprendedora y el aprendizaje en emprendimiento en el centro de atención.

La educación emprendedora es crucial para mejorar la competitividad económica de Europa fomentando la creación de empresas y mejorando la empleabilidad de los jóvenes. Los estudiantes involucrados en tales programas tienen muchas más probabilidades de crear sus propias empresas (las encuestas muestran que tienen de tres a seis veces más probabilidades de iniciar un negocio en el futuro¹⁹). El papel del emprendimiento como instrumento para mejorar los niveles de empleabilidad también se destaca en la Encuesta Anual sobre el Crecimiento de 2013²⁰. Esto ha dado lugar a una gran cantidad de iniciativas en toda Europa.

La Educación Emprendedora: Guía para Educadores

Reconocida como una inversión de alto retorno, la Comisión Europea apoya la integración del aprendizaje emprendedor en todos los niveles educativos y enfatiza la necesidad de experiencias prácticas de emprendimiento antes del final de la escolaridad obligatoria.

En este marco, los docentes desempeñan un papel fundamental en la educación emprendedora al moldear los resultados de los estudiantes mediante el desarrollo de competencias emprendedoras y la promoción de un entorno de aprendizaje creativo y orientado al asumir riesgos. Deben actuar como modelos emprendedores, involucrar a los estudiantes con métodos activos y colaborar con empresas y comunidades. Para una implementación exitosa, las instituciones educativas necesitan una visión clara y estrategias, que incluyan formación docente inicial y continua de alta calidad. La integración de la educación emprendedora en los currículos, un fuerte apoyo del liderazgo y redes activas de enseñanza son esenciales para mantener la calidad y la eficacia.

En 2012, la DG Empresa e Industria y la DG Educación y Cultura organizaron dos eventos transnacionales en Dublín y Brdo para mejorar la preparación docente en la educación emprendedora. Aproximadamente 170 delegados de

¹⁹ European Commission— DG Enterprise and Industry- Entrepreneurship Education: A Guide for Educators (2014) By ICF GHK ISBN 978-92-79-30910-6 doi:10.2769/51003

²⁰ See p11, Annual Growth Survey COM(2012) 750
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2013_en.pdf.

más de 30 países participaron, incluyendo Estados miembros de la UE, países candidatos y países asociados. Expertos y profesionales compartieron marcos, directrices, métodos y proyectos, mientras que los talleres fomentaron el intercambio de ideas innovadoras. Los eventos abordaron diversos aspectos de la implementación de la educación emprendedora en la formación docente. Como resultado, se elaboró una guía —La Educación Emprendedora: Guía para Educadores (2014)— que presenta prácticas inspiradoras seleccionadas de los eventos, destaca factores clave de éxito y proporciona contactos para más información, así como recomendaciones prácticas para animar a los educadores a impulsar iniciativas de educación emprendedora.

A pesar del fuerte interés por desarrollar competencias emprendedoras, casi diez años después de la Recomendación de la UE de 2006 sobre las competencias clave, aún no existía un acuerdo común sobre la definición del emprendimiento como competencia. Además, la ausencia de resultados de aprendizaje claros para la educación emprendedora constituía un obstáculo importante para su desarrollo en Europa. Por lo tanto, había una necesidad clara de establecer un marco bien definido que describiera el emprendimiento en términos de conocimientos, habilidades y actitudes, y de proporcionar a los ciudadanos herramientas eficaces para evaluar y desarrollar esta competencia clave.

1.2 EntreComp

¿Qué es EntreComp?

Sobre la base de estas premisas, la Comisión Europea desarrolló un proyecto de investigación llamado EntreComp, en colaboración con partes interesadas y expertos de toda Europa, con el objetivo principal de apoyar e inspirar acciones destinadas a mejorar la capacidad emprendedora de los ciudadanos y organizaciones europeos, así como de informar, promover e inspirar el desarrollo de competencias emprendedoras en todos los niveles de educación, formación y en el mundo laboral.

El proyecto comenzó en 2014 y fue lanzado el 20 de julio de 2016 en el marco de la Agenda de Nuevas Capacidades para Europa (EUROPA.EU/IPN98BM).

La Agenda de Nuevas Capacidades para Europa es una iniciativa integral lanzada por la Comisión Europea para mejorar el desarrollo de competencias

en toda la UE, con el objetivo de apoyar la competitividad sostenible, la equidad social y la resiliencia. Se basa en políticas previas de competencias y se centra en garantizar el acceso a la educación, la formación y el aprendizaje permanente para todos los europeos, ayudando a las personas y a las empresas a desarrollar competencias relevantes para el mercado laboral en evolución, especialmente en el contexto de la transformación digital y la transición verde²¹.

Entre sus medidas se encuentran la modernización de la educación y formación profesional (VET), la promoción de competencias STEM y emprendedoras. En referencia a este último punto, el Joint Research Centre, en asociación con la DG Empleo, Asuntos Sociales e Inclusión, estableció el marco europeo de “competencias emprendedoras”, entendidas como *“la capacidad de una persona para transformar ideas en acción”*.

En este contexto, el emprendimiento se define como *“la capacidad de actuar sobre oportunidades e ideas para crear valor para los demás, que puede ser social, cultural o financiero”*²².

Por lo tanto, la educación emprendedora no debe confundirse con los estudios generales de negocios o economía, ya que su objetivo es promover la creatividad, la innovación y el autoempleo y debe considerarse como una competencia transversal que genera valor en todos los ámbitos.

EntreComp es una herramienta integral, flexible y multipropósito, así como un marco de referencia diseñado para desarrollar competencias emprendedoras en diversos contextos educativos y profesionales y para apoyar e inspirar acciones destinadas a potenciar la capacidad emprendedora de los ciudadanos y organizaciones europeas.

Reconocido como una competencia clave para el aprendizaje permanente, el marco se organiza en 3 áreas principales (Ideas y oportunidades, Recursos, En acción), 15 competencias y 442 resultados de aprendizaje distribuidos en 8

²¹ https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/european-skills-agenda_en

²² Bacigalupo, M., Kamyli, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884

niveles de competencia. Su flexibilidad generalmente permite adaptaciones específicas del sector, como se indica en las figuras 1 y 2.

Figura 1. Los niveles de organización de EntreComp: áreas y competencias

Los 8 niveles representan un modelo de progresión, que va desde el nivel básico hasta el experto. Este modelo ayuda a seguir el desarrollo de las competencias emprendedoras a lo largo del tiempo.

Niveles: 1. Descubrir, 2. Explorar, 3. Experimentar, 4. Atreverse, 5. Mejorar, 6. Fortalecer, 7. Ampliar, 8. Transformar.

Cada nivel representa un aumento de la autonomía y la complejidad de las competencias. Los resultados de aprendizaje son específicos para cada nivel y competencia.

Más en detalle, como se describe en la *Guía de Bolsillo para Aspirantes a Emprendedores*²³:

Ideas y oportunidades se trata de buscar formas de crear valor para los demás desarrollando tu visión, utilizando tu creatividad e identificando oportunidades, asegurándote de que estas ideas sean éticas y sostenibles.

Recursos se refiere a los recursos que tienes dentro de ti, cómo movilizarlos, comprendiendo tus habilidades, fortalezas y capacidades, así como sabiendo dónde puedes encontrar otros recursos externos.

²³ European Commission (EntreComp Europe). (2022.).Pocket Guide for Aspiring Entrepreneurs. <https://entrecomeurope.eu/wp-content/uploads/EntreComp-Europe-Pocket-Book-for-Aspiring-Entrepreneurs.pdf>

En acción consiste en tomar la iniciativa, actuar y aprender de las experiencias, comprendiendo los riesgos a lo largo del camino, porque nada es sencillo.

Cada área contiene cinco competencias (en total, 15 competencias), que juntas son los pilares del emprendimiento como competencia. No existe una única competencia central en EntreComp; todas las competencias tienen la misma importancia.

Debajo de cada una de las 15 competencias hay una serie de hilos diferentes que describen lo que realmente significa esa competencia en términos prácticos. Estos hilos son los pilares de cada competencia. Cada hilo tiene resultados de aprendizaje asociados en los ocho niveles de progresión, desde el nivel básico hasta el intermedio, avanzado y experto. Este sentido de progresión es importante al considerar el desarrollo de un estudiante a lo largo del tiempo, los diferentes puntos de partida de los estudiantes o al explorar cómo crear un camino coherente de educación emprendedora. Además, proporciona una lista exhaustiva de 442 resultados de aprendizaje, que ofrece inspiración e ideas para quienes diseñan intervenciones en diferentes contextos educativos y ámbitos de aplicación.

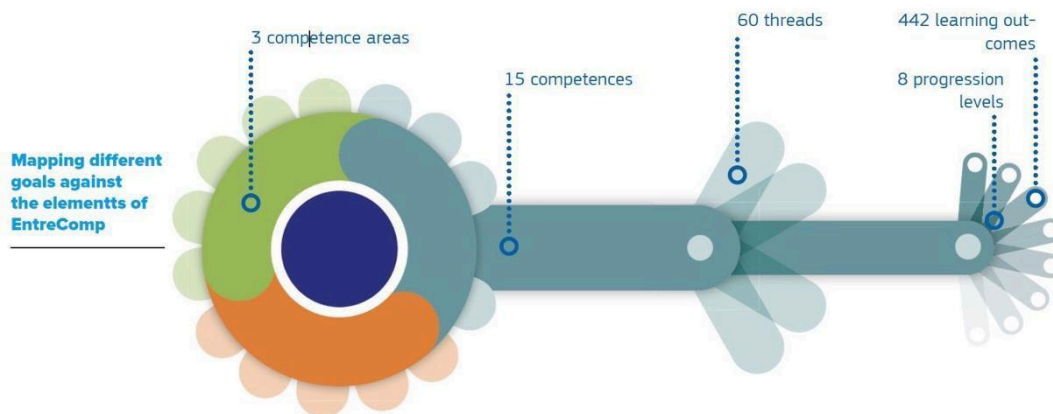

Figura 2. Áreas, competencias, hilos y resultados de aprendizaje de EntreComp

Con esta estructura, el marco tiene el potencial de utilizarse de diversas formas, incluyendo:

- movilizar el interés por el emprendimiento e inspirar la acción;
- crear valor adaptando el marco a contextos específicos;

- valorar y evaluar los niveles de competencia emprendedora;
- implementar ideas y proyectos emprendedores;
- reconocer las habilidades emprendedoras.

EntreComp puede ser utilizado por una variedad de actores y es especialmente útil para quienes, por interés o trabajo, participan en la educación formal, el aprendizaje no formal y actividades de inclusión en organizaciones y empresas de todos los tamaños.

Para familiarizarse con el marco EntreComp, la Comisión Europea publicó el documento “Inspired By Entrecomp: Diving Into The European Entrepreneurship Competence Framework In A 75 - 90 Minute Workshop”²⁴.

Este documento fue desarrollado originalmente como una sesión de lluvia de ideas para los Días Europeos del Desarrollo el 5 de junio de 2018 en Bruselas y propone un formato de taller que cualquiera puede utilizar para que los participantes se familiaricen con EntreComp.

A través de un taller práctico, las personas interesadas pueden generar ideas que crean valor para los demás en cualquier campo que les importe.

Para obtener más información, se recomienda a los docentes leer el documento que desarrolla en detalle las 15 competencias que componen el emprendimiento a través de los 8 niveles progresivos, que se pueden encontrar en el Anexo 1.

Para conocer más sobre EntreComp Europa y el material de apoyo:

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework_en

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework/entrecomp-support-material_en

Para conocer más sobre la comunidad EntreComp, aquí tienes el enlace:

<https://entrecomeurope.eu>

²⁴ Ratto-Nielsen, J. McCallum, E. Bacigalupo, M. INSPIRED BY ENTRECOMP: DIVING INTO THE EUROPEAN ENTREPRENEURSHIP COMPETENCE FRAMEWORK IN A 75 - 90 MINUTE WORKSHOP Seville: European Commission, 2019, PUBSY No. JRC112988

1.3 Emprendimiento y docentes VET

El concepto de competencia emprendedora varía entre los países e incluso dentro de ellos.

Por ejemplo, en el informe *Entrepreneurship competence in vocational education and training in Europe* de 2023, se señala que: “Los documentos políticos de Suecia se refieren al emprendimiento como competencia, mientras que Italia, Austria y Finlandia se refieren principalmente a la educación emprendedora. La política de Letonia hace referencia a competencias transversales, que incluyen las competencias emprendedoras. Los documentos políticos de Croacia utilizan sinónimos como emprendimiento, competencia emprendedora, iniciativa. En España, el término competencia emprendedora no forma parte del vocabulario de los documentos políticos VET; en su lugar, los currículos VET se refieren al emprendimiento y a las competencias profesionales, personales y sociales²⁵”.

Además, las opiniones de los docentes y formadores sobre la integración del emprendimiento en la formación profesional (VET) también son diversas, con diferentes interpretaciones sobre su definición, implementación y relevancia en los distintos contextos. La formación profesional (VET) desempeña un papel vital en la promoción de la competencia emprendedora. En Europa, se han realizado esfuerzos para desarrollar ecosistemas de aprendizaje emprendedor dentro de la formación profesional; sin embargo, todavía se necesitan conexiones más fuertes entre los distintos componentes de estos ecosistemas y una mayor colaboración entre los agentes interesados. Estos ecosistemas operan principalmente a nivel local y regional, apoyándose mucho en redes y relaciones personales.

A nivel político, el emprendimiento se considera principalmente como un conjunto de competencias orientadas a la acción que fomentan el pensamiento innovador y la creación de nuevas empresas. El enfoque se centra en la autoconciencia, la autoestima y el desarrollo de una mentalidad emprendedora.

²⁵ Cedefop (2023). *Entrepreneurship competence in vocational education and training in Europe: synthesis report*. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/08062>

Sin embargo, en la práctica educativa, la atención a menudo se desplaza más hacia las actividades relacionadas con los negocios. Esto se debe frecuentemente a una conciencia limitada dentro del sector VET sobre las políticas relevantes, así como al uso de herramientas y métodos de formación que se centran principalmente en las actividades de gestión empresarial.

Además, existe una falta de confianza y de competencias pedagógicas en el diseño y la impartición de actividades de enseñanza y aprendizaje que promuevan la competencia emprendedora.

Mucho ya se ha producido y los resultados y progresos de los proyectos desarrollados tanto a nivel nacional como europeo están disponibles como modelos adaptables a diferentes contextos.

Para apoyar la educación y la formación del profesorado, la Comisión Europea, a través de su plataforma, enumera una serie de iniciativas y documentos con el objetivo de crear un puente entre el mundo de la educación y el del trabajo/industria, y de servir como punto de referencia para iniciativas que promueven y apoyan el aprendizaje emprendedor, cubriendo las necesidades de docentes y formadores VET.

Entre las distintas oportunidades, en el marco del proyecto se han seleccionado las siguientes:

- Los recursos de entrecompeurope
- Curso sobre la enseñanza del emprendimiento
- The Entrepreneurial School

Los recursos seleccionados sobre la educación emprendedora para docentes VET serán presentados a los docentes VET seleccionados por los proveedores de formación profesional del proyecto (AKMI-Grecia, Phorma-Mentis-Italia y CESUR-España), responsables del desarrollo e implementación de cuatro currículos VET, a través de un seminario web organizado a finales de mayo de 2025.

En el seminario web está prevista una sesión preliminar e introductoria con dos intervenciones:

- Políticas que apoyan el crecimiento y el consenso generalizado sobre la importancia de las competencias emprendedoras.
- La educación emprendedora en Europa.

La segunda sesión estará dedicada a la presentación del kit de herramientas (toolkit) – proyectos y estudios seleccionados sobre la educación emprendedora para docentes VET – y del curso seleccionado que los formadores (docentes VET) deberán realizar.

A continuación, una descripción de los instrumentos/oportunidades seleccionadas.

1.3.1 Los recursos de entrecompeurope

EntreComp Europe es una iniciativa cofinanciada por el programa COSME de la Unión Europea²⁶.

El objetivo de este proyecto trienal es explorar cómo implementar el marco EntreComp a través de estrategias y actividades en el trabajo de las organizaciones y profesionales involucrados en el proyecto y dentro de sus comunidades.

EntreComp Europe es un consorcio de catorce socios procedentes de cinco países: Bélgica, Italia, Moldavia, España y Turquía. Esta iniciativa financiada por el programa COSME de la UE tiene como objetivo construir comunidades nacionales y regionales de EntreComp para promover la competencia emprendedora en los sectores del trabajo juvenil, la educación, el empleo y la empresa. El consorcio fomenta la colaboración, comparte buenas prácticas y apoya la implementación del marco EntreComp en diferentes contextos nacionales.

Al finalizar el proyecto, los socios comparten diversas publicaciones realizadas durante el proyecto, disponibles en el sitio web entrecomeurope.eu en la sección “resources” en la dirección <https://entrecomeurope.eu/resources/>.

Esta colección de recursos tiene como objetivo proporcionar ideas útiles e inspiración para el propio “camino de aprendizaje” emprendedor, incluyendo una serie de estudios de caso basados en prácticas nacionales y transnacionales que demuestran EntreComp en acción en los sectores del aprendizaje permanente

²⁶ COSME, the programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises (SMEs)

Los materiales y recursos enumerados son variados y relativamente recientes (de 2020 a 2023), pero siguen siendo útiles para comprender mejor el marco EntreComp; algunos también están disponibles para descargar en varios idiomas, como la publicación EntreComp: A Practical Guide

1.3.2 Curso sobre la enseñanza del emprendimiento

La Comisión Europea ha subrayado el papel central del docente. Una buena formación inicial del profesorado es un requisito previo para encender la “chispa emprendedora” e inspirar a sus estudiantes. De hecho, para estimular el intraemprendimiento, entendido como “la capacidad de actuar sobre oportunidades e ideas para crear valor para los demás, que puede ser social, cultural o financiero”, se requiere una amplia gama de competencias.

Este curso seleccionado (<https://academy.europa.eu/courses/teaching-entrepreneurship>) es ofrecido por la Comisión Europea a través de la plataforma EU Academy (<https://academy.europa.eu>), un centro en línea propiedad de la UE creado para proporcionar un entorno de aprendizaje que pueda favorecer y mejorar la calidad de la aplicación del conocimiento.

Para acceder al curso es necesario registrarse en la plataforma.

Se trata de un curso en línea de nivel universitario, a ritmo autónomo, con una duración de un día, pensado para aprender a enseñar mediante el emprendimiento, específicamente diseñado para principiantes, implementado por el consorcio liderado por el Strascheg Center for Entrepreneurship y supervisado por DG GROW, DG EAC, ETF, JRC y EISMEA. El público objetivo del curso son educadores de educación superior de todas las disciplinas que desean integrar el emprendimiento en sus clases y están interesados en aprender a enseñar a través del emprendimiento, animando a sus estudiantes y colegas a desarrollar una mentalidad emprendedora.

El curso está estructurado en 7 módulos, como se indica a continuación. La descripción de los módulos individuales se reproduce sin modificaciones significativas directamente desde el sitio web del curso.

Módulo 1 – Pedagogía, autorreflexión

El Módulo 1 ofrece una introducción general a entreTime y al marco EntreComp. Describe por qué el emprendimiento es importante no solo para las startups, sino también para los empleados innovadores, los promotores del cambio social y los ciudadanos activos. El Módulo 1 proporciona además un Marco Completo para la Educación al Emprendimiento (CFEE, por sus siglas

en inglés) para diseñar cursos, programas de grado o incluso estrategias de emprendimiento a nivel universitario, junto con indicaciones sobre cómo crear resultados de aprendizaje y enseñar emprendimiento utilizando pedagogías centradas en el estudiante y la autorreflexión.

Está estructurado en 8 lecciones en video.

Objetivos de aprendizaje:

- ✓ Proporcionar una panorámica sobre el emprendimiento, entreTime y EntreComp.
- ✓ Utilizar el CFEE para analizar, diseñar, desarrollar, implementar y evaluar nuevos cursos o programas de grado.
- ✓ Aprender las teorías sobre cómo crear resultados de aprendizaje basados en EntreComp.
- ✓ Comprender cómo utilizar la tarea de autorreflexión.

Resultados de aprendizaje:

- ✓ Comprender entreTime y EntreComp.
- ✓ Utilizar el CFEE para diseñar un nuevo curso o programa de grado.
- ✓ Desarrollar resultados de aprendizaje.
- ✓ Seleccionar pedagogías centradas en el estudiante.
- ✓ Utilizar la autorreflexión como tarea dentro del curso.

Módulo 2 – Mentalidad emprendedora, personalidad y competencias

El Módulo 2 se centra en la mentalidad emprendedora y las competencias. La teoría de la Mentalidad (Mindset Theory) de Carol Dweck proporciona información sobre la importancia del desarrollo y el aprendizaje constante para ser emprendedor. Además, subraya cómo la capacidad de concentración es un aspecto central tanto para el conocimiento disciplinario como para las competencias emprendedoras en la enseñanza. Finalmente, se adquirirá una comprensión de cómo aplicar la Mindset Theory e introducir el desarrollo de las competencias EntreComp en la propia didáctica.

Está estructurado en 10 lecciones en video.

Objetivos de aprendizaje:

- ✓ Aprender qué es la mentalidad emprendedora.

- ✓ Comprender qué es la resiliencia y cómo se integra con la mentalidad emprendedora.
- ✓ Revisar la teoría de la mentalidad (Mindset Theory) de Carol Dweck y cómo se relaciona con el ser emprendedor.
- ✓ Demostrar cómo EntreComp puede aplicarse en diferentes escenarios de enseñanza.

Resultados de aprendizaje:

- ✓ Comprender los aspectos de la mentalidad emprendedora.
- ✓ Utilizar la teoría de la mentalidad de Carol Dweck para analizar el emprendimiento.
- ✓ Incorporar las competencias EntreComp como parte de cualquier oferta educativa.
- ✓ Aplicar la teoría de la mentalidad y la resiliencia en la enseñanza.
- ✓ Utilizar EntreComp como herramienta en la enseñanza.

Módulo 3 – Innovación, creatividad e identificación de oportunidades

El Módulo 3 muestra cómo favorecer la innovación siguiendo el proceso del design thinking. En este módulo se introducen técnicas y herramientas de creatividad para identificar oportunidades y generar ideas. Además, ofrece una discusión sobre la interacción entre innovación y creatividad y sobre cómo estas influyen en la capacidad de reconocer y emprender acciones emprendedoras.

Está estructurado en 8 lecciones en video.

Objetivos de aprendizaje:

- ✓ Introducir a los estudiantes en un marco que ayuda a afrontar los desafíos y a tomar decisiones.
- ✓ Demostrar los “porqués” del aprendizaje de las materias y de la construcción de competencias emprendedoras.
- ✓ Reconocer cómo el pensamiento creativo y disruptivo puede favorecer la participación y la reflexión.
- ✓ Reconocer cómo generar ideas y validarlas.

Resultados de aprendizaje:

- ✓ Incorporar implicación, aprendizaje e indagación en la enseñanza del reconocimiento de oportunidades.

- ✓ Integrar los conceptos de ecosistema emprendedor para enseñar la innovación.
- ✓ Utilizar el reconocimiento de oportunidades y la innovación en la enseñanza.
- ✓ Aplicar el design thinking en el aula y en el trabajo en grupo.

Módulo 4 – Pensamiento sistémico, ecosistemas, redes

El Módulo 4 construye la comprensión de algunos de los aspectos más complejos de ser un educador emprendedor. Discute cómo se puede pensar más allá del contenido del aula e involucrar a partes interesadas externas como parte esencial del proceso de aprendizaje. El pensamiento sistémico y la comprensión de los ecosistemas pueden ampliar los horizontes de los estudiantes y ayudarles a establecer las conexiones necesarias entre diferentes aspectos dentro de un sistema más amplio.

Está estructurado en 6 lecciones en video.

Objetivos de aprendizaje:

- ✓ Introducir el pensamiento sistémico y sus implicaciones.
- ✓ Proporcionar las bases para comprender los ecosistemas emprendedores.
- ✓ Aprender el poder de las redes.
- ✓ Discutir la complejidad de los sistemas.

Resultados de aprendizaje:

- ✓ Incorporar el pensamiento sistémico en el aula.
- ✓ Aplicar el concepto de ecosistemas y en particular de los ecosistemas emprendedores.
- ✓ Mapear a los actores interesados (stakeholders) de los ecosistemas e integrarlos en las ofertas educativas.
- ✓ Incorporar las interrelaciones de un sistema en el desarrollo de ideas emprendedoras.
- ✓ Vincular el pensamiento sistémico, las ideas emprendedoras y las redes en la enseñanza.

Módulo 5 – Intraemprendimiento, co-creación, business modelling

El Módulo 5 discute el concepto de intrapreneurship (emprendimiento interno) y su evolución a lo largo del tiempo. Destaca su importancia y proporciona consejos prácticos sobre cómo revitalizar las organizaciones desde dentro. El módulo ilustra diferentes técnicas para desarrollar un modelo de negocio. Discute la co-creación como un aspecto indispensable para todas las organizaciones. Además, profundiza en cómo el intrapreneurship puede ser un concepto transformador para las instituciones de educación superior, proporcionando ejemplos específicos y consejos prácticos sobre cómo puede implementarse.

Está estructurado en 9 lecciones en video.

Objetivos de aprendizaje:

- ✓ Introducir el concepto de intrapreneurship y la perspectiva organizativa interna.
- ✓ Discutir cómo se puede fomentar y apoyar el comportamiento emprendedor en las organizaciones.
- ✓ Comprender el valor del business modelling y el uso de diferentes métodos.
- ✓ Presentar la necesidad de una innovación continua y el uso de la co-creación como herramienta para la innovación.

Resultados de aprendizaje:

- ✓ Comprender los principales impulsores, marcos y herramientas de la práctica intraemprendedora.
- ✓ Utilizar la mentalidad emprendedora en las organizaciones existentes, incluidas las de educación superior.
- ✓ Aplicar programas interdisciplinarios de emprendimiento en diferentes facultades.
- ✓ Diseñar nuevos cursos que incorporen el emprendimiento como concepto.
- ✓ Incorporar conceptos de negocio, co-creación e innovación en las ofertas educativas.

Módulo 6 – Responsabilidad y sostenibilidad

El Módulo 6 proporciona información sobre cómo integrar las dimensiones de la responsabilidad, la ética y la sostenibilidad en la educación emprendedora. Subraya cómo el emprendimiento puede ser utilizado como una fuerza positiva y contribuir a crear un futuro más sostenible. Además, discute cómo la responsabilidad social es un aspecto clave del emprendimiento.

Está estructurado en 9 lecciones en video.

Objetivos de aprendizaje:

- ✓ Proporcionar una panorámica sobre el emprendimiento responsable.
- ✓ Introducir los aspectos de la sostenibilidad en relación con la educación emprendedora.
- ✓ Discutir la responsabilidad social como aspecto clave del emprendimiento.
- ✓ Comprender el concepto de innovación de impacto.

Resultados de aprendizaje:

- ✓ Comprender las cuestiones básicas sobre sostenibilidad y ética en la educación emprendedora.
- ✓ Motivar a los estudiantes a conocer la innovación de impacto y el emprendimiento responsable.
- ✓ Distinguir entre resultados, logros e impacto.
- ✓ Integrar los conceptos de emprendimiento responsable en los objetivos de aprendizaje.
- ✓ Aplicar los conceptos de innovación de impacto en el aula.

Módulo 7 – Comunicación, coaching, storytelling

El Módulo 7 explora y discute diferentes enfoques de la comunicación. Subraya las competencias de coaching como la escucha, la sugerencia y la capacidad de formular preguntas, destacando su importancia para el educador en emprendimiento. El módulo ayuda a reflexionar sobre cómo los educadores pueden fomentar mejor ideas y acciones. Además, ofrece el storytelling como una de las mejores formas de dar dirección y desarrollar una visión cohesionada sobre ideas, investigación y oportunidades de negocio. El storytelling da vida a las ideas, les otorga un propósito y las hace más visibles.

Está estructurado en 9 lecciones en video.

Objetivos de aprendizaje:

- ✓ Definir qué es una comunicación clara y las hipótesis sobre lo que se transmite y recibe.
- ✓ Presentar el coaching como una forma de alinear a los estudiantes para alcanzar resultados óptimos.

- ✓ Descubrir las historias que forman parte del aprendizaje, del progreso científico o académico.
- ✓ Demostrar la necesidad de una comunicación precisa y bien estructurada.

Resultados de aprendizaje:

- ✓ Comprender cómo estudiantes y docentes pueden convertirse en mejores oyentes.
- ✓ Distinguir lo que hace que la comunicación sea más clara y efectiva.
- ✓ Aplicar aspectos del coaching en la enseñanza del emprendimiento.
- ✓ Integrar el storytelling en la planificación de las clases y en la discusión sobre la mentalidad emprendedora.
- ✓ Articular cómo inversores, clientes y otros necesitan historias para conocer y apoyar las ideas.

Para obtener el certificado es necesario completar siete cuestionarios (uno por módulo).

Cada cuestionario está diseñado para evaluar la comprensión de los contenidos del módulo y el dominio del material didáctico, asegurando que los estudiantes tengan los conocimientos y las competencias necesarias.

1.3.3 The Entrepreneurial School (TES)

The Entrepreneurial School (TES²⁷) es un importante programa europeo de educación emprendedora, cofinanciado por el Programa para la Competitividad y la Innovación (CIP)²⁸ de la Comisión Europea. Su objetivo es apoyar el desarrollo profesional de los docentes en la aplicación del aprendizaje emprendedor en diferentes materias y contextos educativos (escuelas primarias, secundarias, secundarias superiores e institutos profesionales).

La iniciativa vincula la práctica educativa con las necesidades emprendedoras del mundo real a través de un enfoque colaborativo y multi-stakeholder.

Este objetivo se alcanza principalmente mediante el desarrollo de la Guía Virtual para el Aprendizaje Emprendedor, que recopila herramientas y métodos emprendedores organizados en paquetes pensados para los docentes, y a través de la formación de más de 4.000 docentes en 18 países europeos.

La Guía Virtual y el programa de formación para docentes

Es un recurso práctico para docentes de escuelas primarias, secundarias y profesionales que desean integrar la educación emprendedora en sus métodos de enseñanza diarios y en los procesos de aprendizaje. Ofrece más de 100 herramientas y métodos, buenas prácticas y documentos marco recopilados de 85 escuelas en 10 países. La guía incluye herramientas de autoevaluación y revisión para ayudar a docentes y escuelas a evaluar y mejorar regularmente los aspectos emprendedores de su enseñanza.

Diseñada para todas las edades, desde la escuela primaria hasta la secundaria superior, incluyendo la educación profesional, los materiales cubren una amplia gama de materias como STEM, idiomas, arte e historia. Abordan desafíos comunes de la enseñanza como la evaluación, los métodos de enseñanza y la inclusión, promoviendo al mismo tiempo resultados de aprendizaje emprendedores como creatividad, liderazgo, competencias empresariales e innovadoras. El objetivo de la guía es facilitar la aplicación del aprendizaje emprendedor a cualquier materia y grupo de edad.

Los materiales son accesibles públicamente a través de las funciones de búsqueda del sitio web, y se anima a los usuarios a contribuir compartiendo

²⁷ <https://www.tesguide.eu/default.aspx>

²⁸ <https://ec.europa.eu/cip/>

buenas prácticas o revisando las herramientas existentes, para mejorar continuamente la guía.

El sitio web está dividido en cuatro secciones:

1 – Herramientas y Métodos

Esta base de datos ayuda a los educadores a encontrar rápidamente recursos relevantes adaptados a sus necesidades.

Las herramientas y métodos están pensados para apoyar la enseñanza y el aprendizaje emprendedor, respondiendo a las necesidades de los docentes que promueven el aprendizaje emprendedor en escuelas primarias, secundarias, profesionales y en la educación superior.

Utilizable desde el nivel primario hasta la escuela secundaria superior y en la formación inicial del profesorado.

Todos los materiales han sido probados en escuelas y adaptados a los currículos nacionales. Se proporcionan ejemplos prácticos provenientes de diferentes países europeos, que se pueden buscar a través de criterios clave:

- La materia tratada en la sección de herramientas (por ejemplo, ciencias, tecnología, ingeniería, matemáticas) y dónde pueden utilizarse (por ejemplo, actividades extracurriculares, en varias materias, etc.).
- Las problemáticas más comunes que los docentes enfrentan en su práctica diaria.
- Los resultados de aprendizaje o más bien las habilidades y competencias que los estudiantes desarrollan al utilizar una determinada herramienta o método (por ejemplo, resolución de problemas, competencia financiera, habilidades básicas, etc.).

2 – Escuelas y Buenas Prácticas

En esta sección se enumeran escuelas seleccionadas como ejemplos de buenas prácticas y casos de estudio procedentes de diferentes países, con ejemplos de visiones, planes, descripciones de funciones y marcos de referencia de los que aprender y que se pueden utilizar en la propia escuela. Se tiene en cuenta que, en la educación primaria, el enfoque transversal es importante y el emprendimiento normalmente no se enseña como materia separada; mientras que en la educación secundaria superior, el enfoque

integrado aumenta y debería encontrar espacio tanto en las materias obligatorias como en las optativas.

3 – Política y Estrategia

En esta sección se pueden encontrar los documentos de política europeos más recientes sobre el aprendizaje emprendedor, junto con documentos de estrategia e investigación publicados por los gobiernos nacionales y otras instituciones.

De hecho, numerosos países europeos han implementado estrategias o iniciativas nacionales para apoyar la educación emprendedora siguiendo las directrices de la Comisión Europea y, en muchos países, varios ministerios trabajan junto con actores clave de la comunidad para implementar y ampliar el aprendizaje emprendedor en las escuelas, construyendo un ecosistema en interacción con empresas e industria, con ONG y una variedad de instituciones.

También se definen resultados de aprendizaje específicos e indicadores de impacto para la educación emprendedora.

4 – Evalúa tu escuela

Todas las escuelas piloto del proyecto TES se han autoevaluado utilizando un marco de calidad en el ámbito de la educación emprendedora, desarrollado a partir del trabajo de dos universidades: la Universidad de Warwick y la Lappeenranta University of Technology.

En esta sección se proporcionan dos herramientas online:

- Una autoevaluación para docentes de escuelas primarias, secundarias y profesionales;
- Una lista de verificación de calidad para las escuelas.

El Centre for Education and Industry (CEI) ha adaptado el Marco de Calidad y el Estándar Nacional para la Educación Emprendedora y ha desarrollado un proceso de revisión de la calidad (CEI10, CEI35 y el Repertorio de Actividades de Educación Emprendedora).

La lista de verificación de calidad está organizada en cinco elementos, cada uno de los cuales describe e identifica procesos de calidad:

- La visión de la educación emprendedora en términos de concepto y comunicación
- La realización de una auditoría sobre la educación emprendedora

- La planificación y gestión de la educación emprendedora
- La impartición de un currículo de educación emprendedora
- La evaluación de la educación emprendedora

Para permitir al usuario realizar una revisión inicial de la oferta de educación emprendedora de su escuela, se proporciona un cuestionario de 10 puntos (CE110), que requiere aproximadamente 10 minutos para ser completado.

2. Oportunidades de movilidad y living labs para el intercambio de conocimiento

El objetivo de esta actividad es recopilar todas las “visitas sobre el terreno” y las actividades prácticas del proyecto, así como aquellas realizadas fuera del propio proyecto, y crear una base de datos.

Se dará prioridad y selección a los países en los que están presentes las escuelas VET (Formación Profesional), es decir, ES (España), IT (Italia) y GR (Grecia), con el fin de fomentar la participación de los formadores.

La base de datos (ver figura 3) creada será actualizada constantemente por los socios y se añadirá a la página “formación” del sitio web del proyecto, bajo el apartado “formación de formadores”.

La base de datos es accesible en el siguiente enlace: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Fh_EJ6RdKywrD8hVOptFIQprawcT5uZiRNd9YSd_z0/edit?usp=drive_link

Las actividades organizadas por los Grupos de Trabajo y por COVE, así como aquellas realizadas más allá del proyecto, se consideran una excelente oportunidad para implementar y mejorar la base de datos.

AGRI FOOD 4Future														
MOBILITY AND TRAINING OPPORTUNITIES FOR VET AND HEI TEACHERS ON 'ENTREPRENEURIAL TRAINING'														
TASK	COVE	TITLE	DESCRIPTION	DATE	LOCATION	COUNTRY	ORGANIZER	DONE	TARGET					
									VET TEACHERS	HEI TEACHERS	FARMERS	ADVISORS	SMEs	STUDENTS
T 3.2	AGRI FOOD 4 FUTURE	ONLINE DEMO DAY	PRESENTATION OF INNOVATION IN AGRIFOOD ACCELERATION PROGRAM	23-25/06/2025	ONLINE		BGI	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
			ONLINE TRAINING - MODULE ON ENTREPRENEURSHIP		ONLINE		FIS	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
T 3.2	AGRI FOOD 4 FUTURE	SMART FARMING	FIELD VISITS	11/07/2025	NAZARE	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 4.4	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: AmpliAgua	FIELD VISITS	28/07/2025	IDANHA-A-VELHA	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: Real Idanha	FIELD VISITS	29/07/2025	CASTELO BRANCO	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE BELGIUM	FIELD VISIT: Herdade do Roch	FIELD VISITS	AUTUMN 2025	TBD	BELGIUM	INAGRO	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	ARVALIS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	FRCUMA	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Figura 3: Base de datos de movilidad y living labs

Sinergias con las tareas del proyecto

T3.3 Desarrollar e implementar un programa de pruebas en fincas con innovación abierta para agricultores start-up y estudiantes VET: DEMO DAY

T3.7 Diseño y realización de la red COVE, demo days y visitas a sitios/granjas

T4.3 Diseño y realización de programas educativos y formativos para “consultores para agricultores”: actividades prácticas del módulo (eventos presenciales)

T4.6 Diseño y realización de una escuela de verano internacional sobre agricultura inteligente

Las oportunidades de movilidad y la base de datos serán difundidas en LinkedIn y a través de los boletines informativos.

Cabe destacar que estas oportunidades de movilidad y los laboratorios no están financiados, pero recomendamos buscar posibles fondos a través de las escuelas VET (movilidad del personal).

A continuación se presentan algunos ejemplos:

- **Demo Day** online, 23 y 24 de junio (lunes y martes), de 9:00 a 12:00 (hora de Lisboa).

Este Demo Day presentará las 19 start-ups que están a punto de completar sus planes de Go to Market y los pitch finales. Cada start-up presentará un pitch de 10-15 minutos durante los dos primeros días, mientras que el último día estará dedicado al anuncio de los ganadores del primer y segundo puesto.

- **Summer school sobre agricultura inteligente.**

La escuela de verano también incluye un módulo emprendedor online previsto para la semana 1, el 30 de junio a las 14:30.

A continuación se describe la sesión del módulo:

Sesión 1: Análisis del árbol de problemas como herramienta para clarificar un problema

En esta sesión, los participantes aprenderán a utilizar el método del árbol de problemas para descomponer los desafíos complejos en sus causas y efectos. Mapeando el “tronco” (problema central), las “raíces” (causas) y las “ramas” (consecuencias), el participante desarrollará una comprensión holística de la cuestión abordada. El trabajo práctico en grupo ayudará a identificar y aclarar colectivamente el problema fundamental que el proyecto emprendedor pretende abordar, sentando bases sólidas para el diseño de soluciones efectivas.

Sesión 2: Identificar oportunidades de mercado – Dimensionar y contextualizar el problema

Esta sesión se centra en el reconocimiento y la evaluación de oportunidades de mercado, analizando tanto la dimensión del mercado potencial como la forma en que el problema se contextualiza. Los participantes aprenderán técnicas para evaluar el alcance y la relevancia del problema, explorarán diferentes formas de articular el problema para atraer a stakeholders o inversores y comprenderán cómo la contextualización del problema influye en el desarrollo de la solución. A través de actividades grupales, se ejercitarán en identificar prometedoras nichos de mercado y en perfeccionar la definición de los problemas para maximizar el impacto.

Sesión 3: Define tu persona para alcanzar el product-market fit

En esta sesión descubrirás la importancia de definir tu persona objetivo –el perfil del cliente ideal– para asegurarte de que tu producto o servicio responda realmente a las necesidades del mercado. La sesión te guiará en la creación de personas detalladas basadas en datos e insights reales, ayudándote a alinear tu oferta con las expectativas y preferencias de los clientes. Los ejercicios grupales te permitirán probar y perfeccionar tus personas, un paso fundamental para alcanzar el product-market fit y construir un negocio sostenible.

Registro aquí:

<https://agrifood4future.com/event-item/summer-school-in-smart-farming/>

In field visits

AmpliAqua, Nazaré: 11 de julio (en el marco de la disseminación CoVE)

Real Idanha, Idanha-a-Velha: 28 de julio (en el marco de T4.4)

Herdade do Rochão, Castelo Branco: 29 de julio (en el marco de la disseminación CoVE)

3. Forum para docentes para sesiones de aprendizaje online y debate

3.1 El foro en línea para los docentes de VET.

El forum formará parte de la plataforma e-learning AF4F. El objetivo es intercambiar experiencias y formación online sobre la formación emprendedora en el ecosistema VET (Formación Profesional) y HEI (Educación Superior).

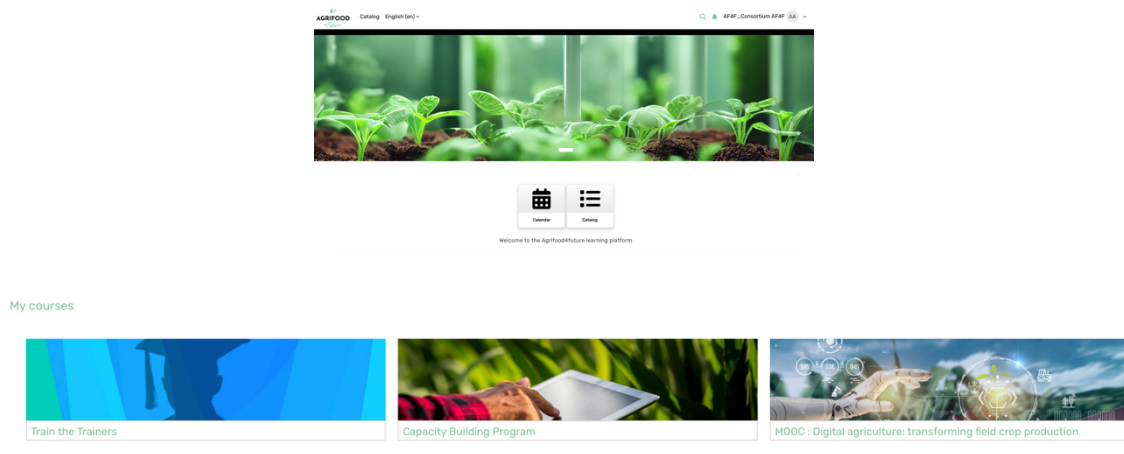
Será utilizado por los docentes de VET y, si es necesario, también por los docentes de HEI.

Todos los docentes tendrán acceso al foro, pero no otras personas. Los docentes VET/HEI tendrán un nombre de usuario y una contraseña para acceder al foro.

Está previsto organizar encuentros presenciales/online entre docentes VET a nivel local, uno por año en cada país por turno.

Estará disponible una función de chat y una sala virtual para reuniones.

En la página de la plataforma e-learning también se proporcionará un enlace a los webinars y a la EU Academy.

3.2 Eventos nacionales (COVE) de formación para docentes de VET

Para apoyar el intercambio en cascada de experiencias propio del programa “train the trainers”, los docentes de VET, además de la posibilidad de intercambio virtual a través del foro en línea alojado en la plataforma de e-learning, tendrán la oportunidad de formar a sus colegas en eventos dedicados organizados a nivel de COVE. El calendario de eventos se definirá en colaboración con los líderes de COVE una vez completado el primer recorrido formativo para docentes.

Durante dicho evento, los docentes que hayan completado el recorrido formativo propuesto por el programa serán a su vez formadores para sus colegas. El evento, que se realizará en el idioma local, estará abierto a todos los docentes de los cursos de VET y HEI de las instituciones involucradas.

4 Annex I

EntreComp into Action - Get inspired, make it happen: A user guide to the European Entrepreneurship Competence Framework

Downloadable <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC109128>

Εισαγωγή

Αυτό το παραδοτέο δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του WP4 «Ανάπτυξη καινοτόμων προγραμμάτων διδασκαλίας και εκπαίδευσης για την έξυπνη γεωργία και τα βιώσιμα συστήματα τροφίμων».

Ο στόχος της εργασίας 4.5 «Εκπαίδευση των εκπαιδευτών» είναι να βελτιώσει τις δεξιότητες των εκπαιδευτών της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΚ) στον τομέα των επιχειρηματικών δεξιοτήτων και να παρέχει ειδικές ευκαιρίες κατάρτισης σε εκπαιδευτές που εργάζονται στη γεωργική και τροφίμων εκπαίδευση, μέσω μιας διαδικασίας "peer-to-peer" εκπαίδευσης.

Μέσω της πρόσβασης σε αυτό το εκπαιδευτικό περιεχόμενο, οι εκπαιδευτές της ΕΕΚ θα έχουν την ευκαιρία να ενσωματώσουν δεξιότητες στο πεδίο της εκπαίδευσης αλλά και στις κοινότητες με τις οποίες αλληλεπιδρούν, με επιθυμητή θετική επίδραση στην εργασία και στις επιχειρήσεις που σχετίζονται με την αγροδιατροφική αλυσίδα.

Το παραδοτέο θα καλύψει επομένως, τα ακόλουθα θέματα:

- ✓ Τα εγχειρίδια για τις επιχειρηματικές δεξιότητες.
- ✓ Ευκαιρίες κινητικότητας και διαδραστικά εργαστήρια (living labs) για την ανταλλαγή γνώσεων
- ✓ Φόρουμ για εκπαιδευτές για διαδικτυακά μαθήματα και συζητήσεις

1. Εγχειρίδια για τις Επιχειρηματικές Δεξιότητες

Με στόχο τη βελτίωση των δεξιοτήτων των εκπαιδευτών της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΚ) στον τομέα των επιχειρηματικών δεξιοτήτων, τα εγχειρίδια σκοπεύουν:

- Να παρέχουν μια γενική επισκόπηση του Ευρωπαϊκού Πλαισίου για τις Επιχειρηματικές Δεξιότητες – EntreComp.
- Να παρέχουν συγκεκριμένες πληροφορίες για ευκαιρίες των εκπαιδευτών και για πιθανούς λόγους ανησυχίας.
- Να παρέχουν πληροφορίες για επιλεγμένα μαθήματα επιχειρηματικών δεξιοτήτων που οι εκπαιδευτές πρέπει να παρακολουθήσουν και να ολοκληρώσουν μεταξύ Ιουνίου και Αυγούστου 2025, ώστε να μπορέσουν να εφαρμόσουν ιδέες στα μαθήματά τους και να υποστηρίξουν νέους εκπαιδευτές σε εθνικό επίπεδο μέσω των δραστηριοτήτων του COVE.

Οι εκπαιδευτές ΕΕΚ επιλέγονται από τους φορείς ΕΕΚ του έργου (AKMI-Ελλάδα, Phorma-Mentis-Ιταλία και CESUR-Ισπανία), οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη και εφαρμογή τεσσάρων προγραμμάτων σπουδών της ΕΕΚ.

1.1 Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο για τις Επιχειρηματικές Δεξιότητες

Τι είναι η επιχειρηματική εκπαίδευση και γιατί να διδάξουμε την επιχειρηματικότητα?

Για περισσότερα από 20 χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί ενεργά την επιχειρηματική εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται πολιτικές που στηρίζουν την ανάπτυξή της και να επικρατεί ευρεία συμφωνία για τη σημασία των επιχειρηματικών δεξιοτήτων. Ενδεικτικά, το 2006 η ΕΕ αναγνώρισε επίσημα την πρωτοβουλία και την επιχειρηματικότητα ως βασική ικανότητα.

Μέχρι το 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε αναγνωρίσει την «αίσθηση πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητας» ως μία από τις οκτώ βασικές ικανότητες που απαιτούνται για όλα τα μέλη μιας κοινωνίας που στηρίζεται στη

γνώση. Η νομοθεσία για τις μικρές επιχειρήσεις της Ευρώπης του 2008, η Επικοινωνία του 2012 για τον επανασχεδιασμό της εκπαίδευσης, το Σχέδιο Δράσης για την Επιχειρηματικότητα 2020 του 2013 και το Νέο Ευρωπαϊκό θεματολόγιο Δεξιοτήτων για την Ευρώπη, έχουν διατηρήσει στο επίκεντρο την ανάγκη προώθησης της επιχειρηματικής εκπαίδευσης και της επιχειρηματικής μάθησης.

Η επιχειρηματική εκπαίδευση είναι καίρια για την ενίσχυση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης, προωθώντας τη δημιουργία επιχειρήσεων και βελτιώνοντας την απασχόληση των νέων. Οι μαθητές που εμπλέκονται σε τέτοια προγράμματα είναι σημαντικά πιο πιθανό να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση (συγκριτικά με άλλους, έρευνες δείχνουν ότι είναι τρεις έως έξι φορές πιο πιθανό να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση στο μέλλον)²⁹. Ο ρόλος της επιχειρηματικότητας ως μέσο βελτίωσης των επιπέδων απασχόλησης τονίζεται επίσης στην Ετήσια Έκθεση Ανάπτυξης του 2013³⁰. Αυτό έχει οδηγήσει σε πολλές πρωτοβουλίες σε όλη την Ευρώπη.

Επιχειρηματική Εκπαίδευση: Ένας Οδηγός για Εκπαιδευτικούς

Αναγνωρισμένη ως επένδυση με υψηλή απόδοση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει την ενσωμάτωση της επιχειρηματικής μάθησης σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και τονίζει την ανάγκη για πρακτικές εμπειρίες επιχειρηματικότητας πριν το τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι εκπαιδευτικοί παίζουν κρίσιμο ρόλο στην επιχειρηματική εκπαίδευση, διαμορφώνοντας τα αποτελέσματα των μαθητών μέσω της ανάπτυξης επιχειρηματικών δεξιοτήτων και της δημιουργίας ενός δημιουργικού, τολμηρού περιβάλλοντος μάθησης. Πρέπει να ενεργούν ως πρότυπα επιχειρηματικότητας, να εμπλέκουν τους μαθητές με ενεργητικές μεθόδους και να συνεργάζονται με επιχειρήσεις και κοινότητες. Για την επιτυχή εφαρμογή, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα χρειάζονται σαφή όραμα και στρατηγικές, συμπεριλαμβανομένης της υψηλής ποιότητας αρχικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Η ενσωμάτωση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης στα προγράμματα σπουδών, η ισχυρή υποστήριξη από την ηγεσία και τα ενεργά δίκτυα διδασκαλίας είναι απαραίτητα για τη διατήρηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας.

²⁹ European Commission— DG Enterprise and Industry- Entrepreneurship Education: A Guide for Educators (2014) By ICF GHK ISBN 978-92-79-30910-6 doi:10.2769/51003

³⁰ See p11, Annual Growth Survey COM(2012) 750
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2013_en.pdf.

Το 2012, η Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας και η Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού διοργάνωσαν δύο διασυνοριακές εκδηλώσεις στο Δουβλίνο και στο Βrdo για την ενίσχυση της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών για την επιχειρηματική εκπαίδευση. Συμμετείχαν περίπου 170 αντιπρόσωποι από πάνω από 30 χώρες, συμπεριλαμβανομένων κρατών μελών της ΕΕ, υποψηφίων και χωρών συνεργατών. Ειδικοί και επαγγελματίες μοιράστηκαν πλαίσια, κατευθυντήριες γραμμές, μεθόδους και έργα, ενώ εργαστήρια ενίσχυσαν την ανταλλαγή καινοτόμων ιδεών. Οι εκδηλώσεις κάλυψαν ποικίλες πτυχές της εφαρμογής της επιχειρηματικής εκπαίδευσης στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Ως αποτέλεσμα, δημιουργήθηκε ένας οδηγός – «Επιχειρηματική Εκπαίδευση: Ένας Οδηγός για Εκπαιδευτικούς (2014)» – που παρουσιάζει επιλεγμένες εμπνευσμένες πρακτικές από τις εκδηλώσεις, τονίζει βασικούς παράγοντες επιτυχίας και παρέχει επαφές για περαιτέρω πληροφορίες και πρακτικές συστάσεις για την ενθάρρυνση των εκπαιδευτών και την προώθηση πρωτοβουλιών επιχειρηματικής εκπαίδευσης.

Παρά το ισχυρό ενδιαφέρον για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων, σχεδόν δέκα χρόνια μετά τη Σύσταση της ΕΕ για τις βασικές ικανότητες του 2006, δεν υπήρχε ακόμα κοινή συμφωνία για το τι ορίζει την επιχειρηματικότητα ως ικανότητα. Επιπλέον, η απουσία σαφών μαθησιακών αποτελεσμάτων για την επιχειρηματική εκπαίδευση αποτελούσε σημαντικό εμπόδιο στην ανάπτυξη της στην Ευρώπη. Επομένως, υπήρχε σαφής ανάγκη για τη δημιουργία ενός καλά καθορισμένου πλαισίου που να ορίζει την επιχειρηματικότητα όσον αφορά τις γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις, και να παρέχει στους πολίτες αποτελεσματικά εργαλεία για την αξιολόγηση και την ανάπτυξη αυτής της βασικής ικανότητας.

1.2 EntreComp

Τι είναι το EntreComp;

Με βάση αυτές τις προϋποθέσεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέπτυξε το ερευνητικό έργο EntreComp, σε συνεργασία με ενδιαφερόμενους φορείς και εμπειρογνώμονες σε όλη την Ευρώπη, με βασικό στόχο την υποστήριξη και την έμπνευση δράσεων που στοχεύουν στη βελτίωση της επιχειρηματικής ικανότητας των Ευρωπαίων πολιτών και οργανισμών, καθώς και την ενημέρωση, προώθηση και έμπνευση της ανάπτυξης επιχειρηματικών

ικανοτήτων σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, κατάρτισης και στον κόσμο της εργασίας.

Το έργο ξεκίνησε το 2014 και παρουσιάστηκε επίσημα στις 20 Ιουλίου 2016, στο πλαίσιο του Νέου Ευρωπαϊκού Θεματολογίου Δεξιοτήτων για την Ευρώπη (EUROPA.EU/!PN98BM).

Το Νέο Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο Δεξιοτήτων για την Ευρώπη είναι μια ολοκληρωμένη πρωτοβουλία που ξεκίνησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη βελτίωση της ανάπτυξης δεξιοτήτων σε ολόκληρη την ΕΕ, με στόχο την υποστήριξη της βιώσιμης ανταγωνιστικότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ανθεκτικότητας. Βασίζεται σε προηγούμενες πολιτικές δεξιοτήτων και εστιάζει στην εξασφάλιση πρόσβασης στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση για όλους τους Ευρωπαίους, βοηθώντας τα άτομα και τις επιχειρήσεις να αναπτύξουν σχετικές δεξιότητες για την εξελισσόμενη αγορά εργασίας, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα της ψηφιακής μεταμόρφωσης και της πράσινης μετάβασης³¹.

Μεταξύ των μέτρων της είναι η εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (EEK), η προώθηση των δεξιοτήτων STEM και των επιχειρηματικών δεξιοτήτων. Σε σχέση με αυτό το τελευταίο σημείο, το Κοινό Κέντρο Ερευνών (Joint Research Centre), σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Κοινωνικής Ένταξης, καθιέρωσε το ευρωπαϊκό πλαίσιο των «επιχειρηματικών δεξιοτήτων», που ορίζονται ως «η ικανότητα ενός ατόμου να μετατρέπει ιδέες σε πράξεις».

Σε αυτό το πλαίσιο, η επιχειρηματικότητα ορίζεται ως «η ικανότητα να αναγνωρίζεις ευκαιρίες και ιδέες και να δράσεις για να δημιουργήσεις αξία για άλλους, η οποία μπορεί να είναι κοινωνική, πολιτιστική ή οικονομική³²».

Ως εκ τούτου, η επιχειρηματική εκπαίδευση δεν πρέπει να συγχέεται με γενικά μαθήματα οικονομικών ή επιχειρηματικότητας, καθώς ο στόχος της είναι να προωθήσει τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και την αυτοαπασχόληση και να θεωρηθεί ως μια διαθεματική ικανότητα που δημιουργεί αξία σε όλους τους τομείς.

³¹https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/european-skills-agenda_en

³² Bacigalupo, M., Kamylylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884

Το EntreComp είναι ένα ολοκληρωμένο, ευέλικτο και πολυλειτουργικό εργαλείο και ένα πλαίσιο αναφοράς σχεδιασμένο για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων σε ποικίλα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά πλαίσια και για την υποστήριξη και έμπνευση δράσεων που στοχεύουν στην ενίσχυση της επιχειρηματικής ικανότητας των Ευρωπαίων πολιτών και οργανισμών.

Αναγνωρισμένο ως βασική ικανότητα για τη δια βίου μάθηση, το πλαίσιο οργανώνεται σε 3 βασικούς τομείς (Ιδέες και Ευκαιρίες, Πόροι, Σε Δράση), 15 δεξιότητες και 442 μαθησιακά αποτελέσματα που κατανέμονται σε 8 επίπεδα ικανότητας. Η ευελιξία του γενικά επιτρέπει προσαρμογές ανάλογα με τον τομέα, όπως φαίνεται στα σχήματα 1 και 2.

Σχήμα 1. Τα επίπεδα οργάνωσης του EntreComp: τομείς και δεξιότητες

Τα 8 επίπεδα αντιπροσωπεύουν ένα μοντέλο προόδου, που κυμαίνεται από το βασικό έως το ειδικευμένο επίπεδο. Αυτό το μοντέλο βοηθά στην παρακολούθηση της ανάπτυξης των επιχειρηματικών δεξιοτήτων με την πάροδο του χρόνου.

Επίπεδα: 1. Ανακαλύπτω, 2. Εξερευνώ, 3. Πειραματίζομαι, 4. Τολμώ, 5. Βελτιώνω, 6. Ενισχύω, 7. Επεκτείνω, 8. Μεταμορφώνω

Κάθε επίπεδο αντιπροσωπεύει μια αύξηση της αυτονομίας και της πολυπλοκότητας των δεξιοτήτων.

Τα μαθησιακά αποτελέσματα είναι συγκεκριμένα για κάθε επίπεδο και δεξιότητα.

Περισσότερες λεπτομέρειες, όπως περιγράφονται στον *Οδηγό Τσέπης για Φιλόδοξους Επιχειρηματίες*³³:

Ιδέες & Ευκαιρίες αφορά στην αναζήτηση τρόπων να δημιουργήσεις αξία για άλλους μέσω της δημιουργίας του οράματός σου, χρησιμοποιώντας τη δημιουργικότητά σου και αναγνωρίζοντας ευκαιρίες, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι αυτές οι ιδέες είναι ηθικές και βιώσιμες.

Πόροι αφορά στους πόρους που έχεις μέσα σου, πώς να τους κινητοποιήσεις ενώ καταλαβαίνεις τις δεξιότητες, τα πλεονεκτήματα και τις ικανότητές σου, καθώς και γνωρίζοντας πού μπορείς να βρεις και άλλους πόρους αλλού.

Σε Δράση αφορά στο να παίρνεις πρωτοβουλίες, να ενεργείς και να μαθαίνεις από τις εμπειρίες σου, ενώ κατά τη διαδικασία καταλαβαίνεις τους κινδύνους, καθώς τίποτα δεν είναι πάντα απλό.

Κάθε τομέας περιλαμβάνει πέντε δεξιότητες (συνολικά 15 δεξιότητες), οι οποίες, μαζί, αποτελούν τα δομικά στοιχεία της επιχειρηματικότητας ως ικανότητα.

Δεν υπάρχει μία μόνο βασική δεξιότητα στο EntreComp και όλες οι δεξιότητες θεωρούνται εξίσου σημαντικές.

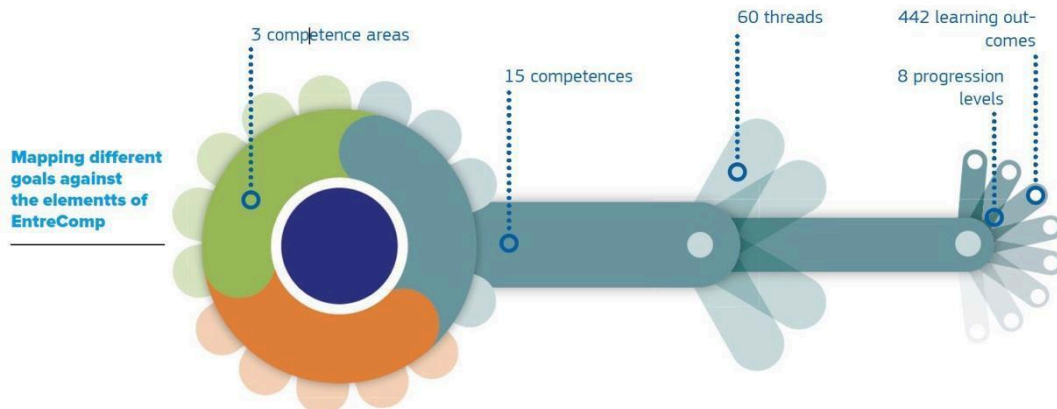
Κάτω από κάθε μια από τις 15 δεξιότητες υπάρχουν διάφορα νήματα που περιγράφουν τι σημαίνει στην πράξη η συγκεκριμένη δεξιότητα. Αυτά τα νήματα αποτελούν τα δομικά στοιχεία κάθε ικανότητας.

Κάθε νήμα συνδέεται με μαθησιακά αποτελέσματα σε οκτώ επίπεδα προόδου, από το βασικό έως το ενδιάμεσο, προχωρημένο και ειδικευμένο επίπεδο.

Αυτή η αίσθηση προόδου είναι σημαντική όταν σκεφτόμαστε την ανάπτυξη ενός μαθητή με την πάροδο του χρόνου, τις διαφορετικές αφετηρίες των μαθητών ή την εξερεύνηση της δημιουργίας ενός συνεκτικού μονοπατιού επιχειρηματικής εκπαίδευσης.

Επιπλέον, παρέχεται μια ολοκληρωμένη λίστα με 442 μαθησιακά αποτελέσματα, η οποία προσφέρει έμπνευση και καθοδήγηση σε όσους σχεδιάζουν παρεμβάσεις για διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια και τομείς εφαρμογής.

³³ European Commission (EntreComp Europe). (2022.). Pocket Guide for Aspiring Entrepreneurs. <https://entrecompeurope.eu/wp-content/uploads/EntreComp-Europe-Pocket-Book-for-Aspiring-Entrepreneurs.pdf>

Σχήμα 2. Τομείς, δεξιότητες, νήματα και μαθησιακά αποτελέσματα του EntreComp

Με αυτή τη δομή, το πλαίσιο έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί με ποικίλους τρόπους, όπως:

- Να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον για την επιχειρηματικότητα και να εμπνεύσει δράσεις.
- Να δημιουργήσει αξία προσαρμόζοντας το πλαίσιο σε συγκεκριμένα πλαίσια.
- Να αξιολογήσει και να εκτιμήσει τα επίπεδα της επιχειρηματικής δεξιότητας.
- Να υλοποιήσει επιχειρηματικές ιδέες και έργα.
- Να αναγνωρίσει τις δεξιότητες επιχειρηματικότητας.

Το EntreComp μπορεί να χρησιμοποιηθεί από ποικίλους φορείς και είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για όσους, από ενδιαφέρον ή λόγω εργασίας, εμπλέκονται στην τυπική εκπαίδευση, στη μη τυπική μάθηση και σε δράσεις ένταξης σε οργανισμούς και επιχειρήσεις όλων των μεγεθών.

Για να εξοικειωθείτε με το πλαίσιο του EntreComp, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε το έγγραφο «Inspired By Entrecomp: Diving Into The European Entrepreneurship Competence Framework In A 75-90 Minute Workshop³⁴»

Αυτό το έγγραφο αναπτύχθηκε αρχικά ως συνεδρία brainstorming στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Ανάπτυξης στις 5 Ιουνίου 2018, στις Βρυξέλλες, και

³⁴ Ratto-Nielsen, J. McCallum, E. Bacigalupo, M. INSPIRED BY ENTRECOMP: DIVING INTO THE EUROPEAN ENTREPRENEURSHIP COMPETENCE FRAMEWORK IN A 75 - 90 MINUTE WORKSHOP Seville: European Commission, 2019, PUBSY No. JRC112988

προτείνει μια μορφή εργαστηρίου που μπορεί να χρησιμοποιήσει οποιοσδήποτε για να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να εξοικειωθούν με το EntreComp.

Μέσω ενός πρακτικού εργαστηρίου, τα ενδιαφερόμενα άτομα μπορούν να δημιουργήσουν ιδέες που δημιουργούν αξία για άλλους σε οποιοδήποτε πεδίο έχει σημασία για αυτούς.

Για περισσότερες πληροφορίες, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διαβάσουν το έγγραφο που αναπτύσσει λεπτομερώς τις 15 δεξιότητες που συνθέτουν την επιχειρηματικότητα μέσα από τα 8 προοδευτικά επίπεδα, το οποίο μπορείτε να βρείτε στο Παράρτημα 1.

Για να μάθετε περισσότερα για το EntreComp Europe και τα συνοδευτικά υλικά:

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework_en

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework/entrecomp-support-material_en

Για να μάθετε περισσότερα για την κοινότητα του EntreComp, εδώ είναι ο σύνδεσμος:

<https://entrecomeurope.eu>

1.3 Ευκαιρίες κατάρτισης για την επιχειρηματική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Επιχειρηματικότητα και εκπαιδευτικοί ΕΕΚ

Η έννοια της επιχειρηματικής ικανότητας ποικίλλει μεταξύ και εντός των χωρών.

Για παράδειγμα, στην έκθεση «*Entrepreneurship competence in vocational education and training in Europe*» του 2023 αναφέρεται ότι «τα πολιτικά έγγραφα της Σουηδίας αναφέρονται στην επιχειρηματικότητα ως δεξιότητας, ενώ η Ιταλία, η Αυστρία και η Φινλανδία αναφέρονται κυρίως στην επιχειρηματική εκπαίδευση. Η πολιτική της Λετονίας αναφέρεται σε οριζόντιες δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν και τις δεξιότητες επιχειρηματικότητας. Τα πολιτικά έγγραφα της Κροατίας χρησιμοποιούν συνώνυμα όπως επιχειρηματικότητα, επιχειρηματική ικανότητα, επιχειρηματικό πνεύμα. Στην Ισπανία, ο όρος επιχειρηματική ικανότητα δεν αποτελεί μέρος του λεξιλογίου των πολιτικών εγγράφων της ΕΕΚ· αντίθετα, τα προγράμματα σπουδών της ΕΕΚ αναφέρονται στην επιχειρηματικότητα και στις επαγγελματικές, προσωπικές και κοινωνικές ικανότητες³⁵».

Επιπλέον, οι απόψεις των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών σχετικά με την ενσωμάτωση της επιχειρηματικότητας στην ΕΕΚ είναι ποικίλες, με διαφορετικές κατανοήσεις του ορισμού, της εφαρμογής και της σχετικότητάς της σε διαφορετικά πλαίσια.

Η Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ΕΕΚ) παίζει κρίσιμο ρόλο στην ενίσχυση της επιχειρηματικής ικανότητας.

Στην Ευρώπη, έχουν καταβληθεί προσπάθειες για την ανάπτυξη επιχειρηματικών οικοσυστημάτων μάθησης εντός της ΕΕΚ· ωστόσο, απαιτείται ακόμη ισχυρότερη σύνδεση μεταξύ των διαφόρων στοιχείων αυτών των οικοσυστημάτων και ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών.

³⁵ Ratto-Nielsen, J. McCallum, E. Bacigalupo, M. INSPIRED BY ENTRECOMP: DIVING INTO THE EUROPEAN ENTREPRENEURSHIP COMPETENCE FRAMEWORK IN A 75 - 90 MINUTE WORKSHOP Seville: European Commission, 2019, PUBSY No. JRC112988

Αυτά τα οικοσυστήματα λειτουργούν κυρίως σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, βασιζόμενα σε μεγάλο βαθμό σε προσωπικά δίκτυα και σχέσεις.

Στο επίπεδο της πολιτικής, η επιχειρηματικότητα θεωρείται κυρίως ως ένα σύνολο δράσεων-δεξιοτήτων που ενθαρρύνουν την καινοτόμο σκέψη και τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.

Η έμφαση δίνεται στην αυτογνωσία, την αυτοπεποίθηση και την ανάπτυξη μιας επιχειρηματικής νοοτροπίας.

Ωστόσο, στην εκπαιδευτική πρακτική, η εστίαση συχνά μετατοπίζεται προς δραστηριότητες που σχετίζονται με τη διαχείριση επιχειρήσεων.

Αυτό συμβαίνει συχνά λόγω περιορισμένης ευαισθητοποίησης στον τομέα της ΕΕΚ σχετικά με τις σχετικές πολιτικές, καθώς και της χρήσης εργαλείων και μεθόδων κατάρτισης που επικεντρώνονται κυρίως σε εργασίες διαχείρισης επιχειρήσεων.

Υπάρχει επίσης έλλειψη αυτοπεποίθησης και παιδαγωγικής εμπειρογνωμοσύνης στη σχεδίαση και την υλοποίηση διδακτικών και μαθησιακών δραστηριοτήτων που προωθούν την επιχειρηματική ικανότητα.

Πολλά έχουν ήδη παραχθεί και τα αποτελέσματα και η πρόοδος των έργων που έχουν αναπτυχθεί τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι διαθέσιμα και χρησιμεύουν ως προσαρμόσιμα πρότυπα για διαφορετικά πλαίσια.

Για την υποστήριξη της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των εκπαιδευτικών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω της πλατφόρμας της, καταγράφει μια σειρά από πρωτοβουλίες και έγγραφα με στόχο τη δημιουργία μιας γέφυρας μεταξύ του κόσμου της εκπαίδευσης και της βιομηχανίας/εργασίας, καθώς και να αποτελέσει σημείο αναφοράς για πρωτοβουλίες που προωθούν και υποστηρίζουν την επιχειρηματική μάθηση και καλύπτουν τις ανάγκες των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών της ΕΕΚ³⁶.

Ανάμεσα στις διάφορες ευκαιρίες, στο πλαίσιο του έργου έχουν επιλεγεί τα ακόλουθα:

- Οι πόροι του EntreCompEurope
- Μάθημα για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας

³⁶https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/learn-and-plan-entrepreneurship/entrepreneurship-education/projects-and-studies-entrepreneurship-education_en

- To Entrepreneurial School

Επιλεγμένοι πόροι για την επιχειρηματική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ΕΕΚ έχουν προγραμματιστεί να παρουσιαστούν στους εκπαιδευτικούς ΕΕΚ που έχουν επιλεγεί από τους φορείς ΕΕΚ του έργου (AKMI-Ελλάδα, Phormia-Mentis-Ιταλία και CESUR-Ισπανία), οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη και εφαρμογή τεσσάρων προγραμμάτων σπουδών της ΕΕΚ, με την οργάνωση ενός διαδικτυακού σεμιναρίου στα τέλη Μαΐου 2025.

Στο διαδικτυακό σεμινάριο, έχει προγραμματιστεί μια προκαταρκτική και εισαγωγική συνεδρία με δύο παρεμβάσεις:

-Πολιτικές που υποστηρίζουν την ανάπτυξη και την ευρεία συμφωνία για τη σημασία των δεξιοτήτων επιχειρηματικότητας.

-Η επιχειρηματική εκπαίδευση στην Ευρώπη.

Η δεύτερη συνεδρία θα είναι αφιερωμένη στην παρουσίαση του εργαλείου – έργων και μελετών που έχουν επιλεγεί για την επιχειρηματική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ΕΕΚ – και του επιλεγμένου μαθήματος που πρέπει να παρακολουθήσουν οι εκπαιδευτές (εκπαιδευτές ΕΕΚ).

Παρακάτω ακολουθεί περιγραφή των επιλεγμένων εργαλείων/ευκαιριών.

1.3.1 Οι πόροι του EntreCompEurope

Το EntreComp Europe είναι μια πρωτοβουλία συγχρηματοδοτούμενη από το πρόγραμμα COSME της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο στόχος αυτού του τριετούς έργου είναι να διερευνηθεί πώς μπορεί να εφαρμοστεί το EntreComp μέσω στρατηγικών και δράσεων στην εργασία των οργανισμών και των εμπλεκόμενων πρακτικών, καθώς και στις κοινότητές τους.

Το EntreCompEurope είναι ένας συνδυασμός δεκατεσσάρων εταιρών από πέντε χώρες: Βέλγιο, Ιταλία, Μολδαβία, Ισπανία και Τουρκία.

Αυτή η πρωτοβουλία, που χρηματοδοτείται από το COSME³⁷ της ΕΕ, στοχεύει στην οικοδόμηση εθνικών και περιφερειακών κοινοτήτων EntreComp για την προώθηση της επιχειρηματικής δεξιότητας στους τομείς της εργασίας των νέων, εκπαίδευσης, απασχόλησης και επιχειρήσεων.

³⁷ COSME, the programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises (SMEs)

Οι εταίροι ενθαρρύνουν τη συνεργασία, μοιράζονται τις καλές πρακτικές και υποστηρίζουν την εφαρμογή του πλαισίου EntreComp σε διαφορετικά εθνικά πλαίσια.

Στο τέλος του έργου, οι εταίροι μοιράζονται αρκετές δημοσιεύσεις που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι οποίες είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα του entrecompeurope.eu, στη σελίδα “resources”:

<https://entrecompeurope.eu/resources/>

Αυτή η συλλογή πόρων στοχεύει στο να παρέχει χρήσιμες εικόνες και έμπνευση για το δικό σας επιχειρηματικό «ταξίδι μάθησης», συμπεριλαμβανομένης μιας σειράς περιπτώσιολογικών μελετών που βασίζονται σε εθνικές και υπερεθνικές πρακτικές και αποδεικνύουν το EntreComp σε δράση σε όλους τους τομείς της δια βίου μάθησης.

Τα υλικά και οι πόροι που αναφέρονται είναι ποικίλοι και σχετικά πρόσφατοι (από το 2020 έως το 2023) και εξακολουθούν να είναι χρήσιμοι για την καλύτερη κατανόηση του πλαισίου EntreComp. Μερικά από αυτά είναι επίσης διαθέσιμα για λήψη σε διαφορετικές γλώσσες, όπως η δημοσίευση «EntreComp: A Practical Guide»

1.3.2 Μάθημα για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει τονίσει τον κεντρικό ρόλο του εκπαιδευτικού.

Μια καλή αρχική εκπαιδευτική κατάρτιση είναι προϋπόθεση για να αναζωπυρώσει τον «επιχειρηματικό σπινθήρα» και να εμπνευστούν οι μαθητές.

Πράγματι, για να διεγείρει την ενδοεπιχειρηματικότητα, που νοείται ως «η ικανότητα να δρα σε ευκαιρίες και ιδέες για να δημιουργεί αξία για άλλους, η οποία μπορεί να είναι κοινωνική, πολιτιστική ή οικονομική», απαιτείται ένα ευρύ φάσμα ικανοτήτων.

Αυτό το επιλεγμένο μάθημα (<https://academy.europa.eu/courses/teaching-entrepreneurship>) προσφέρεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω της πλατφόρμας EU Academy (<https://academy.europa.eu>), ενός διαδικτυακού κόμβου που ανήκει στην ΕΕ και έχει δημιουργηθεί για να παρέχει ένα περιβάλλον μάθησης που μπορεί να ενισχύσει και να βελτιώσει την ποιότητα της εφαρμογής της γνώσης.

Για να συμμετάσχετε στο μάθημα, απαιτείται εγγραφή στην πλατφόρμα.

Πρόκειται για ένα διαδικτυακό μάθημα αυτοκατάρτισης μιας ημέρας, σε επίπεδο ανώτατης εκπαίδευσης, για την εκμάθηση του πώς να διδάσκει κανείς μέσω της επιχειρηματικότητας, ειδικά σχεδιασμένο για αρχάριους, το οποίο υλοποιείται από το συνδυασμό που οδηγεί το Strascheg Center for Entrepreneurship και επιβλέπεται από τις Γενικές Διευθύνσεις GROW, EAC, ETF, JRC και EISMEA.

Οι στόχοι είναι «εκπαιδευτικοί της ανώτατης εκπαίδευσης όλων των ειδικοτήτων που επιθυμούν να ενσωματώσουν την επιχειρηματικότητα στην τάξη τους και ενδιαφέρονται να μάθουν πώς να διδάσκουν μέσω της επιχειρηματικότητας και να ενθαρρύνουν τους μαθητές και τους συναδέλφους τους να αναπτύξουν μια επιχειρηματική νοοτροπία».

Το μάθημα δομείται σε 7 ενότητες, όπως αναφέρεται παρακάτω. Η περιγραφή των επιμέρους ενότητων έχει ληφθεί χωρίς σημαντικές αλλαγές απευθείας από το μάθημα.

Ενότητα 1 – Παιδαγωγική, Αυτοστοχασμός

Η Ενότητα 1 παρέχει μια γενική εισαγωγή στο entreTime και το πλαίσιο EntreComp.

Περιγράφει το γιατί η επιχειρηματικότητα είναι σημαντική όχι μόνο για τις νεοφυείς επιχειρήσεις, αλλά και για τους καινοτόμους εργαζόμενους, τους πρωτοπόρους κοινωνικής αλλαγής και τους ενεργούς πολίτες.

Η Ενότητα 1 παρέχει επίσης ένα Ολοκληρωμένο Πλαίσιο για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση (CFEE) για τον σχεδιασμό μαθημάτων, προγραμμάτων σπουδών ή ακόμη και στρατηγικών επιχειρηματικότητας σε επίπεδο πανεπιστημίου, καθώς και οδηγίες για τη δημιουργία μαθησιακών αποτελεσμάτων και τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας χρησιμοποιώντας παιδαγωγικές μεθόδους με επίκεντρο τον μαθητή και τον αυτοστοχασμό.

Δομή: 8 μαθήματα βίντεο

Στόχοι Μάθησης:

- ✓ Να δοθεί το υπόβαθρο για την επιχειρηματικότητα, το entreTime και το EntreComp
- ✓ Να χρησιμοποιηθεί το CFEE για την ανάλυση, τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη, την εφαρμογή και την αξιολόγηση νέων μαθημάτων ή προγραμμάτων σπουδών

- ✓ Να διδαχθούν θεωρίες για τη δημιουργία μαθησιακών αποτελεσμάτων με βάση το EntreComp
- ✓ Να κατανοηθεί η χρήση της εργασίας αυτοκατάκρισης

Αποτελέσματα Μάθησης:

- ✓ Κατανόηση του entreTime και του EntreComp
- ✓ Χρήση του CFEE για τον σχεδιασμό ενός νέου μαθήματος ή προγράμματος σπουδών
- ✓ Ανάπτυξη μαθησιακών αποτελεσμάτων
- ✓ Επιλογή παιδαγωγικών μεθόδων με επίκεντρο τον μαθητή
- ✓ Χρήση της αυτοκατάκρισης ως εργασίας μαθήματος

Ενότητα 2 – Επιχειρηματική νοοτροπία, προσωπικότητα και ικανότητες

Η Ενότητα 2 επικεντρώνεται στην επιχειρηματική νοοτροπία και τις ικανότητες. Η Θεωρία της Νοοτροπίας της Carol Dweck προσφέρει γνώσεις για τη σημασία της συνεχούς ανάπτυξης και μάθησης προκειμένου να είναι κανείς επιχειρηματικός.

Επίσης, τονίζει τη σημασία της επικέντρωσης ως ενός κύριου στοιχείου της γνώσης και της επιχειρηματικότητας κατά τη διδασκαλία. Τέλος, θα αποκτήσετε γνώσεις για το πώς να εφαρμόσετε τη Θεωρία της Νοοτροπίας και να ενσωματώσετε την ανάπτυξη των ικανοτήτων του EntreComp στη διδασκαλία σας.

Δομή: 10 μαθήματα βίντεο

Στόχοι Μάθησης:

- ✓ Να μάθετε τι είναι η επιχειρηματική νοοτροπία
- ✓ Να μάθετε τι είναι η ανθεκτικότητα και πώς συμπληρώνει την επιχειρηματική νοοτροπία
- ✓ Να εξετάσετε τη Θεωρία της Νοοτροπίας της Carol Dweck και το πώς συνδέεται με την επιχειρηματικότητα
- ✓ Να δείξετε πώς το EntreComp μπορεί να εφαρμοστεί σε διάφορα σενάρια διδασκαλίας

Αποτελέσματα Μάθησης:

- ✓ Κατανόηση πτυχών της επιχειρηματικής νοοτροπίας
- ✓ Χρήση της Θεωρίας της Νοοτροπίας της Carol Dweck για την ανάλυση της επιχειρηματικότητας
- ✓ Ενσωμάτωση των ικανοτήτων του EntreComp ως μέρος οποιασδήποτε εκπαιδευτικής προσφοράς

- ✓ Εφαρμογή της Θεωρίας της Νοοτροπίας και της Ανθεκτικότητας στη διδασκαλία
- ✓ Χρήση του EntreComp ως εργαλείου στη διδασκαλία

Ενότητα 3 – Καινοτομία, δημιουργικότητα και αναγνώριση ευκαιριών

Η Ενότητα 3 δείχνει πώς να ενθαρρύνετε την καινοτομία ακολουθώντας τη διαδικασία σχεδιασμού σκέψης (design thinking).

Σε αυτή την ενότητα, εισάγεστε σε τεχνικές και εργαλεία δημιουργικότητας για την αναγνώριση ευκαιριών και την παραγωγή ιδεών.

Παρέχει μια συζήτηση για την αλληλεπίδραση μεταξύ καινοτομίας και δημιουργικότητας και πώς αυτές επηρεάζουν την ικανότητα να αναγνωρίζουμε και να αναλαμβάνουμε επιχειρηματική δράση.

Δομή: 8 μαθήματα βίντεο

Στόχοι Μάθησης:

- ✓ Να εισάγει τους εκπαιδευόμενους σε ένα πλαίσιο που βοηθά στη διαχείριση προκλήσεων και στη λήψη αποφάσεων
- ✓ Να δείξει τα «γιατί» της εκμάθησης ενός αντικειμένου και της ανάπτυξης επιχειρηματικών ικανοτήτων
- ✓ Να αναγνωρίσει πώς η δημιουργική και διαταρακτική σκέψη μπορούν να ενισχύσουν τη συμμετοχή και την αντανάκλαση
- ✓ Να αναγνωρίσει το πώς να παράγει και να επικυρώνει ιδέες

Αποτελέσματα Μάθησης:

- ✓ Ενσωμάτωση ελκυστικών, μαθησιακών και ερευνητικών στοιχείων στη διδασκαλία της αναγνώρισης ευκαιριών
- ✓ Ενσωμάτωση εννοιών του επιχειρηματικού οικοσυστήματος στη διδασκαλία της καινοτομίας
- ✓ Χρήση της αναγνώρισης ευκαιριών και της καινοτομίας στη διδασκαλία
- ✓ Εφαρμογή της σχεδιασμένης σκέψης στην τάξη και στην ομαδική εργασία

Ενότητα 4 – Συστημική σκέψη, οικοσυστήματα, δίκτυα

Η Ενότητα 4 αναπτύσσει την κατανόηση ορισμένων από τις πιο σύνθετες πτυχές του να είσαι ένας επιχειρηματικός εκπαιδευτικός.

Συζητά πώς μπορούμε να σκεφτούμε πέρα από το περιεχόμενο της τάξης και να εμπλέξουμε εξωτερικούς ενδιαφερόμενους ως βασικό μέρος της διαδικασίας μάθησης.

Η συστημική σκέψη και η κατανόηση των οικοσυστημάτων μπορούν να διευρύνουν τους ορίζοντες των μαθητών και να τους βοηθήσουν να κάνουν τις απαραίτητες συνδέσεις μεταξύ διαφορετικών πτυχών ενός μεγαλύτερου συστήματος.

Δομή: 6 μαθήματα βίντεο

Στόχοι Μάθησης:

- ✓ Να εισάγει τη συστημική σκέψη και τις επιπτώσεις της
- ✓ Να παρέχει τις βάσεις για την κατανόηση των επιχειρηματικών οικοσυστημάτων
- ✓ Να μάθει για τη δύναμη των δικτύων
- ✓ Να συζητήσει την πολυπλοκότητα των συστημάτων

Αποτελέσματα Μάθησης:

- ✓ Ενσωμάτωση της συστημικής σκέψης στην τάξη
- ✓ Εφαρμογή της έννοιας των οικοσυστημάτων και ιδιαίτερα των επιχειρηματικών οικοσυστημάτων
- ✓ Χαρτογράφηση των ενδιαφερόμενων των οικοσυστημάτων και ενσωμάτωσή τους στις εκπαιδευτικές προσφορές
- ✓ Ενσωμάτωση των αλληλεπιδράσεων ενός συστήματος στην ανάπτυξη επιχειρηματικών ιδεών
- ✓ Σύνδεση της συστημικής σκέψης, των επιχειρηματικών ιδεών και των δικτύων στη διδασκαλία

Ενότητα 5 – Ενδοεπιχειρηματικότητα, Συνδημιουργία, Μοντελοποίηση Επιχείρησης

Η Ενότητα 5 συζητά την έννοια της ενδοεπιχειρηματικότητας και την εξέλιξή της με την πάροδο του χρόνου.

Τονίζει τη σημασία της και παρέχει πρακτικές συμβουλές για το πώς να αναζωογονήσει κανείς οργανισμούς εκ των έσω.

Η ενότητα περιγράφει διαφορετικές τεχνικές για την ανάπτυξη ενός επιχειρηματικού μοντέλου.

Συζητά τη συνδημιουργία ως απαραίτητη πτυχή για όλους τους οργανισμούς.

συζητά επίσης για το πώς η ενδοεπιχειρηματικότητα μπορεί να είναι μια μετασχηματιστική έννοια για τα ΑΕΙ, και παρέχει συγκεκριμένα παραδείγματα και πρακτικές συμβουλές για το πώς μπορεί να εφαρμοστεί.

Δομή: 9 μαθήματα βίντεο

Στόχοι Μάθησης:

- ✓ Να εισάγει την έννοια της ενδοεπιχειρηματικότητας και την εσωτερική οργανωτική προοπτική
- ✓ Να συζητήσει πώς μπορεί να ενθαρρυνθεί και να διατηρηθεί η επιχειρηματική συμπεριφορά στους οργανισμούς
- ✓ Να βοηθήσει τη κατανόηση της αξίας της μοντελοποίησης επιχειρήσεων και τη χρήση διαφορετικών μεθόδων
- ✓ Να παρουσιάσει την ανάγκη για συνεχή καινοτομία και τη χρήση της συνδημιουργίας ως εργαλείου για την καινοτομία

Αποτελέσματα Μάθησης:

- ✓ Κατανόηση των βασικών παραγόντων, των πλαισίων και των εργαλείων της ενδοεπιχειρηματικής πρακτικής
- ✓ Χρήση της επιχειρηματικής νοοτροπίας σε υπάρχοντες οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των ΑΕΙ
- ✓ Εφαρμογή των μεθόδων της επιχειρηματικότητας σε διαθεματικά προγράμματα και σε διαφορετικές σχολές
- ✓ Σχεδιασμός νέων μαθημάτων που ενσωματώνουν την επιχειρηματικότητα ως έννοια
- ✓ Ενσωμάτωση επιχειρηματικών εννοιών, συνδημιουργίας και καινοτομίας στις εκπαιδευτικές προσφορές

Ενότητα 6 – Ευθύνη και βιωσιμότητα

Η Ενότητα 6 παρέχει γνώσεις για το πώς να ενσωματώσει κανείς τις υπεύθυνες, ηθικές και βιώσιμες διαστάσεις στην επιχειρηματική εκπαίδευση.

Τονίζει πώς η επιχειρηματικότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δύναμη για το κοινό καλό και να βοηθήσει στη δημιουργία ενός πιο βιώσιμου μέλλοντος.

Επίσης, συζητά για το πώς η κοινωνική ευθύνη είναι μια βασική πτυχή της επιχειρηματικότητας.

Δομή: 9 μαθήματα βίντεο

Στόχοι Μάθησης:

- ✓ Να παρέχει υπόβαθρο για την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα
- ✓ Να εισάγει τις πτυχές της βιωσιμότητας όπως σχετίζονται με την επιχειρηματική εκπαίδευση
- ✓ Να συζητήσει την κοινωνική ευθύνη ως βασική πτυχή της επιχειρηματικότητας
- ✓ Να κατανοήσει την έννοια της καινοτομίας με αντίκτυπο

Αποτελέσματα Μάθησης:

- ✓ Κατανόηση βασικών ζητημάτων βιωσιμότητας και ηθικής στην επιχειρηματική εκπαίδευση
- ✓ Κινητοποίηση των μαθητών να μάθουν για την καινοτομία με αντίκτυπο και την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα
- ✓ Διαφοροποίηση μεταξύ αποτελεσμάτων, αποτελεσμάτων με αντίκτυπο και αντίκτυπου
- ✓ Ενσωμάτωση εννοιών υπεύθυνης επιχειρηματικότητας στους μαθησιακούς στόχους
- ✓ Εφαρμογή εννοιών καινοτομίας με αντίκτυπο στην τάξη

Ενότητα 7 – Επικοινωνία, Coaching, Αφήγηση ιστοριών

Η Ενότητα 7 εξετάζει και συζητά μια σειρά προσεγγίσεων της επικοινωνίας.

Τονίζει δεξιότητες coaching όπως η ακρόαση, η πρόταση και η ερώτηση και τη σημασία τους για τον εκπαιδευτικό επιχειρηματικότητα.

Η ενότητα βοηθά στην αντανάκλαση για το πώς οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενθαρρύνουν ιδέες και δράση.

Επίσης, προσφέρει την αφήγηση ως έναν από τους καλύτερους τρόπους με τους οποίους μπορεί κανείς να δώσει κατεύθυνση και να αναπτύξει μια συνεκτική εστίαση σε ιδέες, έρευνα και επιχειρηματικές ευκαιρίες.

Η αφήγηση δίνει ζωή στις ιδέες, τους προσδίδει σκοπό και τις κάνει να ξεχωρίζουν.

Δομή: 9 μαθήματα βίντεο

Στόχοι Μάθησης:

- ✓ Να ορίσει τι είναι σαφής επικοινωνία και τις παραδοχές για το τι μεταδίδεται και λαμβάνεται
- ✓ Να παρουσιάσει το coaching ως τρόπο να ευθυγραμμιστούν οι μαθητές ώστε να επιτύχουν το βέλτιστο αποτέλεσμα

- ✓ Να ανακαλύψει τις ιστορίες που αποτελούν μέρος της μάθησης, της επιστημονικής ή της ακαδημαϊκής προόδου
- ✓ Να αποδείξει την ανάγκη για προσεκτική παράδοση και μήνυμα στην επικοινωνία

Αποτελέσματα Μάθησης:

- ✓ Κατανόηση του πώς οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να γίνουν καλύτεροι ακροατές
- ✓ Διαφοροποίηση του τι κάνει την επικοινωνία πιο σαφή και αποτελεσματική
- ✓ Εφαρμογή πτυχών του coaching στη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας
- ✓ Ενσωμάτωση της αφήγησης στον προγραμματισμό μαθήματος και στη συζήτηση για την επιχειρηματική νοοτροπία
- ✓ Διατύπωση του πώς οι επενδυτές, οι πελάτες και άλλοι χρειάζονται ιστορίες για να μάθουν και να στηρίξουν ιδέες

Στο τέλος του μαθήματος, αφού ολοκληρώσετε ένα σύντομο τεστ, το μάθημα σας απονέμει πιστοποιητικό.

Για να αποκτήσετε το πιστοποιητικό, πρέπει να ολοκληρώσετε επτά κουίζ (ένα για κάθε ενότητα).

Κάθε κουίζ έχει σχεδιαστεί για να ελέγχει την κατανόηση του περιεχομένου της ενότητας και την επάρκεια στη γνώση του υλικού του μαθήματος, διασφαλίζοντας ότι οι φοιτητές διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες.

1.3.3 To Entrepreneurial School (TES)

Το Entrepreneurial School (TES)³⁸ είναι ένα σημαντικό πρόγραμμα επιχειρηματικής εκπαίδευσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, συγχρηματοδοτούμενο από το Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας και Καινοτομίας (Competitiveness and Innovation Programme – CIP)³⁹ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Σκοπός του είναι να υποστηρίξει την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή της επιχειρηματικής μάθησης σε διάφορα μαθήματα και περιβάλλοντα μάθησης (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια και επαγγελματικά σχολεία).

Η πρωτοβουλία συνδέει την εκπαιδευτική πρακτική με τις πραγματικές ανάγκες της επιχειρηματικότητας μέσω μιας συνεργατικής, πολυπαραγοντικής προσέγγισης.

Αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της ανάπτυξης του Εικονικού Οδηγού Επιχειρηματικής Μάθησης, ο οποίος περιλαμβάνει επιχειρηματικά εργαλεία και μεθόδους οργανωμένα σε φιλικά προς τους εκπαιδευτικούς πακέτα, καθώς και μέσω της κατάρτισης πάνω από 4.000 εκπαιδευτικών σε 18 χώρες της Ευρώπης.

Ο Εικονικός Οδηγός και το πρόγραμμα κατάρτισης εκπαιδευτικών

Πρόκειται για έναν πρακτικό πόρο για εκπαιδευτικούς δημοτικών, γυμνασίων και επαγγελματικών σχολείων, με στόχο την ενσωμάτωση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης στις καθημερινές μεθόδους διδασκαλίας και τις διαδικασίες μάθησης.

Προσφέρει πάνω από 100 εργαλεία και μεθόδους, καλές πρακτικές και πλαίσια εγγράφων που έχουν συλλεχθεί από 85 σχολεία σε 10 χώρες. Ο οδηγός περιλαμβάνει εργαλεία αυτοαξιολόγησης και αναθεώρησης για να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς και τα σχολεία να αξιολογούν και να βελτιώνουν τακτικά τις επιχειρηματικές πτυχές της διδασκαλίας τους.

Σχεδιασμένα για όλα τα επίπεδα ηλικίας – από το δημοτικό ως το ανώτερο δευτεροβάθμιο, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εκπαίδευσης – τα

³⁸ <https://www.tesguide.eu/default.aspx>

³⁹ <https://ec.europa.eu/cip/>

υλικά καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα μαθημάτων, όπως STEM, γλώσσες, τέχνες και ιστορία.

Απευθύνονται σε κοινές προκλήσεις διδασκαλίας, όπως η αξιολόγηση, οι μέθοδοι διδασκαλίας και η συμπερίληψη, ενώ παράλληλα προωθούν μαθησιακά αποτελέσματα επιχειρηματικότητας, όπως δημιουργικότητα, ηγεσία, επιχειρηματικότητα και δεξιότητες καινοτομίας.

Ο στόχος του οδηγού είναι να κάνει εύκολη την εφαρμογή της της επιχειρηματικής μάθησης σε οποιοδήποτε μάθημα και ηλικιακή ομάδα.

Τα υλικά είναι δημόσια προσβάσιμα μέσω των λειτουργιών αναζήτησης της ιστοσελίδας, ενώ οι χρήστες ενθαρρύνονται να συνεισφέρουν μοιράζοντας καλές πρακτικές ή αξιολογώντας τα υπάρχοντα εργαλεία, ώστε να βελτιώνουν συνεχώς τον οδηγό.

Η ιστοσελίδα χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες:

1 – Εργαλεία και Μέθοδοι

Αυτή η δομημένη βάση δεδομένων βοηθά τους εκπαιδευτικούς να εντοπίζουν γρήγορα σχετικούς πόρους προσαρμοσμένους στις ανάγκες τους.

Τα εργαλεία και οι μέθοδοι έχουν σχεδιαστεί για να υποστηρίζουν την επιχειρηματική διδασκαλία και μάθηση, να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εκπαιδευτικών και να προωθούν την επιχειρηματική μάθηση σε δημοτικά, γυμνάσια, επαγγελματικά σχολεία και την ανώτατη εκπαίδευση.

Χρησιμοποιούνται από το δημοτικό ως το ανώτερο δευτεροβάθμιο επίπεδο και στην αρχική κατάρτιση εκπαιδευτικών.

Όλα τα υλικά έχουν δοκιμαστεί σε σχολεία και προσαρμοστεί στα εθνικά προγράμματα σπουδών.

Παρέχονται πρακτικά παραδείγματα από πολλές ευρωπαϊκές χώρες, τα οποία μπορούν να αναζητηθούν με βάση βασικά κριτήρια, όπως:

- Το μάθημα που καλύπτεται από το εργαλείο (π.χ. επιστήμη, τεχνολογία, μηχανολογία, μαθηματικά) και πού μπορεί να χρησιμοποιηθεί (π.χ. εκτός σχολικού προγράμματος, σε πολλαπλά μαθήματα κ.λπ.).
- Οι πιο συνηθισμένες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην καθημερινή τους πρακτική.
- Τα μαθησιακά αποτελέσματα, ή αλλιώς οι ικανότητες και οι δεξιότητες που αναπτύσσουν οι μαθητές με τη χρήση ενός συγκεκριμένου

εργαλείου ή μεθόδου (π.χ. επίλυση προβλημάτων, οικονομική ικανότητα, βασικές δεξιότητες κ.λπ.).

2 – Σχολεία και Καλές Πρακτικές

Σε αυτή την ενότητα αναφέρονται επιλεγμένα σχολεία με καλές πρακτικές και σχολεία περιπτώσιολογικής μελέτης από διάφορες χώρες, με παραδείγματα οράματος, σχεδίων, περιγραφών θέσεων εργασίας και πλαισίων προς εκμάθηση και χρήση στο σχολείο.

Λαμβάνεται υπόψη ότι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η διαθεματική προσέγγιση είναι σημαντική και η επιχειρηματικότητα συνήθως δεν διδάσκεται ως ξεχωριστό μάθημα, ενώ στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αυξάνεται η ολοκληρωμένη προσέγγιση και θα πρέπει να ενσωματώνεται τόσο στα υποχρεωτικά όσο και στα προαιρετικά μαθήματα.

3 – Πολιτική και Στρατηγική

Σε αυτή την ενότητα μπορείτε να βρείτε τα πιο πρόσφατα ευρωπαϊκά πολιτικά έγγραφα για την επιχειρηματική μάθηση, μαζί με έγγραφα στρατηγικής και έρευνας που έχουν δημοσιευτεί από εθνικές κυβερνήσεις και άλλους φορείς.

Πράγματι, πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχουν εφαρμόσει εθνικές στρατηγικές ή πρωτοβουλίες για την υποστήριξη της επιχειρηματικής εκπαίδευσης, ακολουθώντας τις κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Σε πολλές χώρες, πολλά υπουργεία συνεργάζονται με βασικούς φορείς στην κοινότητα για την εφαρμογή της επιχειρηματικής μάθησης στα σχολεία, δημιουργώντας ένα οικοσύστημα σε αλληλεπίδραση με επιχειρήσεις και βιομηχανίες, με ΜΚΟ και με ποικίλους φορείς.

Ορίζονται συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα και δείκτες αντίκτυπου για την επιχειρηματική εκπαίδευση.

4 – Αξιολογήστε το σχολείο σας

Όλα τα πιλοτικά σχολεία του TES έχουν αυτοαξιολογηθεί σύμφωνα με ένα πλαίσιο ποιότητας στον τομέα της επιχειρηματικής εκπαίδευσης, βασισμένα

στην εργασία των δύο πανεπιστημίων: του Πανεπιστημίου του Warwick και του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Lappeenranta.

Σε αυτή την ενότητα παρέχονται δύο διαδικτυακά εργαλεία:

- Μια αυτοαξιολόγηση για εκπαιδευτικούς σε δημοτικά, γυμνάσια και επαγγελματικά σχολεία
- Μια λίστα ελέγχου ποιότητας για σχολεία

Το Κέντρο Εκπαίδευσης και Βιομηχανίας (Centre for Education and Industry – CEI) έχει προσαρμόσει το Πλαίσιο Ποιότητας και το Εθνικό Πρότυπο για την Επιχειρηματική Εκπαίδευση και έχει αναπτύξει μια διαδικασία ελέγχου ποιότητας (CEI10, CEI35 και το Entrepreneurship Education Activities Audit).

Η λίστα ελέγχου ποιότητας οργανώνεται σε πέντε στοιχεία, καθένα από τα οποία περιγράφει και εντοπίζει διαδικασίες ποιότητας

- Το όραμα της επιχειρηματικής εκπαίδευσης ως προς την έννοια και την επικοινωνία
- Διεξαγωγή ελέγχου/αξιολόγησης της επιχειρηματικής εκπαίδευσης
- Σχεδιασμός και διαχείριση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης
- Παράδοση ενός προγράμματος σπουδών επιχειρηματικής εκπαίδευσης
- Αξιολόγηση και αξιολόγηση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης

Για να επιτρέψει στον χρήστη να αναλάβει μια αρχική ανασκόπηση της προσφοράς επιχειρηματικής εκπαίδευσης του σχολείου/ιστοχώρου του, παρέχεται το “10 Βασικές Έννοιες για την Αποτελεσματική Παράδοση Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης” (CEI10), ένα ερωτηματολόγιο δέκα ερωτήσεων.

Το ερωτηματολόγιο απαιτεί περίπου 10 λεπτά για να συμπληρωθεί.

2 Ευκαιρίες κινητικότητας και living labs για διαμοιρασμό γνώσης

Στόχος αυτού του θέματος είναι να συγκεντρώσει όλες τις «επισκέψεις πεδίου» και τις πρακτικές δραστηριότητες του έργου, καθώς και εκτός έργου, και να δημιουργήσει μια Βάση Δεδομένων.

Δίνεται προτεραιότητα και γίνεται επιλογή σε χώρες όπου υπάρχουν σχολεία ΕΕΚ, δηλαδή την Ισπανία (ES), την Ιταλία (IT) και την Ελλάδα (GR), για να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των εκπαιδευτών.

Η Βάση Δεδομένων (βλ. Εικόνα 3) που δημιουργήθηκε θα ανανεώνεται συνεχώς από τους εταίρους και θα προστίθεται στη σελίδα «εκπαίδευση» του ιστοτόπου του έργου, στην ενότητα «εκπαίδευση εκπαιδευτών».

Η βάση δεδομένων είναι προσβάσιμη σε αυτόν τον σύνδεσμο: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Fh_EJ6RdKywrD8hVOPtFIQprawcT5uZiRNdDb9YSd_z0/edit?usp=drive_link

Οι δραστηριότητες που διοργανώνονται από τις Ομάδες Εργασίας και το COVE, καθώς και εκτός του έργου, θεωρούνται καλή ευκαιρία για την υλοποίηση και τη βελτίωση της βάσης δεδομένων.

AGRIFOOD 4Future		MOBILITY AND TRAINING OPPORTUNITIES FOR VET AND HEI TEACHERS ON 'ENTREPRENEURIAL TRAINING'												
TASK	COVE	TITLE	DESCRIPTION	DATE	LOCATION	COUNTRY	ORGANIZER	DONE	VET TEACHERS	HEI TEACHERS	FARMERS	ADVISORS	SMEs	STUDENTS
T 3.2	AGRIFOOD4FUTURE	ONLINE DEMO DAY	PRESENTATION OF INNOVATION IN AGRIFOOD ACCELERATION PROGRAM	23-25/04/2025	ONLINE		BGI	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
T 6.2	AGRIFOOD4FUTURE	ONLINE TRAINING - SUMMER SCHOOL IN SMART FARMING	MODULE ON ENTREPRENEURSHIP		ONLINE		F4S	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒
T 3.7	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: AmpliAgua	FIELD VISITS	11/07/2025	NAZARE	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 4.4	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: Real Idanha	FIELD VISITS	28/07/2025	IDANHA-A-VELHA	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE PORTUGAL	FIELD VISIT: Herdade do Roch	FIELD VISITS	28/07/2025	CASTELO BRANCO	PORTUGAL	COVE PORTUGAL	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE BELGIUM		FIELD VISITS	AUTUMN 2025	TBD	BELGIUM	INAGRO	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	ARVALIS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T 3.7	COVE FRANCE		FIELD VISITS	2026	TBD	BELGIUM	FRUMA	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Εικόνα 3 – Βάση Δεδομένων Κινητικότητας και Living Labs

Συνέργειες με Εργασίες

T3.3: Ανάπτυξη και υλοποίηση προγράμματος ανοιχτής καινοτομίας (open-innovation test farm) για νεοφυείς αγροτικές επιχειρήσεις και φοιτητές ΕΕΚ: Ημέρα Επίδειξης (DEMO DAY)

T3.7: Σχεδιασμός και υλοποίηση δικτύωσης COVE, ημερών επίδειξης και επισκέψεων σε χώρους/αγροτικές μονάδες

T4.3: Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για «συμβούλους αγροτών»: πρακτικές δραστηριότητες των ενοτήτων (παρουσίαση σε πρόσωπο)

T6.2: Σχεδιασμός και υλοποίηση διεθνούς θερινού σχολείου για έξυπνη γεωργία

Οι ευκαιρίες κινητικότητας και η βάση δεδομένων θα διαδοθούν μέσω του LinkedIn και των newsletters.

Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτές οι ευκαιρίες κινητικότητας και τα labs δεν έχουν χρηματοδότηση, αλλά προτείνουμε να διερευνηθούν πιθανές χρηματοδοτήσεις μέσω των σχολείων ΕΕΚ (κινητικότητα προσωπικού).

- **Online Demo Day**, στις 23 και 24 Ιουνίου (Δευτέρα και Τρίτη), από τις 9:00 έως τις 12:00 (ώρα Λισαβόνας). Αυτό το Demo Day θα παρουσιάσει τις 19 νεοφυείς επιχειρήσεις που πρόκειται να ολοκληρώσουν τα σχέδια Go to Market και τις τελικές παρουσιάσεις τους.

Κάθε νεοφυής επιχείρηση θα παρουσιάσει μια παρουσίαση 10-15 λεπτών κατά τις πρώτες δύο ημέρες, ενώ την τελευταία ημέρα θα ανακοινωθούν οι νικητές της 1ης και 2ης θέσης.

- **Θερινά σχολεία για την έξυπνη γεωργία.** Τα θερινά σχολεία περιλαμβάνουν επίσης ένα διαδικτυακό επιχειρηματικό μάθημα που έχει προγραμματιστεί για την πρώτη εβδομάδα, την 30η Ιουνίου. Παρακάτω η περιγραφή των συνεδριών της ενότητας:

Συνεδρία 1: Ανάλυση Δέντρου Προβλήματος ως Εργαλείο Διαύγειας Προβλήματος

Σε αυτή τη συνεδρία, οι συμμετέχοντες θα μάθουν πώς να χρησιμοποιούν τη μέθοδο ανάλυσης δέντρου προβλήματος για να αναλύουν πολύπλοκες προκλήσεις στις ρίζες και τις συνέπειές τους. Με τη χαρτογράφηση του «κορμού» (κύριο πρόβλημα), των «ριζών» (αιτίες) και των «κλαδιών» (συνέπειες), θα αναπτύξετε μια ολιστική κατανόηση του ζητήματος. Η πρακτική ομαδική εργασία θα σας βοηθήσει να εντοπίσετε και να διευκρινίσετε το θεμελιώδες πρόβλημα που επιλύει το

επιχειρηματικό σας έργο, τοποθετώντας ισχυρές βάσεις για αποτελεσματικό σχεδιασμό λύσεων.

Συνεδρία 2: Αναγνώριση Ευκαιριών Αγοράς—Προσδιορισμός και Διατύπωση του Προβλήματος

Αυτή η συνεδρία επικεντρώνεται στην αναγνώριση και αξιολόγηση ευκαιριών αγοράς, αναλύοντας τόσο το μέγεθος της δυνητικής αγοράς όσο και τον τρόπο διατύπωσης του προβλήματος. Θα μάθετε τεχνικές για την αξιολόγηση της κλίμακας και της συνάφειας του ζητήματος, θα εξερευνήσετε διαφορετικούς τρόπους διατύπωσης του προβλήματος για να προσελκύσετε ενδιαφερόμενους ή επενδυτές και θα κατανοήσετε πώς η διατύπωση του προβλήματος επηρεάζει την ανάπτυξη της λύσης. Μέσα από ομαδικές δραστηριότητες, θα εξασκηθείτε στην αναγνώριση πολλά υποσχόμενων ειδικών αγορών και στη βελτίωση των δηλώσεων προβλήματος για μέγιστη επίδραση.

Συνεδρία 3: Ορίστε το Persona σας για να Επιτύχετε το Product-Market Fit

Σε αυτή τη συνεδρία, θα ανακαλύψετε τη σημασία του να ορίσετε το ιδανικό προφίλ πελάτη σας — το persona στόχο — για να διασφαλίσετε ότι το προϊόν ή η υπηρεσία σας ανταποκρίνονται πραγματικά στις ανάγκες της αγοράς. Η συνεδρία θα σας καθοδηγήσει στη δημιουργία λεπτομερών personas βασισμένων σε πραγματικά δεδομένα και πληροφορίες, βοηθώντας σας να ευθυγραμμίσετε την προσφορά σας με τις προσδοκίες και τις προτιμήσεις των πελατών. Οι ομαδικές ασκήσεις θα σας επιτρέψουν να δοκιμάσετε και να βελτιώσετε τα personas σας, ένα κρίσιμο βήμα για την επίτευξη του product-market fit και την οικοδόμηση μιας βιώσιμης επιχείρησης.

Εγγραφή εδώ:

<https://agrifood4future.com/event-item/summer-school-in-smart-farming/>

□ **Field visit**

AmpliAqua, Nazaré: 11 Ιουλίου (στο πλαίσιο της διάχυσης CoVE)

Real Idanha, Idanha-a-Velha: 28 Ιουλίου (στο πλαίσιο του T4.4)

Herdade do Rochão, Castelo Branco: 29 Ιουλίου (στο πλαίσιο της διάχυσης CoVE)

3 Φόρουμ για εκπαιδευτικούς για διαδικτυακές συνεδρίες μάθησης και συζήτησης

3.1 Το διαδικτυακό φόρουμ για τους εκπαιδευτικούς ΕΕΚ/VET

Το φόρουμ θα αποτελεί μέρος της πλατφόρμας e-learning του AF4F.

Στόχος του είναι η ανταλλαγή εμπειριών και η διαδικτυακή κατάρτιση σχετικά με την επιχειρηματική εκπαίδευση στο οικοσύστημα των ΕΕΚ/VET και των ΑΕΙ.

Θα χρησιμοποιείται από τους εκπαιδευτικούς των ΕΕΚ/VET και, εάν είναι απαραίτητο, από εκπαιδευτικούς των ΑΕΙ.

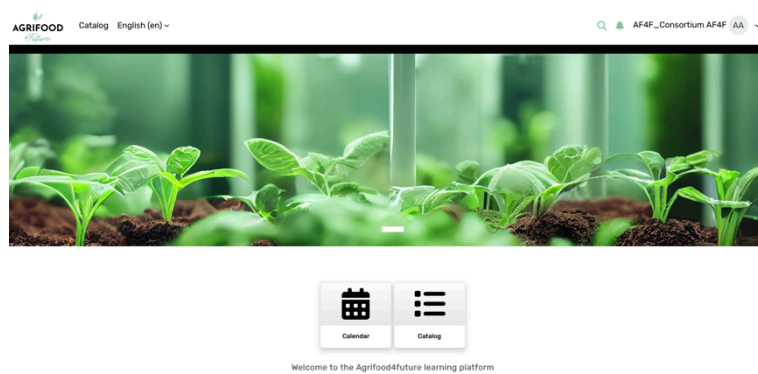
Όλοι οι εκπαιδευτικοί θα έχουν πρόσβαση, αλλά όχι άλλα άτομα.

Οι εκπαιδευτικοί των ΕΕΚ/VET/ΑΕΙ θα έχουν όνομα χρήστη και κωδικό πρόσβασης για να εισέλθουν στο φόρουμ.

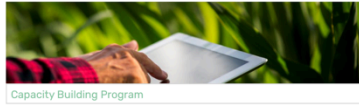
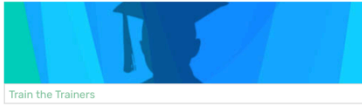
Σχεδιάζεται να γίνουν δια ζώσης/διαδικτυακές συναντήσεις μεταξύ εκπαιδευτικών ΕΕΚ/VET σε τοπικό επίπεδο, μία ανά έτος σε κάθε χώρα εναλλάξ.

Θα υπάρχει δυνατότητα συνομιλίας (chat) και ένα εικονικό δωμάτιο συναντήσεων.

Στη σελίδα της πλατφόρμας e-learning θα παρέχεται σύνδεσμος για webinars και την EU Academy.

My courses

3.2 Εθνικές εκδηλώσεις (COVE) κατάρτισης για εκπαιδευτικούς ΕΕΚ/VET

Για να υποστηριχθεί η διαδοχική ανταλλαγή εμπειριών που χαρακτηρίζει το πρόγραμμα «train the trainers», οι εκπαιδευτικοί ΕΕΚ/VET, εκτός από τη δυνατότητα εικονικής ανταλλαγής μέσω του διαδικτυακού φόρουμ που φιλοξενείται στην πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης, θα έχουν την ευκαιρία να εκπαιδεύσουν τους συναδέλφους τους σε αφιερωμένες εκδηλώσεις που οργανώνονται σε επίπεδο COVE. Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων θα οριστεί σε συνεργασία με τους ηγέτες των COVE, μόλις ολοκληρωθεί η πρώτη εκπαιδευτική πορεία για τους εκπαιδευτικούς.

Κατά τη διάρκεια αυτής της εκδήλωσης, οι εκπαιδευτικοί που έχουν ολοκληρώσει την εκπαιδευτική πορεία που προτείνει το πρόγραμμα, θα λειτουργήσουν με τη σειρά τους ως εκπαιδευτές για τους συναδέλφους τους. Η εκδήλωση, που θα πραγματοποιηθεί στη τοπική γλώσσα, θα είναι ανοιχτή σε όλους τους εκπαιδευτικούς των μαθημάτων ΕΕΚ/VET και ΑΕΙ/ΗΕΙ των εμπλεκόμενων ιδρυμάτων.

4 Annex I

EntreComp into Action - Get inspired, make it happen: A user guide to the European Entrepreneurship Competence Framework

Downloadable

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC109128>

Annex 2: AGRIFOODFUTURE “Train the Trainers Handbook”

iPDF are attached in the ZIP file together with this document.